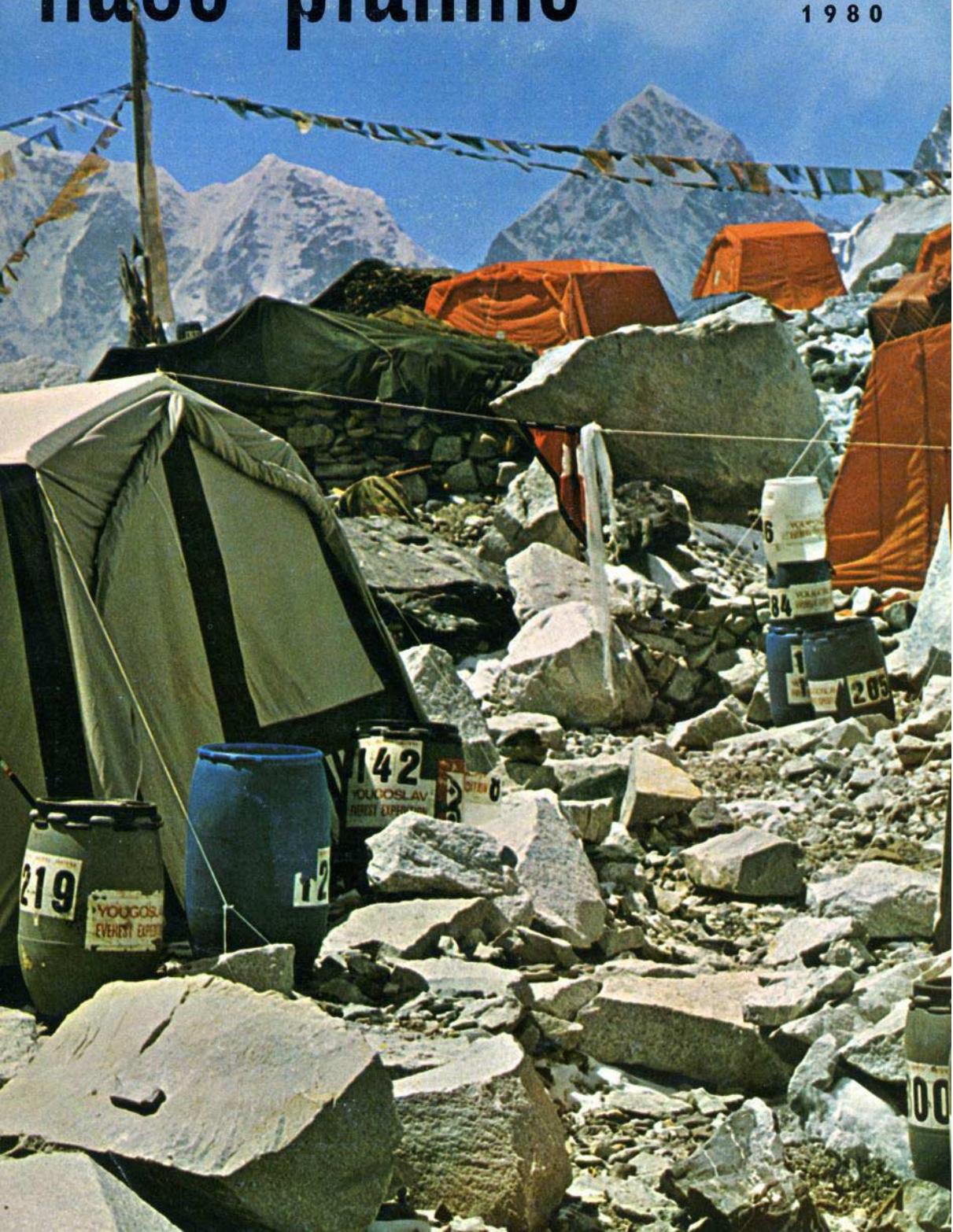

5-6

1980

naše planine

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

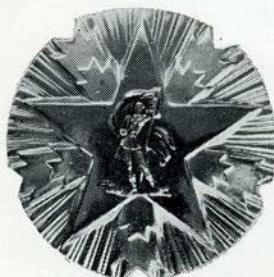
Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 150 dinara (za inozemstvo 15 USA dolara). Cijena pojedino dvobroja 30 dinara (za inozemstvo 3 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

Godište 72 (32) Svibanj — Lipanj 1980 Broj 5—6
Volumen 72 (32) Maj — Juni 1980 No 5—6

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

S A D R Č A J

Hrvatska alpinistička ekspedicija Mount Kenya 1979	97
Branko Separović: Denali	111
Dr Neda Köhler-Kubelka: Uspon na Peak Lassen	114
Dr Tomislav Sablek: Ben Nevis u Škotskoj	115
Smilja Petričević: Jurline na Velebitu	117
Ivan Milas: Žaba u Hercegovini	118
Ramo Kolar: Uspomene na Lupoglavu	121
Perica Korica: Na putu za Počiteljski vrh	122
Uzeir Beširović: Suščko jezero	125
Ante Rukavina: Vatra	127
Dr Branimir Jureković: Zaboravljeni uspon na Bablji zub	133
Rudolf Štaric: Uspomene na našega profesora	134
Franěk Knez: Penjanje očima, glavom i rukama	136
Prilog šaljivoj rubrici	138
Vlastimir Jovanović: S mladima na vrhu Ovčara	140
Drago Šefer: Kolona u snijegu	141
Dr Željko Poljak: Mešetarenje s Medvednicom	142
Miroslav Ambruš-Kiš: Sjeverni prsten je — napuknuo Borislav Aleraj: Planinari i bjesnoča	144
Suzana Zlatarević: Čudna meteorologija	145
Speleologija	147
Alpinizam	148
Prvenstveni usponi	148
In memoriam	149
Publicistika	150
Vijesti	151

Slika na naslovnoj stranici

Baza naše ekspedicije na Everest 1979 (5350 m)

Foto: V. Mesarić

(Tisak kolora: NIŠRO Varaždin)

JOSIP BROZ TITO

Ovih dana za Titom tuguje cijeli Svijet, tuguju Jugoslaveni, a među njima i dvije stotine tisuća planinara. U uvijek vesela i razdragana srca svih planinara uvukla se tuga, tuga za voljenim Predsjednikom i prijateljem. Govoreći o Titovom životnom putu na Komemorativnoj sjednici Predsjedništva Planinarskog saveza Hrvatske i Izvršnog odbora Planinarskog saveza Zagreba, Ivica Sudnik je među ostalim rekao:

»... Pored svega Tito je i veliki prijatelj planinara. Još od 1934. godine nosi iskaznicu Hrvatskog planinarskog društva — podružnice »Japetić« u Samoboru. S tom iskaznicom Tito planinari našim planinama, prolazi Medvednicom i Samoborskim gorjem, na planinama se sastaje s pojedinim partijskim drugovima i simpatizerima i vrši politički rad u najstrožoj ilegalnosti. Rezultat jednog od takovih sastanka je i Osnivački kongres Komunističke partije Hrvatske u šumi Samoborskog Anindola 1. kolovoza 1937. godine. S planinarskom iskaznicom, Tito je nekoliko puta u Karavankama prešao državnu granicu, da bi bez naročite kontrole mogao izvršiti odgovorne partijske zadatke u Austriji, Francuskoj i Sovjetskom Savezu. Za vrijeme Narodno oslobodilačkog rata, Tito prolazi mnogim planinama, vodeći jedinice Narodno oslobodilačke vojske iz pobjede u pobjedu.

Po završetku rata, za vrijeme obnove zemlje, Tito pruža veliku podršku planinarima. Zalaže se za povratak planinarskih domova u okvir planinarske

organizacije, te za njihovu obnovu i izgradnju. U počast drugu Titu, planinari cijele zemlje, organiziraju i prenose diljem naših planina — planinarsku štafetu s pozdravima i najboljim željama za rodendan. Cijeneći rad organizacije, drug Tito prihvata se 1974. godine pokroviteljstva proslave 100. obljetnice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Tom prilikom odlikovao je Planinarski savez Hrvatske »Ordenom zasluga za narod sa zlatnom zvijezdom«, te 17 zaslužnih planinara iz SRH odgovarajućim ordenima. Posebno zanimanje drug Tito pokazao je za Jugoslavensku himalajsku ekspediciju na Mount Everest. Odmah nakon uspješnog osvajanja vrha uputio je Planinarskom savezu Jugoslavije slijedeći brzovaj: »Povodom osvajanja najvišeg planinskog vrha na svijetu, upućujem srdačne čestitke svim učesnicima ekspedicije, vama i Planinarskom savezu Slovenije. Upornost, hrabrost i požrtvovanje koje su pokazali naši alpinisti u ostvarivanju ovog sportskog podviga, mogu služiti za primjer. Želim im sretan povratak u domovinu i mnogo uspjeha u buduće«, a ekspediciju odlikovao »Ordenom zasluga za narod sa zlatnom zvijezdom«. I sam je bio član planinarskih društava u Beogradu i Kranju.

Na nama je danas, da prolazeći našim planinama i historijskim stazama Narodnooslobodilačke borbe, sačuvamo zahvalnost i trajni spomen na najvećeg sina naše domovine, prijatelja planina i planinara, druga Tita!«

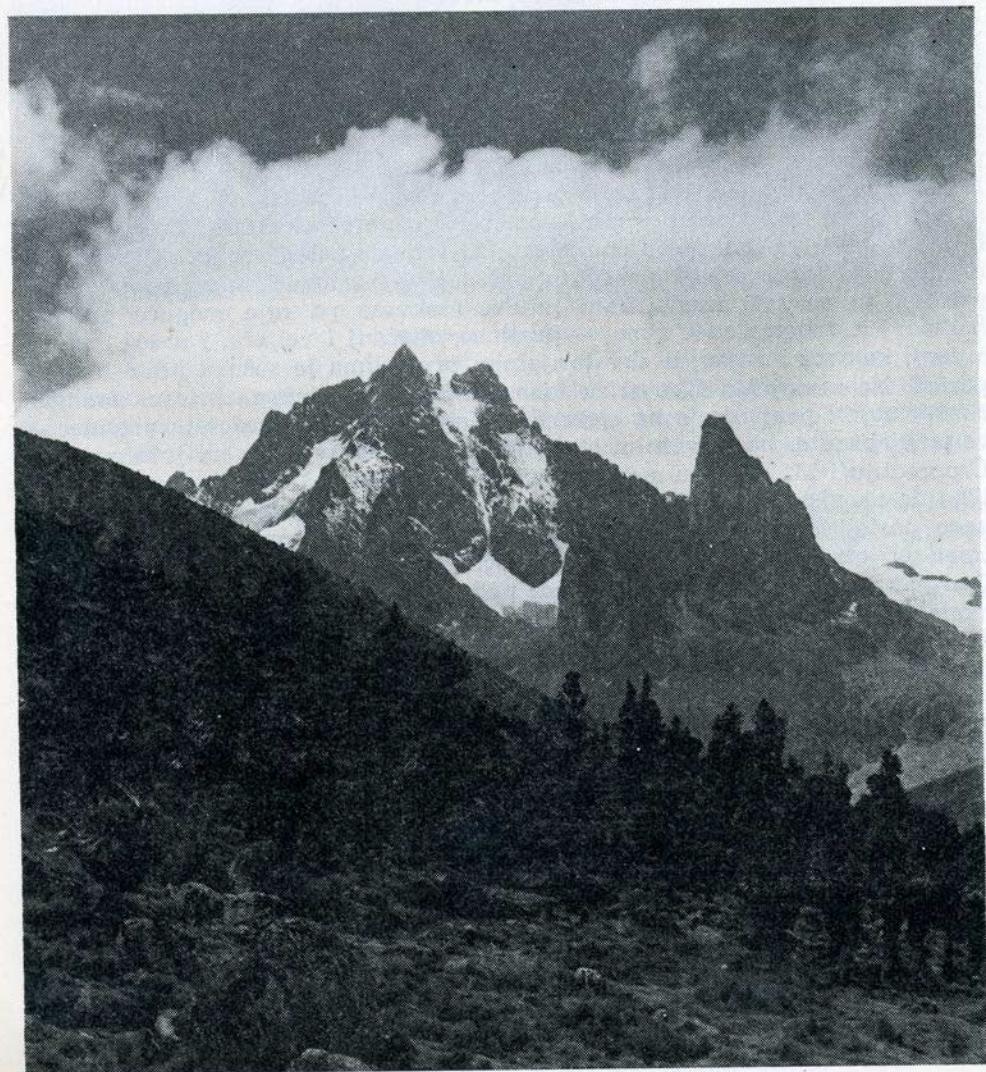
Sa Komemorativne sjednice upućeni su Predsjedništvu SFRJ i Republičkoj konferenciji SSRNH brzovavi slijedećeg sadržaja: »Duboko potreseni smrću dragog i voljenog Tita s neizrecivim bolom u srcima, upućujemo vam, izraze našeg suosjećanja i sučuti. Naše planinarsko geslo — gdje je volja, tamo je i put — vodit će nas i u buduće, da istrajemo na Titovim stazama«.

Faksimil članske karte Hrvatskog planinarskog društva na ime Josipa Broza sa kojom je drug Tito jula 1934. ilegalno otputovao u Beč

Hrvatska alpinistička ekspedicija

MOUNT KENYA 1979

1. UVOD

Planinarski savez Hrvatske organizira već neko vrijeme republičke alpinističke ekspedicije; prva je bila HAEG 71 — ekspedicija na Grenland, druga je bila HAEA 75 na Aconcagu, i treća, organizirana 1979. godine, HAEK 79 na Mt. Keniju. Dakle, svake četvrte godine uputi se jedna ekspedicija. Takav vremenjski razmak nije uslijedio kao rezultat neke analize stanja, nego je jednostavno odraz sadašnjeg stanja alpinizma u Hrvatskoj. Dosadašnje ekspedicije su bile vrlo uspješne i ostvarene uz minimalna materijalna sredstva i uz sudjelovanje samih sudionika u snašanju troškova.

2. CILJ

Prilikom alpinističkog pohoda u područje Kavkaza 1974. godine, penjući se na Ušbu, poginuli su naši vrhunski alpinisti Ante Bedalov i Nenad Čulić iz Splita, te Viktor Tabaković i Urso Vrdoljak iz Zagreba. Navršilo se pet godina od tragičnog udesa i planirali smo poći na memorijalni pohod u Kavkaz u isto područje.

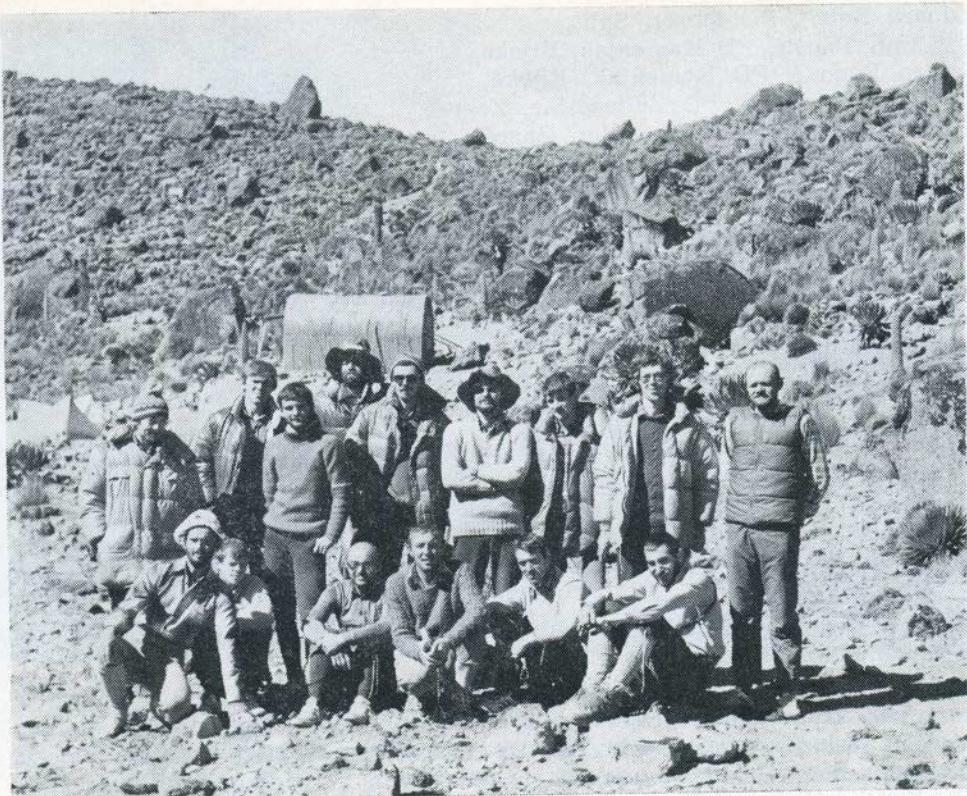
U posljednji čas je, ne našom krivnjom, taj pohod otkazan. Razmišljajući o mogućim ciljevima, koje bi bilo lakše organizacijski izvesti, odlučili smo se za Keniju, za koju nije potrebno tražiti dozvole za uspon, i za koju se može vrlo jednostavno dobiti viza.

Mount Kenya je visine oko 5200 metara, s vrlo teškim usponima kroz stijene i zaledene kuloare. Kao neposredni cilj smo izabrali Diamond Couloir, žlijeb pokriven ledom, prvi puta svladan 1973. godine, VI stupnja ljestvice teškoće. Mt. Kenya je najviši vrh Kenye s visinom od 5199 metara, a nalazi se na južnoj zemljinoj hemisferi, desetak kilometara južno od ekvatora. Zbog svog položaja Mt. Kenya ima specifičnu klimu; za vrijeme našeg proljeća i jeseni i na ekvatoru je kišni period pa su usponi gotovo nemogući, naročito je otežan pristup, je se svi neASFALTIRANI putevi raskvase pa nije moguće prolaziti kolima. Za vrijeme naše zime — prosinac, siječanj i veljača, i našeg ljeta — srpanj, kolovoz i rujan, u ekvatorijalnim predjelima je sušni i nešto hladniji period. Na samoj Mt. Kenyji su tokom srpnja do rujna na južnim stranama zimski uvjeti penjanja, a na sjevernim ljetni, dok je u razdoblju prosinac — veljača obrnuto, na sjevernim stranama su zimski uvjeti, a na južnim ljetni. Usapoređujući Mt. Keniju s drugim visokim brdima, na njoj je znatno toplije, tako da na visini od 4500 metara nema stalnog snijega (osim na ledenjacima), nego postoji bujna vegetacija. Temperature se kreću prosječno preko dana iznad 0° , otprilike 10°C , dok preko noći padnu nešto ispod 0°C , do -20°C . Dan je kratak, sviće oko 7 sati, a noć pada u 19 sati; sam prijelaz je nagao pa nema pravog sumraka. Vrijeme preko dana je, za sušnog perioda ujutro sve do podne vedro, nakon čega dolazi do skupljanja oblaka oko vrha i često do padanja snijega, što traje do 16 sati; nakon toga se razvedrava i cijela noć ostaje vedra.

Stijene i cijeli masiv Mt. Kenye su vulkanskog porijekla; vulkan centralnog tipa koji je rastao u periodu prije 3,1 i 2,6 miliona godina, s erupcijama koje su slijedile zadnjih 40000 godina.

Današnje stanje je ovakvo: Mt. Kenya je stožac vulkanskog materijala, visine 5199 metara, s bazom od otprilike 100 kilometara, koja leži na platformi visine 1500 metara nad morem. Prije milijun godina vrh je bio 7000 metara visok. Erozijom, uglavnom glacijalnom, vrh se istrošio i smanjio za 1800 metara.

Vode ima više nego dovoljno, mnoga jezera se nalaze putem, a također i potoci po dolinama, što svakako čini boravak u tim visinama ugodnijim. Voda je izvrsna za piće i nema opasnosti od ameba, kao u ostalim predjelima Afrike.

Sudionici ekspedicije

Planinarska organizacija u Keniji (Mountain Club of Kenya) je na više mješta uz takva jezera i potoke postavila skloništa, u koja se može skloniti 5—8 ljudi, a za silu i više, tako da je uspon na vrh moguć i bez spavanja pod šatorom.

Kako je Mt. Kenya unutar granica nacionalnog parka, postoji organizirana služba ranger-a, koji ujedno djeluju u svojstvu gorskih spasavalaca, iako se njihovo djelovanje uglavnom svodi na pružanje prve pomoći turistima, koji obole od visinske bolesti, a manje na spašavanje iz vrlo strmih stijena. No za slučaj potrebe posjeduju opremu potrebnu za spašavanje iz stijena.

3. IZBOR SUDIONIKA

Početkom godine je Komisija za alpinizam PSH raspisala prijave, odabrala kandidate za ekspediciju, odredila pravila i kriterije za sudionike. Vođa ekspedicije, kojega je odredila Komisija, priredio je plan priprema i brinuo se da pripreme teku prema planu i s najmanjim mogućim rizikom.

Kandidati koje je izabrala Komisija za alpinizam PSH:

Branko Šeparović, PDS Velebit, Zagreb, vođa ekspedicije

Darko Berljak, PDS Velebit, Zagreb,

Branko Ognančević, PDS Velebit, Zagreb,

Edin Alikalfić, PDS Velebit, Zagreb,

Gordon Jović, PD Zagreb-Matica, Zagreb,

Branko Puzak, PD Zagreb-Matica, Zagreb,

Nenad Pivac, PD Mosor, Split,

Eduard Retelj, PD Mosor, Split,
Vladimir Paušić, PD Kamenjak, Rijeka,
Stojan Bognar, PD Kamenjak, Rijeka,
Branimir Predović, PD Željezničar, Zagreb,
Velimir Barišić, PD Željezničar, Zagreb
Boško Mrđen, PDS Velebit, Zagreb

Rezerve koje je odredila Komisija:

Damir Jasprica, Goran Mesarov, Ivica Lolić.

Ostali rezervni kandidati nisu se nikada pojavili na pripremama, pa ih niti ne spominjemo.

4. PRIPREME

Pripreme i treninzi koji su bili obavezni za sve kandidate sastojali su se od slijedećeg:

- 4.1. Pripreme u udvorani: dva puta na tjedan po sat i pol, vježbe snage, spretnosti i razgibavanje.
4.2. Trčanje u upirodi: dva puta na tjedan trčanje uz brdo i natrag, 1—2 sata.
4.3. Zajednički izleti: dogovoren izleti u Alpe i u područje Grossglocknera, s penjanjem kroz alpinističke smjerove.

Pripreme u dvorani i tračnje u prirodi teklo je bez problema i rezultati se vide na zajedničkim izletima.

4.3.1. Prvi zajednički izlet je bio 17. i 18. 3. u skupinu Martuljk. Pianiran je bio uspon kroz Jugovu gragu i silaz u dolinu Vrata. Zbog izuzetno visokog snijega i stalne opasnosti od lavina, uspon je ostvaren do Tri mecesna, tamo je provedena noć u bivaku i uslijedio je povratak u Gozd Martuljk. Prisutni su bili: Šeparović, Ognančević, Berljak, Alikalfić, Mrđen, Jasprica, Paušić, Jović i Puzak.

4.3.2. Drugi zajednički izlet je bio 6. 7. i 8. 4. u području Špika i Ferdamanih polica. Načinjen je uspon kroz smjer Zapadna grapa, dužine 1400 metara, u zimskim uvjetima i po dubokom snijegu, priječenje do pod Špik, te uspon na Špik. Slijedeći dan je vježbana tehnika penjanja po snijegu na područu Vršića i Hudičevog žljeba. Prisutni: Šeparović, Ognančević, Mrđen, Alikalfić, Pivac, Lolić, Predović, Jović, Mesarov, Jasprica i Paušić.

4.3.3. U području doline Tamar je izvršen uspon 18., 19. i 20. 5. Od doma u Tamaru, preko Kotovog sedla izvršeno je priječenje cijelog grebena Jalovca i silaz krz Jalovčev kuloar. Prisutni: Šeparović, Predović, Jović, Mesarov, Pivac, Retelj, Berljak i Jasprica.

4.3.4. Radi boljeg ocjenjivanja kondicije, vještine i prilagodljivosti visini načinjen je uspon na Grossglockner 1., 2. i 3. 6. Uspon je izveden kroz smjer Palavicinii, dužine 600 metara, u snijegu i ledu. Smjer je vrlo težak i uspon kroz njega dokazuje vrhunsku spremnost kandidata. Nije nebitno reći da je to prvi puta da su penjači iz Hrvatske izveli taj uspon od početka do kraja, i to za samo tri sata. Prisutni: Šeparović, Ognančević, Puzak, Jović, Retelj, Pivac i Mrđen.

4.3.5. Dana 22., 23. i 24. 6. je u Triglavskoj stijeni načinjeno više teških uspona: Ognančević, Berljak, Mrđen i Šeparović penju se kroz Skalaški smjer s Čopovim stebrom; Peternelov smjer s izlazom kroz Ladu prolaze Pivac i Retelj; a Predović, Paušić, Jasprica i Puzak prolaze Bavarskim smjerom.

Ovo je prvi put da su se za neku saveznu akciju sudionici organizirano pripremali, a teškoća i kvalitet izvedenih uspona dokazuje visoku spremnost kandidata i ujedno pokazuje da je nužno za sve slijedeće akcije organizirati pripreme.

Na putu do Naro Moro

Neposredno prije polaska ekspedicije, za put su se prijavili Rikard Ballon i Dragutin Baruškin, koji su jednako kao i Boško Mrđen sve troškove snosili sami. Oni su bili punopravni članovi ekspedicije, sa svim pravima i dužnostima.

5. DNEVNIK

10. 7. 79. Polazak avionom Lufthanse u 18,30 h sa Zagrebačkog aerodroma, ispráčeni od predsjednika i tajnika Planinarskog saveza Hrvatske i Planinarskog saveza Zagreba, te mnogih prijatelja. Dolazimo u Frankfurt u 19,40 h i prelazimo u avion za Nairobi, iste kompanije.
11. 7. 79. Dolazimo u Nairobi u 8,30 h, gdje nas dočekuju predstavnici naše ambasade Dragan Arsenović i predstavnik Trgovačke komore Stipe Lukić, koji nam pomažu da lako prebrodim carinske formalnosti. Odlazimo u našu ambasadu, od kuda nam ljubezna tajnica Julie Carvalho osigurava smještaj u hotelu.
12. 7. 79. Kupujemo hranu potrebnu za ekspediciju. Temperatura je oko 20°C.
13. 7. 79 U 8,30 h dolazi naručeni autobus. Višak opreme ostavljamo u našoj ambasadi. Autobusom odlazimo u Naro Moru, asfaltnom cestom oko 180 kilometara na sjever od Nairobija. Naro Moru River Lodge je ishodišno mjesto za uspon na Mt. Kenyju. Ovdje se može organizirati daljnji prijevoz, iznajmiti opremu i nosači. Automobil s vozačem košta u jednom smjeru 450 Shs, a može povesti desetak ljudi. Svaki nosač nosi 18 kila, a potrebitno ga je platiti 25 Shs dnevno. Naprtnjača u kojoj nosač nosi stvari također se može iznajmiti po 15 Shs. Dogovaramo se kako ćemo dalje i odmah krećemo s dva automobila, prašnjavom cestom od nabijene zemlje do meteorološke stanice na visini od 3300 metara. Već smo unutar granica nacional-

Močvara na 3900 m

nog parka, ulaz smo platili 20 Shs, a svaki dan moramo platiti još 5 Shs za kampiranje (1 Shs je 2,5 din). Dižemo šatore i krećemo na počinak.

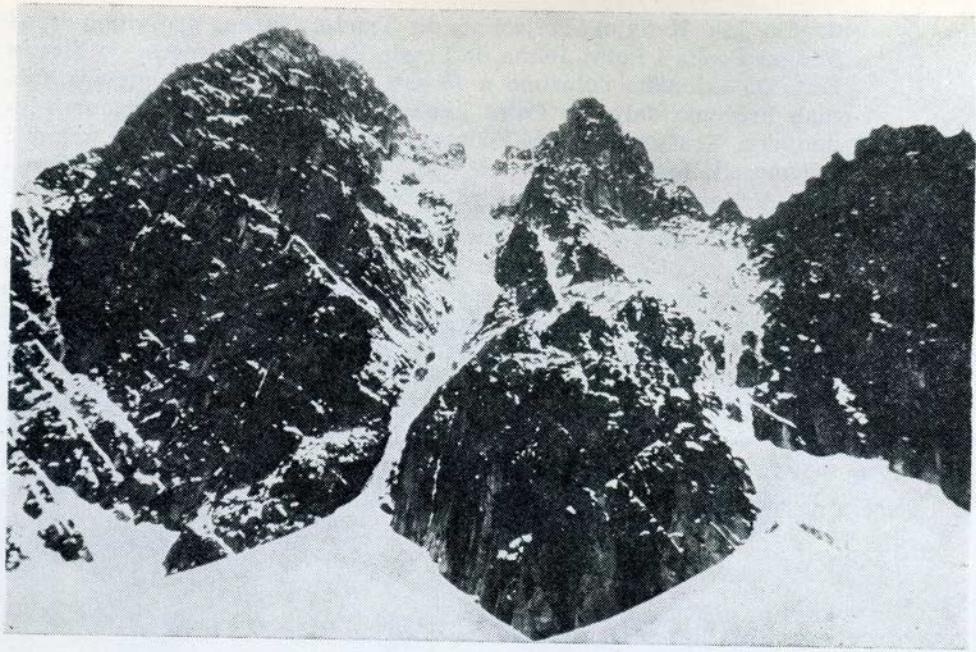
14. 7. 79. Prije podne odlazi nas nekoliko, bez ikakvog tereta, izviditi teren. Put vodi dalje, kratkim dijelom ceste kroz džunglu, koja uskoro nestaje i pretvara se u močvarne travnjake. Pokazuje nam se Mt. Kenya u suncu, otprilike još jedan dan hoda udaljena. Preko grebena prelazimo u dolinu Teleki i ugledamo Teleki Hut (sklonište) na visini 4115 metara. Raslinje koje ovdje nalazimo, poptuno nam je nepoznato i više sliči kaktusima nego drveću, kakvo smo nавikli gledati. Vraćamo se u 15 sati i slažemo naprtnjače, da ih sutra nosači samo uzmu i nose.
15. 7. 79. U 8 h dolaze nosači i odmah krećemo dalje. Ima ih 19. Mi nosimo po dvadesetak kila. Do Teleki Hut dolazimo za 3 sata, ali su nosači jako zaostali. Odmaramo se i čekamo ih, te nakon još pola sata hoda stižemo do Mackinder's Campa; nosači odmah odlaze u sklonište, govorеći da su pojedinci zaostali, te da će sutra svi zajedno nastaviti dalje.
16. 7. 79. Preko noći je padaо snijeg, ima ga nekoliko centimetara na podu. S nosačima odlazimo do Two Tarn Hut (sklonište na dva jezera), na visini od 4490 metara, gdje ćemo postaviti bazni logor. Mjesto je idealno za uspone u južnoj stijeni Mt. Kenye, a niti sjeverna stijena nije daleko. Hranu dijelimo po navezima.
U 14 sati Pivac, Alikalfić i Šeparović kreću prema Top i Firmin Hut (vršna i Firminova kuća, jedna do druge, najviše kuće u po-

dručju Mt. Kenye). Priječimo do Tyndal Tarna, prolazimo ispod Midget Peaka i Point Johna do Lewis Tarna i penjemo se do Firmin Hut. Do skloništa dolazimo u 16 sati — visina je 4790 metara. Odmah krećemo dalje na Point Lenanu, 4980 metara, po laganom lednjaku. Vraćamo se na Firmin Hut oko 18 sati, kuhamo kakao i jedemo sir, te promatramo stijenu po kojoj planiramo sutrašnji uspon. Vrijeme je odlično, vedro, s temperaturom oko -5°C .

17. 7. 79. Ustajemo prije 7 h (tek se razdanilo) i odlazimo u podnožje stijene. Penjemo se po najlakšem smjeru — Normal Rute, ocjene 4 prema penjačkom vodiču. Prve dužine užeta prelazimo slobodno, ali uskoro nailazimo na snijeg i led. Preko One O'clock Gullya, koji je sav pod snijegom i ledom prelazimo na greben i dolazimo do Mackinder's Gendarma (Mackinderovog žandara). Dalje priječnicom lijevo i grebenom do vrha, sve ocjena 4 i 4+. Pada snijeg, što nam otežava uspon. Na Nelion stižemo u 15,30 h, odmah počinjemo silazak pomoću užeta, kroz maglu i u 20 sati smo u podnožju. Dolaskom u Firmin Hut srećemo se s prijateljima, ostalim sudionicima ekspedicije, koji su svi došli da pokušaju uspon.

Nanyuki Tarn (4500 m)

Diamond Couloir (lijevo) i Darwinov glečer

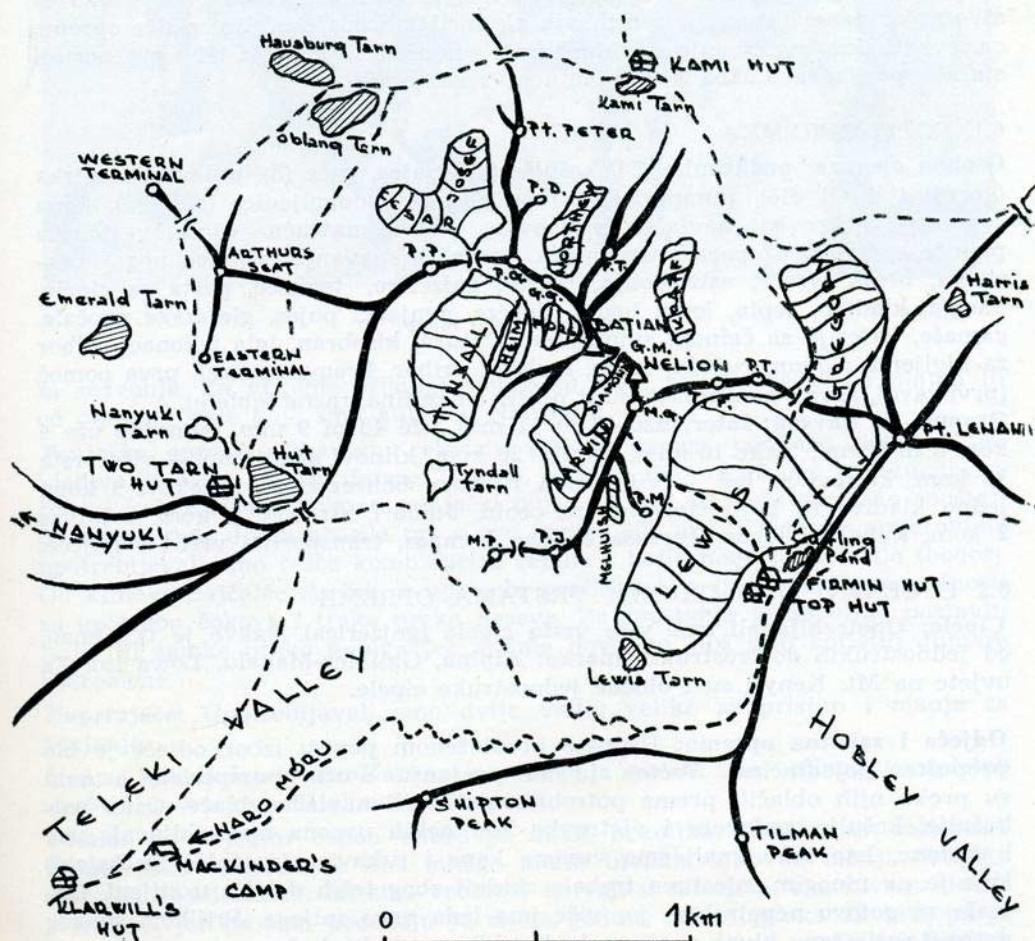
18. 7. 79. Predović, Ballon i Barišić kreću preko Mackinderovog grebena (4) prema vrhu, dok Jović, Puzak, Jasprica i Paušić kreću preko Normal Rute (4); ostali odlaze u bazu na Two Tarn Hut.
19. 7. 79. Vjetrovita noć je za nama. Dolaze Jasprica i Paušić. Bili su na vrhu, a noć su proveli na Firmin Hut. Ostali su bivakirali na Nelianu u malom bivaku, i kreću na Batian. Alikaljić i Ognančević odlaze prema Cami Hut, želeći se popeti Zapadnim grebenom (5).
20. 7. 79. Preko noći pada snijeg. Predović, Ballon, Barišić, Puzak i Jović, koji su bivakirali na Nelianu i bili na Batianu, ovu noć su proveli na Firmin Hut. Pivac, Retelj i Šeparović odlaze pod Darwinov ledenjak i penju varijantu Južne stijene, do Mackinder's Gendarma (4). Smjer ima 12 dužina užeta. Vraćaju se Alikaljić i Ognančević, nisu se popeli Zapadnim grebenom, zbog vrlo zaledene stijene. Jasprica se penje solo na Point John kroz South East Gully (4—).
21. 7. 79. Mrđen i Berljak odlaze ispod Darwinovog ledenjaka i penju se na Južni greben, te odlaze na vrh (4). Ostali odlaze na West Terminal (4660) i na Artur's Seat (4666 m). Alikaljić i Jasprica se penju na Point Melhius preko Južnog grebena (4+).
22. 7. 79. Ognančević i Puzak odlaze podno Darwinovog ledenjaka i penju se do Mackinder's Gendarma (4), a neposredno za njima istim se smjerom penju Jasprica i Jović. Alikaljić i Šeparović odlaze na Point John via South East Gully (4—). Vrijeme je hladno.
23. 7. 79. Predović, Ballon, Barišić, Baruškin i Paušić odlaze natrag na meteorološku stanicu, dogovaramo se da se nađemo u Naro Moru. Alikaljić, Pivac, Retelj i Šeparović odlaze u bivak pod Diamond Couloirom. Postavljaju fiksno uže preko ulaznog skoka (50 m), ali

ih je iznenadni snijeg, što počinje padati i koji stvara lavinu kroz žlijeb, odvraća od daljnog fiksiranja.

24. 7. 79. Alikalfić, Pivac, Retelj i Šeparović ulaze u Diamond Couloir (6), prelaze preko ulaznog skoka i gornjih trbuha, izlaze po Synder — Thumbi varijanti. Nakon 14 sati prati ih magla i snijeg. Vraćaju se po Normal Rute.
25. 7. 79. Slažemo stvari, rušimo šatore i napuštamo bazni logor. Oko 16 sati dolazimo do meterološke stanice i po skliskoj i kišom raskvašenoj cesti se vozimo do Naro Mora, gdje se sastajemo s dijelom ekipe, koja je otišla ranije.

Iz Naro Mora odlazimo u Nairobi, nakon toga u Mombasu, te se ponovo vraćamo u Nairobi i konačno u Jugoslaviju.

Iako su naše ambasade u Nairobiju i Dar es Salamu uložile maksimalne napore da nam osiguraju prijelaz Kenijsko-Tanzanijske granice, dozvolu za prijelaz nismo dobili, pa nam se željeni uspon na Kilimanjaro nije ostvario. Rezimirajući djelovanje ekspedicije na Mt. Kenyji, vidimo da su slijedeći smjerovi ispenjani tokom dvanaestdnevnog boravka:

Mt. Kenya:	Normal Rute (4)	7 ljudi
	Južni greben (4)	5 ljudi
	Varijanta južne stijene	
	preko Darwinovog ledenjaka (4)	7 ljudi
	Diamond Couloir (6)	4 čovjeka
Point John:	Jugoistočna grapa (4—)	3 čovjeka
Point Melhius:	Južna grapa (4+)	2 čovjeka

Ispunjana su 27 čovjek-smjera, svi teškoće 4 ili više.

Branko Šeparović

6. OPREMA

Za razliku od većine ekspedicija, gdje se napreduje etapno od baznog logora prema vrhu, HAEK 79 je primjenjivala alpsku tehniku pa je u tom smislu i izvršen popis neophodne opreme. On je bio podijeljen na osobnu i opremu po navezima.

Većina sudionika je bila kompletno opskrbljena s predloženim, što se pokazalo čak i suvišno, jer svi članovi ekspedicije nisu nikada bili istovremeno na planini, pa je uvijek bilo viška opreme (posebno penjačke). To se odnosi na ledne i klinove za suhu stijenu, kladiva, sponke i sl. Ubuduće ekspedicije takvog tipa mogu nositi manje tih prilično teških predmeta, čime se umanjuju problemi u transportu (avion, pristup). Većina opreme bila je vlasništvo pojedinaca, a manji dio njihovih alpinističkih odsjeka. Što se tiče opreme za eventualno spasavanje, u Mackinder's kampu ispod Mt. Kenye postoji stalna spasilačka služba s kompletom opremom.

6.1. POPIS OPREME

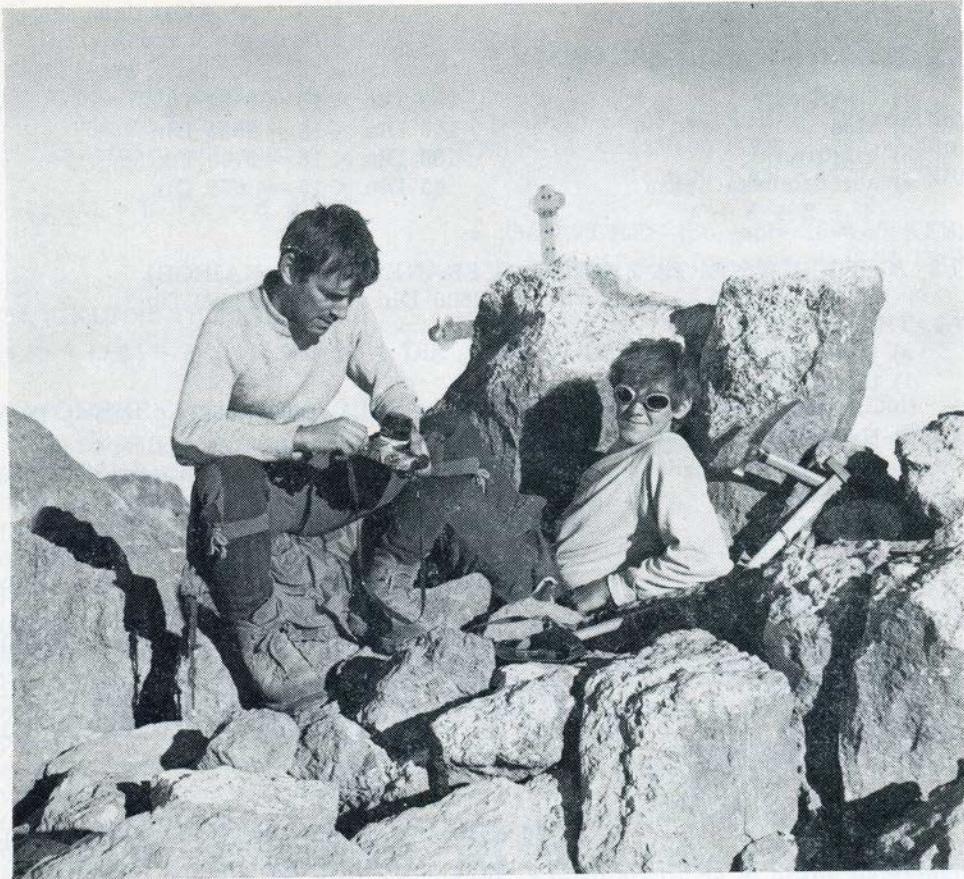
Osobna oprema: podkošulja (2), košulja (2), majca, gaće (3), pulover, trenirka (gornji i donji dio), pumperice, čarape (3 para), dokoljenice (3 para), kapa (vunena), vjetrovka, navlačna vjetrovka, veston, navlačne hlače, vestonske papuče, rukavice (2 para), naprtnjača, vreća za spavanje (slonova noga), prostirka, bivak vreća, astro-folija, mreža, gojzerice, tenisice, pasta za cipele, kaciga, kladivo, cepin, ledni bodež, dereze, penjački pojas, glečerske naočale, gamaše, baterija sa čelnom svjetiljkom, čutura, kišobran, igla i konac, pribor za higijenu, (sapun, ručnik, pasta, toaletni pribor, krema za lice), prva pomoć (prvi zavoj, zavoji hanzaplast, mast protiv smrzotina, razne tablete).

Oprema po navezu: šator, uže 40 m 11 mm, uže 40 m 9 mm, pomoćno uže 4 kom 5 m 6 mm, trake 15 kom, sponke 20 kom, klinovi za stijenu — više vrsta 15 kom, klinovi za led — više vrsta 10 kom, bohrer-klinovi, čokovi 5 kom, jedno kladivo ili bajla, lopatica za cepin, Jumari, stremen 4 kom, kolotura 2 kom, kuhalo + lonac, kartuša 8 kom, kompas, transportna vreća i svjeće.

6.2. OPĆENITO O POJEDINIM VRSTAMA OPREME

Cipele: Upotrebljavali smo više vrsta cipela (gojzerica), kakve je tko imao, od jednostrukih do trostrukih marke: Alpina, Galibier-Makalu, Lowa itd. Za uvjete na Mt. Kenji su i obične jednostrukе cipele.

Odjeća i zaštitna oprema: Usprkos predloženom popisu izbor odjeće je bio prepušten pojedincima. Većina je na penjanju nosila pumperice, a neki su preko njih oblačili prema potrebi skijaške ili navlačne hlače. Osim potkošulje, košulje, pulovera i vjetrovke kod nekih uspona upotrebljavali smo i vestone. Isto tako imali smo vunene kape i rukavice (najčešće Dachstein) koje je na mnogim mjestima trebalo skidati zbog težih detalja u stijeni. Gamaše su gotovo nepotrebne, jer više ima leda nego snijega. Prilikom svakog uspona nosili smo bivak-vreće, a kod nekih prostirke i slonove noge ili vreće

Point Lenana (4980 m)

za spavanje. Za vrijeme pristupa dobro su došli zaštitni šeširi od platna ili od palmine kore koje smo kupili u Nairobiju.

Penjačka oprema: Obavezni rekviziti bili su kaciga, penjački pojas, ledno kladivo ili bajla, cepini, dereze, klinovi, sponke, dvojno uže po navezu, trake, čokovi i sl. Korisno je imati penjački pojas na koji se može direktno spuštati po užetu, zbog dugih abseila pri silazu (preko 400 m). U ledenim smjerovima upotrebljavali smo češće kombinaciju cepina i bajle nego ledeno šilo (bodež). Od klinova najčešće su bili u upotrebi profilirani, a ima velikih mogućnosti za upotrebu čokova i traka preko noseva. Za spuštanje je dovoljno postaviti trake ili zamke preko noseva jer ih ima dovoljno. Još smo koristili Jumare i stremene.

Naprtnjače: Upotrebljavali smo dvije vrste; velike za pristup i manje za penjanje.

hranu i kuhalici. Imali smo Karimat-prostirke, a spavali smo većinom kompletno obučeni u vrećama ili slonovim nogama.

Ostalo: Za pojedini uspon dobro je imati nekoliko uložaka za baterijske Šatori: Oko Mt. Kenye ima mnogo malih bivaka, tako da manja skupina ne treba nositi šatore. Mi smo većinom spavali u šatorima, a u bivaku držali

svjetiljke, jer na tom području je cijelu godinu dan dug oko 12 sati, pa je većina silaza po noći i dugo traju.

Darko Berljak

7. FINANCIJSKI IZVJEŠTAJ

7.1. TROŠKOVI U JUGOSLAVIJI

1) cijepljenje	550 Din \times 15 = 8250 Din
2) viza	168 Din \times 15 = 2520 Din
3) osiguranje	180 Din \times 15 = 2700 Din
4) aerodromska taksa	45 Din \times 15 = 675 Din
1 + 2 + 3 + 4	

7.2. AVIONSKA KARTA ZAGREB — FRANKFURT — NAIROBI

12600 Din \times 15 = 189000 Din

7.3. TROŠKOVI U KENYJI

a) troškovi prijevoza

1) transfser aerodrom —	
— hotel	16,66 KES \times 15 = 250 KES (665 Din)
2) Nairobi —	
Naro Moro	160,85 KES \times 15 = 2412,85 KES (6418,18 Din)
3) Naro Moro —	
met. stanica	60,00 KES \times 15 = 900,00 KES (2394,00 Din)
4) Met. stanica —	
Naro Moro	36,66 KES \times 15 = 550,00 KES (1463,00 Din)
5) Naro Moro —	
Nairobi	53,33 KES \times 15 = 800,00 KES (2128,00 Din)
6) Transfer hotel —	
aerodrom	15,00 KES \times 15 = 225,00 KES (598,50 Din)
a) 342,50 KES \times 15 =	5137,85 KES (13666,68 Din)

b) troškovi prehrane

1) u dolasku i odlasku	
(Nairobi, Naro Moro,	
Nairobi)	320 KES \times 15 = 4800,00 KES (12768,00 Din)
2) na Mount Kenyji	219,73 KES \times 15 = 3295,90 KES (8767,09 Din)
b) 539,73 KES \times 15 =	8095,90 KES (21535,09 Din)

c) troškovi noćenja

1) u dolasku (Nairobi,	
hotel »Bulevard«)	245,80 KES \times 15 = 3687,00 KES (9807,42 Din)
2) Nac. park Mt.	
Kenya (kampiranje)	65,00 KES \times 15 = 975,00 KES (2593,50 Din)
3) u odlasku (Naro	
Moro, River Lodge)	85,00 KES \times 15 = 1275,00 KES (3391,50 Din)
4. u odlasku (Nairobi	
hotel »Grosvenor)	96,66 KES \times 15 = 1450,00 KES (3857,00 Din)
c) 492,46 KES \times 15 =	7387,00 KES (19649,42 Din)

d) troškovi za nosače (19 nosača)

1) prijevoz nosača	
— met. stanica	= 900,00 KES (2394,00 Din)
2) najamnina za nosače:	
18 nosača \times 100 KES =	1800,00 KES (4788,00 Din)
3) najamnina za nosača-	
-vodiča	1 \times 140 KES = 140,00 KES (372,40 Din)
4) najamnina za ruksake (za nosače)	= 300,00 KES (798,00 Din)
5) ulaznica za nac. park	
19 nosača \times 1 KES =	19,00 KES (50,54 Din)
6) kampiranje za nosače	
19 nosača \times 5 KES =	95,00 KES (252,70 Din)
d)	3254,00 KES (8655,64 Din)

e) ostali troškovi	83,00 KES (220.78 Din)
1) troškovi telefoniranja	25,00 KES (66,50 Din)
2) vaga	
3) ulaznica za Nac. park Mount Kenya	20 KES \times 15 = 200,00 KES (798,00 Din)
4) aerodromska taksa	80 KES \times 15 = 1200,00 KES (3192,00 Din)
e)	1608,00 KES (4277,28 Din)
a + b + c + d + e	= 25482,75 KES (po osobi 1698,85 KES)
	= 67784,11 Din (po osobi 4518,94 Din)

7.4. UKUPNI TROŠKOVI

(7.1.) + (7.2.) + (7.3.) = 270929,11 Din (po osobi 18061,94 Din)

NAPOMENE: — 1 kenijski šiling (KES = 2,66 jugoslavenska dinara (Din)

U izvještaju nisu spomenuti troškovi službenih priprema, troškovi nabavke potrebne opreme, troškovi foto-materijala, prijevoz, prehrana i boravak u Mom-basi i privatni troškovi (suveniri i sl.).

Branko Puzak

8. IZVJEŠTAJ O HRANI

Pretpostavljalo se da će hrana koju smo trebali koristiti na ekspediciji biti teži dio cijelokupne opreme, a kako smo bili ograničeni težinom koju smo smjeli unijeti u avion, odlučeno je da se hrana kupuje u Nairobi, Kenya.

Pri izboru hrane sudjelovali su svi članovi ekspedicije, a koristilo se iskustvo nekih članova s ranijih ekspedicija. Hrana se kupovala za 15 dana koliko se planiralo ostati u brdu, a podijeljena je na šatore (7) što je bilo lakše nego svakom članu posebno. Članovi bilo kojeg šatora mogli su trošiti hranu i praviti jelovnike neovisno o drugima.

Opći dojam svih članova je da je kupljena dobra hrana s tim što je posljednjih dana uglavnom ostala hrana koja je bila manje hranjiva i kalorična. Kako se i planiralo, s povećanjem visine mnogima je opao apetit pa je hrane uglavnom bilo za sve dane u planini. Kupljena hrana:

- Čokolada, 7 tabla po 3 kg (21 kg) za kuhanje. Ova čokolada nije bila baš »popularna« među članovima tako da je dosta ostalo. Zaključilo se da treba nositi mlijecnu čokoladu za jelo.
- Kakao, 10 konzervi po 400 grama = 4,00 kg. Uglavnom se upotrebljavao u kombinaciji sa čokoladom, kuhao se sa vodom i mlijekom. Bilo ga je previše i ostavljeno je u logoru.
- Šećer 15 kg. Bio je potreban za kakao, čaj. Ostalo ga je oko 2 kg.
- Marmelada 2 konzerve po 3 kg — 6 kg.
Pokazalo se da je marmelada i džem od šljiva bila jako dobra hrana, zbog toga je i nestala već prvih dana.
- Juha goveda u kocki. Bila je dobra, posebno kada se miješala sa paradajz sosom. Treba je nositi uvijek više nego se planira.
- Sol — 1 kg. Imali smo dovoljno soli za sve dane.
- Slani kikiriki — 100 pakovanja po 100 grama.
Kupljene se bile dvije vrste od kojih jedna nije bila osobito ukusna, što je bio razlog da malo kikirikija ostane.
- Mlijeko u prahu 4 kg.
Skuhano s vodom nije imalo ugodan okus dok se ne stavi šećera. Dobro je bilo miješati ga sa čokoladom ili kakaom. Bilo ga je dovoljno.
- Grah varivo 8 konzervi od 500 grama.
Sve konzerve su pojedene prvih dana zbog njihove težine, da ne bi otežavale transport.

- Paradajz sos 5 boca po 1/4 litre.
Upotrebljavan je u kombinaciji s gotovo svim jelima, bio je jako ukusan. Trebalo ga je kupiti više jer ga je ponestalo.
- Sir — 15 kg. Kupljena je slaba kvaliteta, ali su ipak bili svi zadovoljni. Kupljeno je premalo.
- Čaj u vrećicama — 10 kutija po 20 vrećica.
Kupljena je slaba kvaliteta (pokvaren) što je razlog da ga je ostalo. Nije bio »popularan« zbog dobre juhe koja se također upotrebljavala za piće.
- Suhe groždice — 8 paketića po 10 grama.
Jako dobra i hranjiva hrana. Kupljeno premalo.
- Luk crveni — 13 kg.
Uglavnom se upotrebljavao u kombinaciji s drugom hranom, bilo sirov ili pržen. Kupljeno ga je dovoljno i mnogo se upotrebljavao.
- Jaja — 360 kom.
Hrana koja je bila najtraženija. Problem je bio u transportu pri kojem je uništeno oko 100 komada. Jela su se kuhanja, pečena, a miješala su se i s juhom sirova.
- Kruh — 100 kom po 1/2 kg.
Kupljena neka vrst kukuruznog kruha koji može više vremena ostati svjež. Pokazalo se da nije mogao ostati svjež 15 dana. Problem više je bio što je bio slatkog okusa, na što nismo bili navikli. Ostalo ga je mnogo.
- Slanina — 4 kg.
Kupljena je mala količina da bi se nešto više o njoj moglo reći. Uglavnom se koristila uz jaja.
- Margarin — 3 konzerve po 1 kg = 3 kg.

Uz jaja, margarin se najviše tražio. Upotrebljavao se u kombinaciji sa svim drugim jelima. Trebalo ga je kupiti više jer ga je nestalo.

Veći dio hrane je kupljen u trgovini mješovitom robom, gdje smo dobili popust zbog kupljene velike količine, manji dio na tržnici i drugim trgovinama. Sve kupljeno je plaćano isključivo kenijskim šilingzima jer se drugom valutom ne može platiti. Potrošeno je 3295 kenijskih šilinga, što iznosi oko 3.767,00 dinara. Hrana je težila oko 170 kg.

Boško Mrdjen

ZAHVALA

Sudionici ekspedicije se zahvaljuju na materijalnoj i moralnoj pomoći:

Planinarskom savezu Hrvatske

Planinarskom savezu Zagreba

Općinskom planinarskom savezu Rijeke

Planinarskom odboru Splita

SOFK Hrvatske

SOFK Splita

SOFK Zagreba

Planinarskom društvo Zagreb Matica

Planinarskom društvo Kamenjak

Planinarskom društvo Mosor

Planinarskom društvo Željezničar

Planinarskom društvo Sveučilišta Velebit

Tvornici ulja Zagreb

ŽTP Zagreb, OOUR Elektrotehnička postrojenja

Posebno se zahvaljujemo predstavnicima Jugoslavenske ambasade u Kenyji, ambasadoru Redži Terziću, te Dragunu Arsenoviću, Antonu Ažmanu, Božidaru Bilasu, Stjepanu Lukiću, Zvonku Peroviću, Milivoju Prokiću, Slobodanu Škrbiću, V. Podgorniku i gospodi Julie Carvalho, koji su nam mnogo pomogli i olakšali snalaženje i boravak u Kenyji.

Pogled s vrha Mount McKinleya

Foto: B. Separović

Denali (6187 m)

BRANKO ŠEPAROVIĆ

ZAGREB

Cijelo vrijeme je bio dan, nije bilo noći. Bilo mi je zima. Bojao sam se da mi se ne smrzuju prsti na nogama. Namazao sam ih Finalgonom, ali mi nije pomagalo. Nas trojica smo se stiskali u snježnom igluu, koji bi bio možda dovoljno prostiran za jednoga, ali za trojicu nije. Kroz snijeg kupole prodiralo je blijedo svjetlo, dajući svemu u unutrašnjosti plavkaste sjene. Mislili smo se odmorniti i rano nastaviti završni uspon, ali već nam je bilo jasno da od odmora neće biti ništa.

Htio sam se izravnati, da se riješim skraćenog položaja, ali nije bilo mjesta. U vreći za spavanje bile su mi cipele, stalno su me smetale, ali nisam ih smio izbaciti, da se ne smrznu. Na trenutke me uhvatilo drijemež, ali bih se uskoro trgnuo naslonivši se gla-

vom na snijeg. Kako smo se micali po igluu, tresli smo snijeg i on je padao po nama, ali kako je bilo hladno nije se topio. Vreće i bivek-vreće bile su nam uskoro bijele.

Nalazili smo se na visini od 5500 metara, na najhladnijoj planini na svijetu, na Denaliju, odnosno na Mt. McKinleyu. Taj dan

PDS »Velebit« je 1978. organiziralo ekspediciju na Mt. McKinley. Sudjelovali su: Milan Matovina, Hrvoje Lukatela, Marijan Cepelak, Dubravka Cepelak, Daniel Burić, Radovan Dragančić i Branko Separović. Ekspedicija je krenula iz Toronto avionom i autobusom do Calgarya, iznajmljenim kombijem do Fairbanksa i do Talkeetne, te avionom do ledenjaka. S tri logora za 7 dana članovi su se popeli na vrh i vratili natrag, preko West Butressa. Nakon uspona na McKinley, dio ekipe se vratio u Jugoslaviju a dio je ostao u Kanadi boraviti u Rocky Mountainsu. Nesretnim slučajem tamo je smrtno stradao Milan Matovina — Subara.

smo se uspeli s visine od 4500 m u jednom dahu, noseći malo opreme, nastojeći se popeti na vrh u što kraćem vremenu, u alpskom stilu.

Tri dana smo čekali da se popravi vrijeme, hvatajući snagu i zrak. Visina nas je mučila više nego što smo očekivali, s obzirom na iskustvo iz Centralnih Alpi. Od sedmorice sad smo samo trojica; Daniel, Šubara i ja.

U igluu nemamo termometra. Tisuću metara niže, u našem trećem logoru, bila je temperatura -20°C kad smo odlazili. Gledam na sat, tek je 4 ujutro. Premještaj se, onako u vreći, do ulaznog tunela, bacajući spužvastu prostirku pod sebe. Rušim puno snijega po svima nama. U tunelu je još hladnije, iako sam mislio da hladnije ne može biti. Stalno razmišljam što da učinim da mi se noge ne smrznut. Jučer me je zabolio Zub. Kapu-maska koja otkriva samo oči, više ne skidam.

»Ustanimo« — nagovaram Daniela i Šubaru.

»Ne još, kuda ti se žuri« — odgovaraju kao jedan, ne budeći se potpuno iz polusna. Nisu spavalni.

Sad je 5 sati. Izlazim iz vreće, na meni je veston i vestonske hlače. Vani je vedro, užasno je hladno. Denali baca sjenu na naš iglu. Nastojim zapaliti kuhalo, neoprezno primam ključ golim rukama. Opečem prste kao da sam primio ključ iz vatre izvađen. Brzo oblačim rukavice. Kuhalo moram zagrijati, da bi se benzин u njemu počeo isparavati. Uzimam malu bočicu benzina i želim prelitit kuhalo. Benzín ne teče, skrutnuo se. Mislim da je to neobično. Ne mogu se sjetiti na koliko temperaturi se mrzne benzín. Nakon držanja bočice u džepu benzín se otopio i palim kuhalo. Dugo treba da se otopi snijeg i da se dobivena voda ugrije. Radim kakao.

»Idemo, ustanite, idemo!«

Polačko se izvlače iz igla i hvataju topalu zdjelu grijući ruke. Puno pijemo, ne jedemo gotovo ništa. Ostavljamo svu opremu, uzdužujući se u našu prognozu dobrog vremena. Šest je sati. Sunce je došlo do našeg igla, ali nije toplije. Krećemo uzbrdo, jedan iza drugoga, često stajajući i hvatajući dah. Ispred nas je strma i duga snježna ploča, prošarana tu i tamo ledjenjačkim pukotinama, koje treba prijeći. Na kraju ploče je Denali-pass, sedlo na 5800 m.

Priječimo već više od dva sata, a izgleda nam da se nismo sedli približili gotovo ni malo. No pogled unatrag kazuje da se ipak krećemo — iglu je ostao daleko i nisko.

Iznenada na Denali-passu ugledamo ljudsku figuru. Gleda dolje prema nama, maše nam. Dolazi vjerojatno sa sjevera, putem koji se s našim spaja na Denali-passu. Figura nestaje.

Ne govoreći ništa, penjemo se dalje. Svaka izgovorenna riječ remeti ritam disanja i hodanja. Dereze dobro drže na ledu, cepini se samo malo zabadaju. Denali-pass je sve bliže. Na sedlu se bacamo ili možda bolje

rečeno padamo na leđa, nakratko se odmarači.

»Ide?«

»Ide!«

»Nije lako« — više pogledima nego riječima razgovaramo.

Dalje, samo dalje. Ne razmišljajući mnogo o tome što nas još očekuje, niti koliko još moramo hodati, mehanički mičemo noge i idemo prema gore. Dolazi strmi dio, pomazemo se fiksiranim užetom. Izgleda da nam je lakše ići po strmini nego po blagom usponu. Misli leti, dotičući se sporednih stvari, nevažnih sitnica. Jedan korak, četiri udihaja, drugi korak, četiri udihaja, treći korak, ...dvadeset koraka je granica, treba stati.

Stižemo penjače koje smo vidjeli na Denali-passu. To su Amerikanci, petorica, nose mnogo opreme, imaju i radio stanicu. Napredujemo paralelno neko vrijeme. Razgovaramo, govorimo od kuda smo, pitaju nas sviđa li nam se planina. Sviđa nam se. Umorniji su od nas, iako su tri dana bili u šatorima kraj Denali-passa.

Snjeg postaje dubok, potrebno je priti. Prte tri Amerikanca. Treći nosi radio stanicu, a antena koja izlazi iz naprtinjače nije se u ritmu njegovog hoda, skoro dotičući snijeg lijevo i desno. Na vrhu je mala zastavica. Iz daljine gledajući, antena se ne vidi, a zastavica izgleda kao velika muha koja stalno oblijeće oko njega. Staju. Dvojica su na ravnjem, a treći ostaje na kosini.

»Povuci me užetom« — dovikuje u jednom dahu partneru.

»Samo tren, no tren prebrzo prolazi.

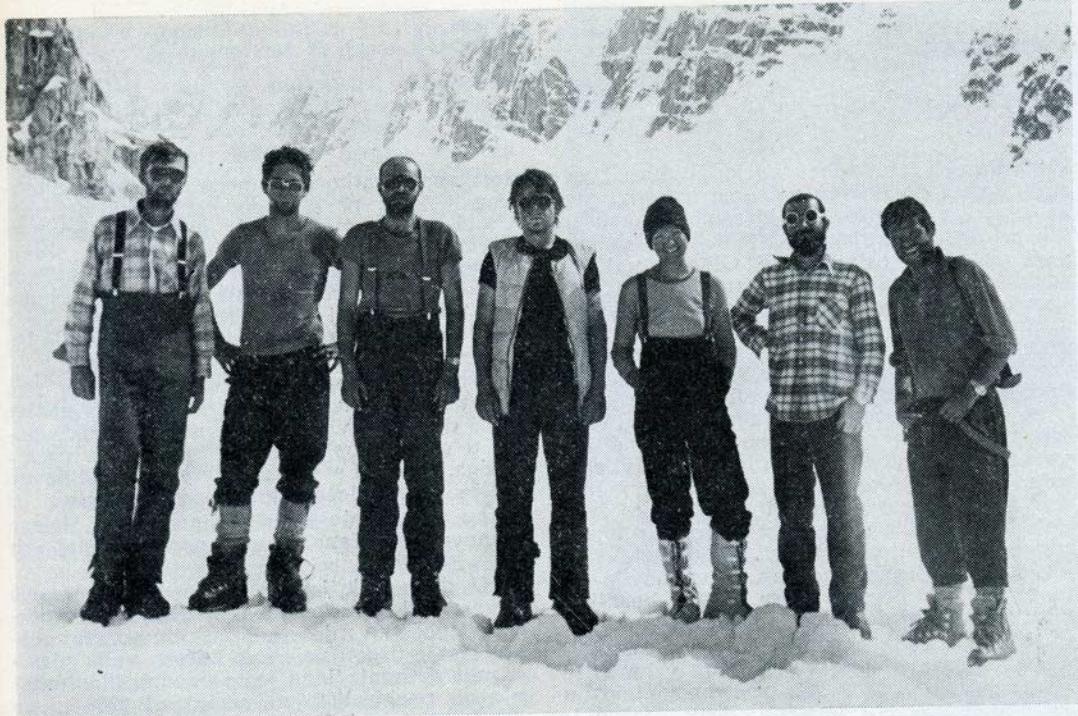
Covjek uhvati ritam i nastoji ga održati, koncentrirajući se samo na to, isključujući što više vanjskih utjecaja. Taj treći Amerikanac, povučen užetom i vraćen ponovo u blagu ravnotežu, korača na metar od nas, ne obazirući se. Svi smo kao roboti, ali neki spori nesavršeni modeli. Spori ali uporni.

»Da njih pustimo naprijed?« — kaže jedan.

»Da, da« — obojica se slažu, poluglasno.

Daniel ide naprijed. Usta su nam potpuno suha, dišemo na usta, a zrak je suh. Probam rastopiti malo snijega u ustima — to je teško, moram disati i ne mogu držati usta zatvorena. Gutajući komad snijega remetim disanje. To me jako iscrpljuje i dugo mi treba da dođem ponovo k sebi.

Daniel grabi neočekivanom brzinom. Tjeran ga bijes što su nas Amerikanci pustili da pritimo dubčki snijeg. Niti po prtim koju on čini, ne mogu ga dostići. To pomalo nalikuje na trku puževa. Teško dišemo. Visina je 6100 m. Na vrlo strmom dijelu, pri izlazu na greben, stižem Daniela, moramo probiti snježnu strehu i nastaviti strmim i opasnim grebenom do vrha. Mekan snijeg nam dosije do koljena. Obojica se bacamo svakih desetak koraka na leđa i hvatamo zrak. Bole me rebra od napornog disanja. Već dugo šutimo, sporazumijevamo se pokretima. Šubara je zaostao i ide s Amerikancima.

Clanovi mini-ekspedicije na McKinley: Radovan Draganić, Milan Matovina, Branko Separović, Daniel Burić, Dubravka Cepelak, Marijan Cepelak, i Hrvoje Lukatela

Velika strmina, vidiš na sjeverni dio planine koji pada tisuće metara do ledenjaka. Snijeg nam je iznad koljena, ali ipak napredujemo nezaustavljivo, kao strojevi koji se ne mogu isključiti. Čini nam se da ćemo uskoro biti na vrhu. Pokazujem Danielu da je to vrh. Slaže se.

Još nekoliko koraka po ravnom grebenu i na vrhu smo. Najviša točka Sjeverne Amerike, a i sve ostale točke Sjeverne Amerike su pod nama. Uskoro nam se disanje smiruje i možemo progovoriti par riječi. Stisak ruke, medvjedi zagrljaj u vestonu, zastavica »Velebita«.

»Gore smo, gore smo«

Slikamo se, umora kao da je nestalo. Šubara i Amerikanci dolaze. Sad su izbili na greben, imaju još sat uspona. Vrijeme je izvrsno. Polazimo natrag.

Amerikanci nam čestitaju. Misle da smo išli dobrim stilom — bez pretjerane količine opreme. Više sportski. Jedan kaže da im je teško.

»Where is the will, there is the way« — odgovaramo mu Mummetryjevom sentencijom, na što on kljma glavom, govoreći da su mu partneri izgubili volju.

Šubara ide na vrh i požurit će za nama. Daniel juri, jedva ga stižem. Još uvijek teško dišemo. Silazimo, stalno silazimo. Sjedimo na Denali-passu. Vidimo naš iglu. Preko kose padine silazimo više od sata. Umorni

smo, ali nesmanjenim tempom stižemo do iglua. Odmah kuhamo kakao i pijemo.

»Gle Šubare na Denali-passu«

»Ima još jedan sat silaza.«

»Skuhaj još kakaoa da ga dočeka.«

Kuhajući i pijući prolazi nam vrijeme. Evo Šubare. Umoran je, sretan. Pije i sjeda na naprtnjaču. Odmorit ćemo se i idemo odmah dalje. Ne bismo mogli još jednu noć proboraviti u igluu. Navezujemo se. Jurimo niz strm i eksponiran greben. Sunce zalazi iza brda, dolazimo do sedla s kojeg vidimo logor na 4500 m. Sitne točkice nam kažu da su naši prijatelji aktivni u logoru.

Po strmoj ledenoj stijeni silazimo, osiguravajući se fiksiranim užetima. Stalno mislimo na opasnosti koje kriju silasci s uspješno ostvarenih uspona. Na dnu stijene su pukotine, svaki bi pad bio fatalan. Užeta se istežu, zanosimo se lijevo i desno, jer su klinovi udaljeni. Još jedan sat i dolje smo, na sigurnom. Na nogama smo 26 sati, popeli smo se od 4500 m do 6200 m i sišli natrag.

»Kako je bilo, čestitam.«

»Teško, jedva« — kažemo.

Sumrak je. Svi smo veseli.

»Kako ste pocrnili« — kažu nam.

»Pogledaj kakve su im velike oči« — reče Rade.

Pocrnivši u licu, oči su nam izgledale veće.

Uspon na Peak Lassen (3430)

Dr NEDA KÖHLER — KUBELKA
ZAGREB

Obilazeći američke nacionalne parkove stigli smo i do Lassen volcanic national parka u državi Kaliforniji. U mislima smo još bili s krasnim crnim medvjedom kojega smo sreli na cesti ostavljajući Glacial national park. Bio je to jedinstven susret sa zdepsastim četveronošcem koji je izašao iz pogorjele šume upravo pred naš auto, na vrlo frekventiranoj cesti, i koji nas je vjerojatno htio posebno pozdraviti kao rijetke goste iz Jugoslavije. Medo je mirno prešao preko ceste, samo što nije podigao šapu za »stop«, onda sišao sa ceste i prošetao po velikom deblu, na najveće zadovoljstvo niza zaustavljenih auta. Nestao je onda u zelenilu isto tako brzo kao što se i pojавio i samo je još lelujanje velikog lišća pokazivalo smjer njegova kretanja. Istinitost doživljaja postala sam tek onda svjesna kada sam ustanovila da mi se koljena pomalo tresu, što su kasnije i potvrdile uzdrhtale kolor fotografije.

Ali dosta sada o medvjedu, pred nama je bilo osvajanje lijepog vulkanskog vrha Peak Lassen visokog 3430 m, prozvanog tako u čast pionira Petera Lassena. Peak Lassen je najviši vrh istoimenog nacionalnog parka koji obuhvaća prostor od 420 km² s 50 jezera i isto toliko vrhova, visokih između 2000 i 3400 m, te oko 240 km uređenih staza, što ga čini pravim planinarskim rajem. Naža-

lost, zbog kratkoće vremena samo smo se provozali kroz park i popeli na najviši vrh. Cesta nas je vodila kroz prekrasne predjele parka, kroz šume i mimo brojnih jezera okruženih livadama, na kojima smo često sretali stada polupitomih srna, naviknutih na brojne posjetioce. Na području parka živi oko 50 vrsta sisavaca, 150 vrsta ptica, te 12 vrsta gmizavaca, uz mnoštvo insekata.

Posljednja vulkanska erupcija na tom području trajala je od 1914. do 1917. godine i još danas se vide ostaci vulkanske aktivnosti u obliku toplih izvora, sumpornih para i taloga. Peak Lassen se izvanredno slikovito izdiže nad glečerskim jezerom Helen uz samu cestu, koje je dobilo ime u čast Helene Tanner, prve žene koja se popela na taj vrh 1864. godine.

U doba dok još nije bila izgrađena ova prvorazredna turistička cesta, koja je otvorena od početka mjeseca lipnja do potkraj rujna, bio je uspon na Peak Lassen velik planinarski potpovat. Sada je to ugodno planinarenje od parkirališta na visini od 2708 m do vrha, što iznosi 722 m visinske razlike. Parkiralište s kojega smo kretali bilo je pod snijegom, a bila je druga polovica mjeseca lipnja. Tura do vrha i natrag traje oko šest sati. Na putu nema planinarskih objekata ili skloništa. Staza je izvrsno izvedena, bila je

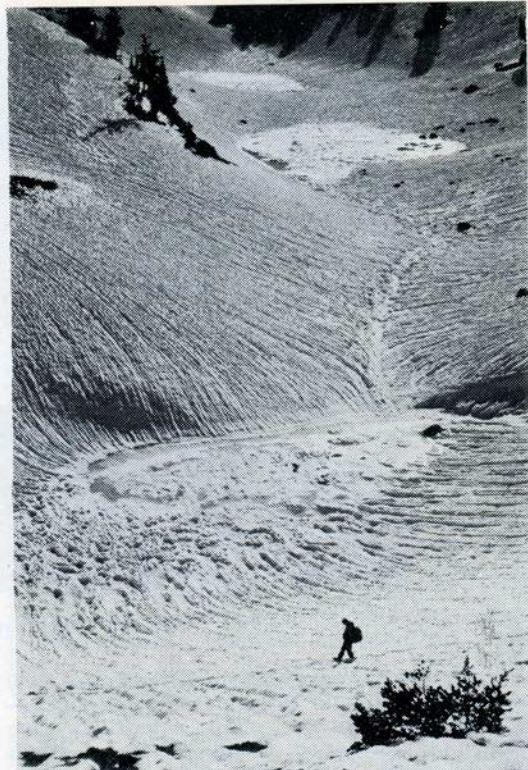
Peak Lassen

utabana od mnogih planinara koji su iskoristili prekrasan sunčan dan za uspon.

Uspinjali smo se postepeno, u početku mimo izvanrednih primjeraka *Pinus albicans*, crnogoričnih stabala najbizarnijih oblika, koje su formirali snijeg i vjetar. Prolazili smo mimo ukrućenih stijena lave što su se izvrsno uklapale u taj fantastični svijet. Vidik se sve više proširivao. Duboko pod nama prostiralo se jezero Helen i druga manja jezerca smaragdne boje, na kojima su plivale sante leda. Jezerca su izgledala kao zelena oka okružena snijegom koji su vjetrovi i promjene temperature tako izbrzali da se činio kao valovi bijelog mora. Nabasali smo i na pojedine žute cvjetice debelog lišća, koji su cvali i do 3000 m visine. Morali smo traverzirati nekoliko strmih snježišta, ali su stope naših prethodnika bile duboke i snijeg je dobro držao.

Izbili smo na sedlo pre samim vrhom i pred nama se pokazao vrh bez snijega kao golem nepravilan čunj crvenkaste skrutnute lave, koji strši iz snježne bjeline. Napustili smo snježnu zaravan i uspeli se dobro izvedenim putem na vrh. Prostora je tamo bilo vrlo malo i planinari su izgledali kao orlovi koji čuče na pojedinim izbočinama lave. Slikali smo na sve strane. Vidik je obuhvaćao brojne vrhove, a između njih su se protezala gorska jezera okružena zelenom crnogoricom. Veselo smo popili čašicu dina, naše je šljivovice već davno ponestalo. Odmorili smo se, pozdravili s ostalim planinarama i bez teškoća se sretno spustili istim putem do auta.

Na silasku nas je impresionirala skupina mladih skijaša koja je u teškim skijaškim cipelama donijela skije do sedla i onda se u jednom prekrasnom spustu munjevito spustila do svojih kola. Nema u američkim nacionalnim parkovima nikakvih žičara, ni vučnica, ni prepariranih skijaških staza. Tko se želi skijati mora spust dobro zasluziti uspijanjem i nošenjem skija, kao u ona davnina

Snježnik po Lassenom

vremena kada smo i mi tako skijali na našoj Komni.

Bili smo među posljednjima koji su sišli s planine i mogli smo uživati u krasnom zalazu sunca. Tako je prošao opet jedan dan našega života koji ćemo po ljepoti pamtitи.

U turi su sudjelovali dr Borivoj Kubelka, dipl. ing. Lota Arh-Lipovac, Branislav Čelap i autor članka.

Ben Nevis u Škotskoj

Dr TOMISLAV SABLEK

SLAVONSKA POŽEGA

Pri južnom smo kraju kanala Kaledonije i nalazimo se u predjelu Lochabera. Ulazimo u predgrađe luke Fort William i skrećemo prema kampu u dolini Ben Nevis. Sve ide po planu, ali zar baš uvijek mora padati kiša? No sada smo tu i nikome ne pada na pamet da odustanemo. Dugo planirani uspon članova GSS-a iz Požege na najviši vrh Britanije sigurno neće omesti kiša. Stvar je samo živaca da izdrže tu klimu koja nas svojom vlagom pomalo nagriza. Desperadosi predlažu — bez obzira na kišu i poslije pod-

ne — idemo na vrh. Smirujemo očajnike, šljivovicom rastjerujemo reumu iz zglobova i u miru računamo vrijeme, visinu uspona i staze.

U dolini Ben Nevis, uz samu rječicu Nevis, smješten je jedan od najbolje opremljenih kampova Škotske. Bezbroj šatora i prikolica. Ovdje je puni planinarski »štümung«. Gojzeri, vjetrovke, penjačka oprema i sve čeka da kiša prestane. Svi su nestrpljivi i gacaju po mlakama koje obilne kiše stvaraju po kampu. Da bismo skratili vrijeme ide-

Pogled s Ben Nevisa na Fort William

mo pogledati Fort William, gradić od 4200 stanovnika, glavno mjesto pokrajine Lochaber, važnu luku na obali Atlantika. Sive kamene zgrade pod sivim nebom i kišom bile bi zbilja otužne da među njima nema života i puno šarenila. Izlozi trgovina su puni živih boja i škotskih šara, puni svjetla i suvenira. Čuju se razni jezici, jer je Ben Nevis najviši vrh Britanije i posjećuju ga planinari s raznih strana svijeta. Muvaju se kao i mi, troše škotske funte i čekaju da kiša prestane. U večer još pada kiša, ali mi smo nepopravljivi optimisti — sutra ćemo na vrh.

Jutro maglovito i bez kiše — dan perspektivan — barem se to nama čini. Odmah uzmamo opremu i krećemo preko rječice Nevis prema padinama planine. Sve je raskvasheno i blatno, magle se vuku po dolini, ali ne pada — ovdje čovjek postane u pogledu vremena jako skroman. Važno je da ne curi za vrat. Padine Meall an Suidhe su pokrivenе travom i pune stada ovaca. Po koji veći kamen upotpunjuje pejzaž. Penjemo se uporno dok pod nama ostaje River Nevis i naš logor. Staza postepeno vijuga i za nas, koji volimo stijene i oštре vrhove, uspon postaje po malo dosadan. Pokazuje se i sunce i to nas bodri da slažemo korak za korakom. Brojni potoci stvaraju vodopade, koji ispunjavaju prilično jednoličan pejzaž. Nakon tri sata uspona izbijamo na sedlo između Meall an Suidhe i Carn Dearg. Teren je potpuno močvaran, a na visoravni je jezerce Lochan Meall an Suidhe. Sve se bijeli od stada ovaca, koje ovdje nalaze idealnu pašu. Sada počinje oštar uspon prema vrhu. Pašnjake zamjenjuje teren pokriven hrpmama

velikog kamenja uz poneki skromni nanos snijega. Sredina je ljeta, ali je to i sjever, pa nije čudo što još ima snijega. Zrak je tako vlažan i kako se znojimo, premda je temperatura malo iznad nule. Sada smo već iznad ostalih vrhova, pa se prema zapadu vidi zaljev Loch Linnhe, u kojem je luka Fort William. U daljinji je otvoreni Atlantik, koji ponovo skuplja oblake i šalje ih prema kopnju. Za četiri sata smo na vrhu, ali počinje kiša. Malo čudno, ali nigdje nikakvog skloništa, samo hrpa kamenja kao oznaka vrha. Time smo još jednom postigli cilj. Dugačak put preko čitave Evrope u Britanije kao i upornost da se vidi i ovaj vrh, urođio je plodom. Odmah krećemo natrag i nastojimo se čim prije spustiti u dolinu. Na povratak srećemo čitave kolone planinara koje kreću prema vrhu. Kiša pada, ali oni se prave »Englezi« — kao da po njima ne pada. Očito da im to ne ide na živce. Put u dolinu nekako se otegao, kamenje podbija noge, ali nas kiša tjeru da čim prije stignemo u naš kamp.

Na kraju se sastajemo u našoj najvećoj kućici, da još malo izmijenimo dojmove s ovog uspona. Usprkos svemu smo zadovoljni. Upoznali smo još jednu daleku planinu do koje rijetko koji naš planinar dove. Vidjeli smo način planinarenja u ovom području kao i stijene na kojima poznati britanski alpinisti stječu iskustvo i kondiciju.

Nemoguće je ne usporediti ih s bijelim stijenama našeg Velebita, njegovim oštrim vrhovima i pitomim dulibama, vedrim nebom i plavom pučinom Jadrana. Vjerujem da će nam sjećanje na daleka lutanja sjeverom Evrope učiniti naše planine još ljepljima i privlačnijima.

Jurline na Velebitu

SMILJA PETRIČEVIĆ

ZADAR

Cilj: Jurline na Velebitu.

Dan: zimski, vedar, prohladan.

Društvo staro, uhodano: Đuro, Mario, Ana, Nino, Jasmina, Tomi, Anita, pas Muk i ja.

Hodali smo polako, čas penjući se, čas si-lazeći. Mjestimice smo gazili po smrznutom snijegu, odakle su stidljivo provirivali prvi jaglaci, kimajući svojim malim glavicama. Manje više probijali smo se kroz šiblje, grmlje, tvrdo i okrutno, koje bi nas katkada lupnulo po licu, ogrebro po rukama.

Muki je trčkarao ispred nas, visoko uzdig-nuta repa. Kada je on s nama ne treba nam vodič, ni kompas, niti trebamo gledati marn-kacije okolo. Katkada bi se okrenuo da vidi jesmo li svi na broju, kimnuo svojom crnom kuštravom glavicom i nastavio svoj put. Ri-jetko bi zalajao, kao da mu je u najmanju ruku ispod časti lajati na sve i svakoga u planini.

Svi smo šutjeli. Naprsto nam je šutnja prijala. Oko podne stigli smo na Jurline, vi-soravan, okruženu brežuljcima s južne i istočne strane, a zaštićenu visovima sa sje-verne strane.

Ispred nas su iskrsli zidovi srušenih i davnog napuštenih kuća. Sjeli smo ispod jed-ne od njih, raspakovali svoje ruksake i pola-ko jeli svoje obroke. Posmatrali smo ove napuštene domove, čiji su crni prozori nali-kovali na prazne očne duplje, crne i mračne. Gledali smo stare zidine, obrasle šibljem i dračama, zarasle travom, koje sada strše put plavog neba kao nijemi svjedoci neka-dašnjeg bitka i bitisanja, očajne i same. Negdje se još zadržao krov, tvrdoglavu stoje natrulje grede čuvajući trokutastu konstruk-ciju krova, na njima se uporno drže crveni

crijepovi, neki cijeli, neki polupani, kao da se ne daju zubu vremena koji ih neumitno uništava. Samo je jedan visoki ponosni ja-blan još uvijek tu, raširio svoje krošnje pre-ma plavičastom nebnu, a s njegovih grana zacvrkulala je ptičica, kao da mi daje do znanja da ima još netko živ u ovoj pustoši.

Sjela sam na prag kuće i sjetno gledala preda se. Ovi moji raspršili se na sve strane, dremuckaju na suncu, čak se i Muk izvrnuo, zavukao glavu među šape i zadrije-mao.

Vrijeme kao da je stalo.

Sjedim tako na pragu, sjedim i mislim... Tko li je nekada ovdje sjedio, žmirkao na sunce, buljio u nebo, gdje li je sada. Kuda li je otišao i zašto? Koliko li se suza prolilo? Koliko li se tu rađalo i umiralo? Koliko li je psovki palo na škrtu zemlju, na led, kišu, vukove, medvjede, na sunce koje zna nemilosrdno zapeći i zapržiti sav godišnji trud. Koliko li je majki dozivalo svoju djecu jednim velikim, našim, domaćim:

»EEJ, doodili dooomaa, raanoo materinaaa, evo ti pure i varenike...« A sada ništa. Ništa. Nikog nema. Ostale su samo prazne kuće. Zidine. Ruševine, kroz koje zini sablasno zavija bura, a ljeti caruju poskoci.

»O ljudi, ljudi, zašto ste otišli, zašto vam se vatra ugasila na ognjištima?« — fićukao je vjetar u zidinama.

»O, zašto ste nas ostavili, ljudi...?« pjeva je visoki jablan njišući svojim granama.

Neka tiha bol čitala nam se na licima dok smo se vraćali kući. Znam, svi smo mi-slili na jedno: na mnoge napuštene domove dlijem naše domovine.

Povijest jednog sela bijaše mrtva.

Žaba u Hercegovini

IVAN MILAS
ZAGREB

I ovog sam ljeta bio u Čapljinu. U to doba godine tamo je naročito lijepo — bar meni, jer to je grad na četiri rijeke, s mediteranskim klimom, a lako je zadovoljiti i turističku znatželju: Mostar i iza njega Prenj nisu daleko, do Stoca i nekropole Radimlje je dvadesetak kilometara, isto toliko je do Ljubuškog i slapova Kravice — minijature slične Plitvičkim jezerima. Tu su i Mogorjelo — stari antičko-rimski grad, kao i Počitelj s karakterističnom arhitekturom turskog feudalnog doba.

U tom kraju postoji i još jedna zanimljivost, vjerujem, potpuna nepoznаница за planinare, jer se nigdje ne spominje u planinarskoj literaturi, a to je Žaba.

Gleda li se s novog čapljinskog mosta prema jugu, niz Neretu, na horizontu se očrtavaju planine, a među njima najmarkantnija je Žaba. Najviša je i posebnog oblika, izgleda kao golema kornjača. Planina je tako i dobila ime, ali se ne zove »Kornjača«, već »Žaba«, jer narod ovog kraja kornjaču naziva »žabom kornjačom.«

Prije nekoliko godina kupio sam specijalke ovog kraja. Žaba je na sekciji Mljet. Uzdiže se s lijeve strane rijeke Neretve, na granici Dalmacije i Hercegovine; dinarskog je pravca pružanja, a od mora udaljena desetak kilometara. Proteže se od stare i dosta zapuštene ceste Metković — Neum petnaestak kilometara na istok do ceste Neum — Svitava.

Istočni dio planine je viši. To je Velika Žaba i otprilike jedna trećina dužine planine. Vrhovi u ovom dijelu su: Kapavica (802 m, glava kornjače) i najviši vrh planine Ilinog brda, odnosno Crkvina (953, leđa kornjače). Na krajnjem istočnom dijelu Velike Žabe, na samoj cesti, iznad mjesta Hutova

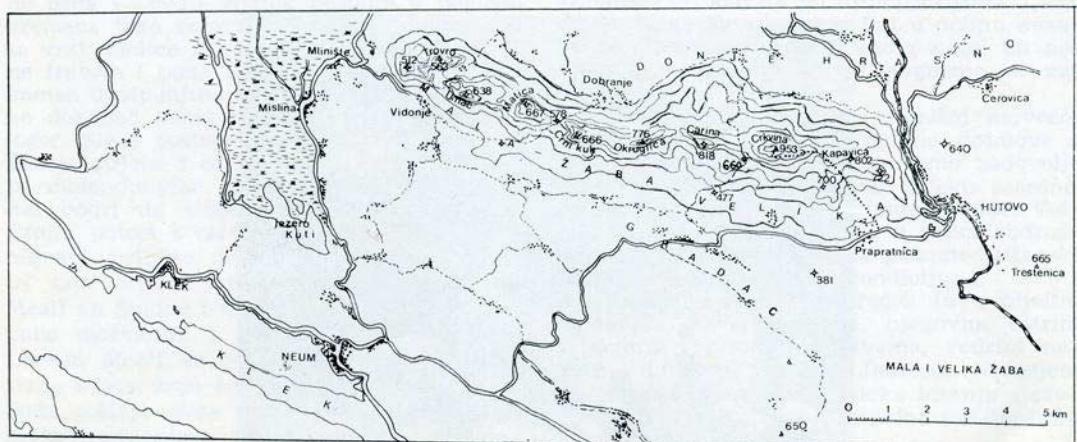
je srednjovjekovna turska gradina — Hadžibegov grad.

Zapadno od Velike je Mala Žaba, niža je (Čarlija, 818 m) i dva puta duža. Od Velike Žabe dijeli je prijevoj Vratlo (660m) preko kojeg prelazi staza s južne, primorske, na sjevernu, kopnenu stranu. U planini nema naselja.

Žaba planina nema markiranih putova, a niti dobro organiziranog prijevoza do podnožja, jer je uskotračni vlak za Dubrovnik i Trebinje ukinut prije nekoliko godina, a od planirane auto-ceste, koja bi trebala pratiti trasu željezničke pruge, još nema ništa. Zbog toga sam pri planiranju uspona odlučio ići automobilom do podnožja Žabe, a tek dalje nastaviti pješke.

Iz Čapljine sam krenuo u zoru i u Doljanima skrenuo lijevo sa hercegovačke magistrale uskom asfaltnom cestom što iznad Hutova blata i polja vodi za Svitavu. Na idućem raskriju skrenuo sam desno prema Hutovu. Ovdje cesta postaje zavojita, strma, i prilično neugodna za vožnju. Poslije desetak kilometara s lijeve strane ostaje mjesto Hutovo, a na prijevoju iznad mjesta prolazimo kraj ruševina Hadžibegovog grada. Namjeravam ih pogledati kasnije, po povratku sa Žabe.

Planirajući uspon na Ilino brdo, više puta sam prolazio ovom cestom. U vožnji sam promatrao planinu te pogledom tražio i odabirao najpovoljniji pravac za uspon. Kao ishodište odabrao sam selo Praprotnicu koje se nalazi s južne, primorske strane Žabe. Na karti je sitnim točkicama označena staza koja vodi od tog sela prema sedlu između Ilinog brda i Kapavice, te se tu negdje, na prijevoju između »leđa i glave« kornjače, gubi. Taj mi se pravac činio najprikladniji, jer će idući njime doći na greben, nakon

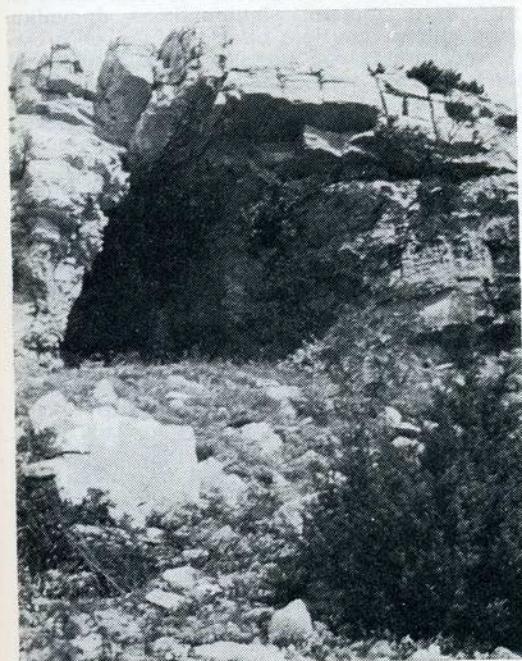
čega treba ići lijevo, prema zapadu do vrha. Po silasku s vrha, ako će biti vremena, otići ću i do vrha Kapavice.

Automobil sam ostavio kraj seoskog groblja. Obuvam gojzerice i uzimam potrebne stvari te usput gledam gore prema Žabi. Mnogo je kamenja, a među njima dosta makije te nekoliko stabala oko siromašnih, u kamenu zbijenih kuća sela Praprotnice. A gore više u Žabi nema ništo malo zelenila, tamo je prava kamenja pustinja.

Makar je mjesec kolovoz, hladno mi je, što od jutra, ali više od vjetra koji puše niz planinu. Pogled u nebo nagovijestio je moguću kišu.

Krećem. Selo mi ostaje stotinjak metara s lijeve strane. Prolazim kraj jedne kuće. Pred njom su dvije žene. Pitam ih za put i odgovaraju mi da do gore, gdje se smjestilo nekoliko dolaca, može biti jedan sat, pa i više. Do samog vrha još je dalje, ali što ću gore, tamo se nema što vidjeti, kamen kao kamen, sam kamen. Ljudi malo idu gore. Visoko je do vrha i što ću gore, čude mi se, ali kažu da je auto siguran tamo kraj groblja i da ga nitko neće dirati. A mene, eto baš ta visina i vrh zanimaju, i taj kamen kojim još nisam prolazio, i ti dolci o kojima sam sada čuo. Zato ostavljam žene u njihovoj začudenošt i nastavljam put.

Odmah iza kuće dolazim do cisterne koja se nalazi na samom početku uspona te na dnu usjeka između dviju padina. Nadam se da usjek počinje negdje u blizini grebena planine. Tu ulazim u Žabu iz Podžablja. Staze nema, nego tek pokoji, malo izlizani kamen

Polupećena uz put na Babu

Ruševine Hadžibegova grada

i pokoji ovčji brabonjak. Idem najnižim dijelom usjeka, biram kamen ili prostor između dva kamena, gdje ću stati nogom i cijelo vrijeme gledam naokolo tražeći stazu ili nešto slično.

Nakon dvadesetak minuta nestaje usjeka i izlazim na zaravan. Uskoro sam se našao pred jednim suhozidom. Pokušao sam ga zaoobići, ali na kraju se ipak vraćam i prelazim ga na onom mjestu gdje sam i stigao do njega. Unutar zida je puno zelenije. I tu ima kamenja, ali manje, pa između golog krša na mnogo mesta proviruje zemlja.

Došavši do nekoliko hrastovih stabala, odlučio sam sjesti pod njihove krošnje, malo predahnuti i odmoriti se. Jutro je već poodmaklo, ranu jutarnju svježinu zamjenila je sparina, a nebo zastrto oblacima navještavalo je kišu. Razmišljam o tome kuda treba nastaviti prema vrhu i koliko još ima do mog cilja. U mislima mi je slika Žabe gledana s mesta gdje sam ostavio automobil, te pokušavam na toj slici odrediti svoj položaj. Zaključujem da još nisam visoko i zato uskoro prekidam odmor. Osim toga, prilično sam znojan, a vjetar još uvijek puše niz planinu.

Za nekoliko minuta prelazim drugi suhozid, izlazim iz kruga ograđenog kamenjem. Zaravan se sve više sužava, strane brda su sve bliže. Uskoro opet nastavljam usjekom, ali sada strmijim nego što je bio onaj na prvom dijelu puta. Više ne idem samim dnom usjeka, već se držim lijeve strane; po dnu ima mnogo velikog kamenja i ocjenjujem da bi tuda bilo teško prolaziti.

I tada nalazim stazu, u stvari stazicu. To su one sitne točkice na mojoj karti. Ta stazica me vodi prema gore, prateći usjek kojim sam i do sada išao. S moje lijeve strane ostaje brdo, uzvisina. Pretpostavljam da je to vrh Orlović (700 m). Još malo i našao sam se kod jedne lokve, vjerojatno nekadašnjeg pojilišta za stoku. Prošlu noć je kiša padala i u lokvi ima vode. Gore, pedesetak metara desno iznad mene, je neka pećina, lijepo vidi ulaz u nju. Nije daleko i skrećem s puta do nje. To je u stvari polupećina, dubine 3 do 4 metra, a visine tolike da čovjek može uspravno stajati.

Vraćam se na stazu i nastavljam prema gore. S lijeve strane sada je jedan dolac, jedan od onih o kojima su mi pričale one žene u selu. Još malo je do grebena.

Greben dosižem na samom prijevoju između Ilinog brda i Kapavice. Vjetar je ovđe puno jači. Gledam niz sjevernu padinu, strmu i obraslu zelenilom, ne samo makojom, nego i šumom. Čitam na karti da se ta strana zove Subertuša, a one kuće ispod planine pripadaju selu Donjem Hrasnu. Dobro je da sam za uspon odabrao južnu stranu Žabe, položenija je i sva je u kamenu pa su vidici s te strane puno širi.

Sada nastavljam lijevo, grebenom prema zapadu, prema vrhu planine. Staze više nema. Izgubila se ili sam ja nju izgubio, sve u velikoj želji da što prije stignem na vrh. Na grebenu puše neugodan vjetar. Zato se spuštam nekoliko metara na primorsku stranu i tako zaštićen od vjetra samim grebennom planinom, nastavljam put.

Ovaj dio puta kojim sada idem isto je toliko zanimljiv kao prolaz usjekom, ali je lakši jer je uspon mnogo blaži. Na idućem prijevoju odlučujem nastaviti prema onom zapadnijem vrhu, jer je viši. Povremeno si pomažem rukama, prelazeći preko velikih kamenih blokova stepeničasto poredanih iedan do drugog.

Vrh se naglo pojavljuje pred mnom. Još je stotinjak metara do njega. Među kamenjem je i neki betonski stup. I eto me konačno na vrhu Žabe. Bilo mi je potrebno dva sata hoda. Želja stara nekoliko godina konačno mi se ispunila. Nije to ništa posebno popeti se na Žabu, ali više puta čovjek ne stigne na tako lak uspon. Sjećam se da sam se još kao dijete, gledajući iz Čapljine u daljini obrije Žabe, pitao što ima gore, na vrhu. A eto što ima: puno kamenja i ovaj betonski stup visok jedan metar, polomljen na svom gornjem dijelu, vjerojatno od gromova. I to je sve. Ali ja nešto više nisam niti očekivao.

Vidiš koji se pruža s ovog mjesta, s Ilinog brda, zaista je krasan i vrijedilo je popeti se ovamo. Očima tražim Čapljinu, otkuda sam u jutro krenuo. Tamo su moji, vjerojatno misle o meni i pitaju se jesam li se već popeo na vrh. Žaba se vidi od naše kuće, ali ne vrijedi mahati im jer su predaleko.

Promatram dolinu Neretve. Kroz nju se kao zmija vijugavo provlači rijeka. Ostale rijeke Čapljinskog polja: Trebižat, Bregava i Krupu ne primjećujem jer su predaleko. Tamo dalje gusti, crni oblaci zastiru Velež i druge hercegovačke planine. Prema moru je zato puno vedrije i pogled na tu stranu je puno bolji. Na zapadu vidiš Rilić planinu. Do mora nije daleko. Uska i vijugava asfaltna cesta vodi prema Neumu. U kamenju kroz koje se probija ta cesta, tu i tamo ljudska je ruka napravila kuću. U kršu se zbilo nekoliko sela, dalmatinskih i hercegovačkih, jer tu je Hercegovina do mora. Iza Neuma je Pelješac.

Sa susjedne, pedesetak metara udaljene stijene, promatram Podžablje. Dobro se vidi staza koja se iz podnožja uspinje na prijevoj Vratlo, između Velike i Male Žabe. Ona me mami da se njome spustim s planine, ali ne mogu, jer moram u Praprotnicu gdje mi je automobil. To je ona sitna bijela točka koju vidiš na jugu.

Pred naletom vjetra sklonio sam se u neku manju udubinu. Vidim da ovamo dolaze i drugi, ali ne planinari, već izviđači. Upisali su, ugrebli svoja imena u kamen kraj kojeg sjedim. Nisu zaboravili napisati i iz kojeg su izviđačkog odreda i tako ostaviti znak svog obilaska. Nama planinarima u tu svrhu služi upisna knjiga. Medutim, ovđe nema takve knjige i zato se neću nigdje potpisati. Neka ostane onako kako je bilo prije nego sam se popeo na ovaj vrh. Jednog dana će ovđe možda ipak biti i neka upisna knjiga i tada ću doći i upisati se. Uz tu knjigu će vjerojatno i žig biti, žig vrha Žabe, pa mjesto u mojoj planinarskom dnevniku, gdje obično stavljam otisak pečata, neće ostati prazno. Lijepo je tako razmišljati, a još su ljepe ove naše planine o kojima još uviđek znamo malo i koje su tako slabo poznate.

Nam dugo ostao na vrhu. Uskoro sam se spustio s Ilinog brda prema jugu u jedan od onih dolaca. Palo je i nekoliko kapi kiše. Među stvarima u naprntaći koje sam ponio, nalazila se i kišna kabаницa. Ponio sam ju, ali tek za svaki slučaj, nadajući se da je neću morati koristiti. Zato sam ubrzao do prijevoja između Ilinog brda i Kapavice.

Odustao sam od uspona na Kapavicu i požurio se do polupećine koju sam posjetio pri usponu. Tu sam našao zaklon od kiše i malo se odmorio. Nakon prvih kišnih kapi, razvedrilo se i ubrzo sam stazom, koja mi je sada već bila poznata, silazio prema Praprotnici. Bio sam zadovoljan, ostvario sam želju staru nekoliko godina.

To su bili posljednji dani mojeg godišnjeg odmora. Dok sam se sve više udaljavao od Žabe razmišljao sam o tome kamo ću iduće godine: opet na Žabu, ali nekom novom stazom? Ili na neku drugu, još uvjek slabo poznatu planinu južne Hercegovine?

Uspomene na Lupoglavu

RAMO KOLAR
SARAJEVO

Nedjelja, 17. februara. Sunce, kanda je proljeće, srebrnasto bijele snježne tajne planine miruju. Vjetar zamro, udoljice mirne, samo glasovi momaka natovarenih ruksaca, skijama, fotoaparatima.

Korak lagan, čini se da uživaju u krajoliku. Prenj u snijegu, u krotkom srebru, pod oblacima. A gore, visoko, Lupoglav.

Sjećanje neminovno nadolazi.

... Prolazili ljeti kraj Prenja alpinisti, Zijo Jajatović iz Sarajeva, Ilija Dilber i Milorad Stjepanović iz Zenice, zagledali se u prelijepi Prenj i odlučili da ga iskušaju zimi. Februara 1970. godine poduzeli su put i ne sluteći da će im biti posljednji. Vjetar, snijeg, magla omeli su ih da se vrate. Sunovratili su se niz litice i zauvijek ostali na njima. Ali vrh Lupoglav su prvi osvojili u zimskim uvjetima...

Sad su tu njihovi drugovi, poznanici, prijatelji, osvjedočeni zaljubljenici vrhova, stijena, snježnih dubodolina: Muhamed Šišić, Branimir Maltarić, Miodrag Rakić, Naim Logić, Boris Kovačević, Faruk Zahirović, Hivza Kazazić, Redžep Grabus, Faruk Hasagić i ostali, njih četrdeset i trojica, iz Sarajeva, Zagreba, Pazarića, Mostara i Vareša.

Sestorica najiskusnijih su na smučkama obišla turu trojice nastradalih: Jezerce — Poljica — Lupoglav — Barni dō. Na Barnom dolu evociranje uspomena, govori Faruk Zahirović, voda onovremene ekipe GSS koja je tragala za nestalima. Najprije muk, tišina, a onda riječ za zaljubljenicima vrhova, snjegova i planina. Bili su hrabri, dobri drugovi, odani planini, drugarstvu, alpinizmu.

Cvijeće, svježe, ostavljeno je na Barnom dolu. Tu su grobovi Dilbera i Stjepanovića. Cvijeće je dva dana ranije položeno na gradskom groblju u Sarajevu na grob Jajatovića.

Poneka je suza zaiskrila. Skrio ju je snijeg a onda su napregnutih mišica momci krenuli na vrh. Popelo ih se trideset i devet. Medu njima bio je i osmogodišnji sin Faruka Hasagića iz Vareša.

Popodne nazad na bus u Bijeloj. Razlaz do slijedeće akcije.

Organizatoru pohoda, Komisiji za alpinizam Gradskega planinarskega saveza Sarajeva, sve pohvale, momcima još jedan — ko zna koji plus u njihovom zaljubljeničkom pohodu na osvojene i neosvojene vrhove.

Kao što je bio i ovaj, za nezaborav.

Na putu za Počiteljski vrh na Velebitu

PERICA KORICA

GOSPIĆ

U svibanjskim danima 1944. godine Razbojna draga, Mala i Velika Poljana ostadoše mnogima u sjećanju. Naime, u proljeće te godine pred žestinom neprijateljskih snaga izbjeglo stanovništvo se s jednim dijelom ranjenika sklanja u taj dio Velebita.

Većini je to bio i prvi susret s tom našom visokom planinom.

Nedavno u tome pravcu krenusmo na četvorica planinara dolazeći Razbojnoj drazi od Počitelja. Penjemo se starom kolskom cestom gradenom 1938. godine radi izvlačenja orgijevnog drveta zaprežnom vučom iz tog dijela Velebita. U onim ratnim danima bijede i nevolje ta mi se cesta činila prostranom i prohodnom, ali sada je sasvim drugačija. Oštećena je zubom vremena, unakažena bujicama koje razaraaju rušeci i nanoseći humus što leži po kamenjaru tih strmina.

Ono što je meni u onim teškim danima rata bilo obično, ostaje danas u sjećanju kao ružno, tada prirodne ljepote nijesam ni primjećivao, a danas mi pružaju uživanje.

Krećemo se putem kuda sam prošao kадijete još prije punih 35 godina, one ratne 1944. godine, koja se po teškim patnjama i ratnim pustošenjima ne zaboravlja.

Cesta lomi i zasijeca kroz te visoravni šumovitih proplanaka i gusišta, počiteljskog zaleda. Prolazi u podnožju istočno od počiteljske Gradine vijugajući kroz Razbojnu dragu, uspinjući se pored Jankuše do blizu Male Poljane. Ovdje prestaje njezina trasa i pitanje je hoće li se ikada dalje graditi kako je to nekada prije rata bilo zamišljeno.

Dan je sunčan, topao i prikladan za planinarske pothvate. Šušti suho napadalo bukovovo i javorovo lišće, pucketaju grančice prekrvene lišćem. Mjestimice ga ima do pola noge, što čini skliskim hod i treba pažljivo gledati kuda se korača. Naša četvorka šuti, svaki se zanio i zašao u svoj prostor razastrnih misli. Ante s vremenom na vrijeme objasnjava kretanje čitajući specijalku ovog područja. Marko ponekad negoduje što se sve više odmičemo od Počiteljskog vrha, pa zbog kratkoće dana ne čemo stići. Tihomir se blaženo smiješi na Markovo negodovanje.

Cijelim putem sjećam se ovdje provedene 1944. godine. Oh, kako je ovuda sada mirno i lijepo, čisto i tiho. Nema bronzi i zvona o vratovima goveda i ovaca koje narod u zbjegu bješe ovdje sklonio. Nema ni zagora onolikog živilja, ne čuju se pucketanja s velikih ognjišta ni udarci sjekira. Ne čuju se cvrkutava mnoga dječja grlašca što im bijaše ohladno u šumovitom zaklonku, tu oko Male poljane. Sve je uistinu utisalo, samo se meni pričinjava da čujem mnogo toga, kao da ču ugledati nekoga od tolikog izbjeglog

naroda, uplašenog i izmučenog gladu i strahotama. Sjećanja su mi još svježa kao da se sve odigralo mnogo mnogo kasnije, gotovo jučer, i neće mi se to nikada izbrisati iz pamćenja. Još se vidi po koji otisak sjekire u deblijim stablima, kao i prorjeđena šuma na mjestu gdje je bilo najveće logorište izbjeglica. Po sjećanju nekih rukovodnih ljudi iz tog vremena, zbjeg je trebao biti na Javorniku, ali je zbog hladnoće i visine ostao punih 16 dana dolje u šumi, gdje je ipak bilo toplije. Zaista, ova šuma je sada još umiljatija jer je bila narodu umjesto kuće, ognjišta i kreveta. Zaklonila ga je i spasila. Zasluzila je da je volimo i da u njoj vlastišina.

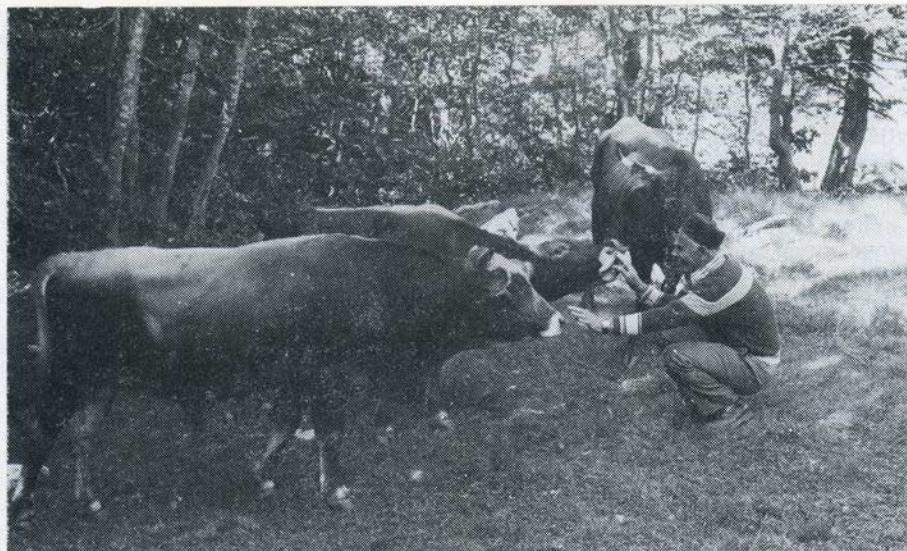
Izlazimo na travnatu ravan u sredini gusišta, okruženu raslinjem bukovine, obasjanu zracima jutarnjeg jesenjeg sunca što tako prija poslije šumovite hladovine.

To je Mala poljana.

Mjestimice je izmisljana i izrijana, tamo gdje divlje svinje traže korijenje. Promatrati poljanu s posebnim užitkom. Smjestila se osamljena u ovom šumovitom prostranstvu, u tako lijepo tišini da bih satima ostao uživati u njezinoj topolini. U doba zbjegova za narod je značila pojam polja, iako je tako mala, jer je na ravnici bilo lakše narraviti malo ognjište i ležajći, mnogo lakše nego u gusištu među bukovljem.

Prolazimo poljanu motreći stazu. Sjećam se, tu je negdje ono vrelo oko kojeg bismo se znali dugo otimati da uhvatimo vode. Uporno i radoznalo ga tražim. Još malo naprijed, pa zaista je tu! Čisto, s bistrom vodom koja svjetluća poput rubina. Popih par gutljaja iako nisam žedan. Sjećam se kako je onda bilo mutno i nikada uhvatiti čašu bistrе vode, nije se moglo čekati da se izbistri. Bila je i mutna dobra, samo kad bismo je mogli uhvatiti. Kako smo se tu napatili žedi, a sada nitko vrelo ne koristi, tu miruje u tišini i samoći.

Stazom nastavljamo oštro se uspinjući prema uvali Šimurinove luke. Tu protiče mali planinski potočić izrastao od dva oveća vrelaca bistro i pitke vode. Ovaj potočić je bio podaleko od zbjegova, ali oni vještiji i jači odlazili su do njega po vodu i gonili tamu i stoku u napajanje. Iamo sam tada 13 godina i nisam bio za to sposoban. Približavamo se visokom prijevoju što vezuje Badanj i Golovrhe. U stvari to je stjenovit greben zubaštoga oblika i pripada većim velebitskim vrhovima, taj greben zaklanja od juga prostor od Počitelja do Metka u Lici. Prolazimo između visinske točke 1591 i 1627 metara. Kamenjarsko tlo otežava brži hod, ali krećemo naprijed i izlazimo na grebenasti prije-

Velebitski stočar

Foto: P. Korica

voj odakle je prekrasan vidik na velebitsko kraško polje Javornik. U njegovoj sredini je oveća lokva koja stoljećima pastirima služi za napajanje stada u ljetnim danima.

Spustimo se na Javornik gdje ćemo se odmoriti i nešto prezalogajiti. Ante mi predloži da za kratko skoknemo preko Javornika u njegov istočni dio da vidimo što su to ljetos pobrkalj Tomčan i njegovi Zagrepčani markirajući stazu od Visočice, pa sada na Planinškimi savez padaju prigovori. Pronašli smo grešku na markiranoj stazi i ozidali smo oveći čuk vidljiv iz daljine, markirali ga sa svih strana i tako smo ispunili i ovaj dio svoga plana.

Hvatamo svoje naprtnjače produžujući stazom prema Malom Javorniku. Vidljivi su tragovi ljetosnjeg boravka dalmatinskih pastira. Tu je po koje srušeno drvo, posjećeno radi ograda torina za ovce, mnogo je osušene govede balege što ukazuje na duži boravak pastira iz Bukovice. Neke od tih pastira poznajem još od ranije. U mislima su mi simpatični poznanici Marić, Jurjević, Breulj i drugi što ovuda godinama i godinama stočare. Što li sada radi naš Šimela koji ovuda, kako reče jednom prilikom, skita sa svojim ovcama više od 40 godina?

»Poznam ti ja, priča nam onomad Šimela — sinko moj, ovuda svaki kamen i škrapu. Znam gdje se i sam vrag krije. Ali bojim se neću ni ja još dugo, godine su tu, moj bože. Priše su i neću se bogami moći još dugo verati po ovom usovnom kršu ove lijepe planine. Bilo je nekada u ranija vremena, nastavlja Šimela, vrlo važno tko će više zakupiti za pašarinu jer je tuda nas bilo podosta radi ispaše. Sada, sada eh, eee sada, ma što sada, eto nas par tuda ko pustinjaci štrklja-

mo se za ovo blašca. Nekada, bogami nekada... Bila su to teška i mukotrpana vremena, ali za mene sinko lakša i mnogo podnošljivija negoli danas. Djeco moja, bile su to mlađe godine, bio sam pun snage i volje za životom. Bogami, bilo je tu ljeti i curetina, pa bih znao zastati i upitati čija li je i koliko ima godina. Da, a, eh, ona vremena — zamišljeno zuri Šimela u jedan kamenčić, a oči mu svjetluju kroz njegovo suncem opaljeno i smežurano lice kao da će iz njih poteći kapljice suza.

Zamišljeno, lagano drmucka glavom kao da će mu nešto čudno doći pred oči. Prisjeti se da se zapričao s nama, trže se neprimjetno i malo stidljivo, pa reče:

»E moji Ličani, poznavao sam ti ja mnoge ljude iz Metka, Raduča i Počitelja, — brzo se prebací s priče naš poznani. Ima tu divnih naših Ličana. Da, upoznavao sam i mnoge iz udaljenijeg dijela Velebita. Eto, što mogu kada se ovako mora. Vele meni neki moji seljani: »Ode pustinjak Šimela u Velebit verati, samo doklen li će«.

Valja se sjetiti i Breulja. Prije nekoliko godina na Oglavinovcu nam ispriča:

»Stočarim ovo još za života oca, ne bi čio da mu izađem iz volje jer je kroz život naučio da ima nešto od blašca. Stočario je on ovuda cijelog svog života, sada su ga pritisne godine i nije više kapac, pa što će drugo nego zamjenuti ga. Imam ja ovdje svojih bliže tri stotine ovčica, novac je tu, meso, vuna. Dosta je tu novaca sigurnijih od onih što će zaraditi u poduzeću kada na nas nitko ne računa. Dode mu to kao da smo mi velike neznačice kada ne radimo u gradu, već samo možemo čuvati ovčine koje i onako

nikome ne trebaju. E, da znaju kako će one trebati, samo tko će ih zadržati kad niko neće k ovčam. Prodam ti ja do dvista janjadi, priča Šime, a još meni ostane do stotinu glava jer ima ovčica koje se blizne. Tako ti ja obnavljam i podmlađujem svoje ovce, a i mesine brate ima koliko mi treba. Imam ti ja i novaca, samo zamuckuje Šime, ali što to vrijedi kada me smatraju neznašicom koji još ovuda čuvam ovčine. Otići ću i ja poslije očeve smrti raditi u Obrovac ili u Gospic gdje sam i radio, samo me čača pozvao kući da mu ne propadne blaže i kuća. Prodaću ja ovo sve i poći za ostalima našim. Još nisam prestario, imam nešto preko tridesetak, imam i familiju, a što mi drugo preostaje već za ostalima u grad, - kroz saželjene priče naš poznani. Evo, vidite ljudi moji i sami, recite, nas četvorica čuvamo ovđe preko tri tisuće ovaca sakupljenih iz nekoliko selca našeg kraja, to nam plaćaju po glavi, još vele, dobro je dok očemo, jer u selima nema mlađeg čovjeka, nema ko poč za ovčam. Bogami je to tako ljudi moji, istinu vam gorim.«

Spomenuti je čiku Nikolu Jurjevića koji nam jednom prilikom na Strugama ispriča:

»Eto, čobanim ti još, pa što ću kada sam na to naučio. Valja se održati za života. Imam ti ja, pošteni ljudi moji, i godina, pamtim odavna. Dugo ovuda krstarim varajući se s ovim ovčam po ovim vrtačama.«

Upitasmo, osjeti li vukove u blizini.

»O da, kako da ne, ima vragova tu oko Badnja i Smrčevca. Znaš, da nas vrag ovamo s ovčama ne donese, ne bi ni njih bilo. Znade ti on, sinko moj, doći u srid dana među ovce kada uvati skosak, ali branimo ti mi to i nemaju baš mnogo koristi. Kako mi krećemo s ovčama, tako ti se oni prikradaju sa šumovitim dijelom i prate nas svakog dana. Jest, ukradu i oni nešto, ali što im moremo, nekada i oni omrse brk, samo urjeđe. Vješti su i brzi, pa mogu kamenjarom dobro juriti, vrag im dade taku snagu i vještinu, vražja je to pasmina.«

Dok nam to Nikola priča, motrim mu na glavi ličku kapu koju sam mu prošle godine posao poštovom kući u Kruševu. Prošle godine sreli smo ga u dolini Štirovcu i tom prilikom mi se pojada:

»Nema ti, brate, prave kape, one crljene s kitama. Ostarilo se i ne mogu lako do Metka da kupim.«

Ne govorim mu da sam ja to poslao lani, samo mu snomenuh kako ima lijepu kapu. A požuri Nikola da se pohvali kako mu je ovni kapu poslao jedan Ličanin iz Gospića koji je ovuda bio s još nekoliko ljudi, kaže:

»Obilaze ti oni vrhove isto kao i vi. Prošao je prema Svetom brdu. Dobra neka lička poštenjačina, obeća mi i bogami osta kod riči.«

Kroz osmjeh mu rekoh da poznam toga Likotu, na što će on:

»Bogati, dal' ga poznaćeš... ma, ma, bogomi, kanda je malkice nalik tebi sinko, ma da niste nešto u rodu kad si i ti iz Like?« Odam mu tajnu, na što će on meni:

»Da te bog pozivi i zdravlje te dugo ovuda nosilo tako veselog i poštenog. Nisam ti, vire mi, znao za adresu, bijo bi ti posla dobrog domaćeg vina da se napiješ poslije jela, daj vire ti, reci kako ti je adresa, bogme poslat će ti Nikola dimižonu dok dodem u Kruševu, viruj mi od boga!«

Tako završava naša priča sa čikom Nikolom, čovjekom od 77 godina. Razmišljajući o tim plemenitim dalmatinskim gorštacima što stoljećima ovuda napasaju stada, puni iskrenosti i poštenja, ne mogu a da ne spomenem mnogim planinarima poznatu babu Stoju iz Kruševa, što podno Malovanskog vrha kod Vrkića lokve imaše stočarski stan. Na njegovim zidovima i danas stoji učvršćena metalna kutija za smještaj žigova Vaganskog vrha. Sve do prije pet godina boravila je tu preko ljeta baba Stojna napasajući svoja stada, pa smo znali svakog puta navratiti radi uzimanja žigova i zateći je vedru i plemenitu. Rado i s posebnom voljom znala bi uvijek nešto prepričati. Srce bi mi se znalo probudit dok nam priča starica o sebi, o životu, ovđe i o ljudima koji su ovuda stočarili dok je ona bila još mlađa.

»Dico moja, priča nam baba Stoja, bilo je nas ovđe nekada puno mlađih i starijih. Bilo je blaga na stotine i stotine grla, vremena mijenjaju toga puno. Eto, sada ja jedna sama još koju godinu i gotovo! Stara sam, dico moja. Da, možda će ovo i opustiti kada prestanem dolaziti, jer mlađi odoše iz sela u druge države.«

Dobro je baba Stoja govorila jer se to obistinilo. Nema više istinskog dočeka kod Vrkića lokve, nema vode za popiti, nema kiseline niti srdačnog, smežuranog, suncem ogorjelog lica naše gorštakinje. Nema više tko reći simpatičnu riječ o ovome podneblju, na ovim visinama. Orušio se i stan ispod Malovana, samo su još ostali očuvani tragovi nedavneg boravka, odbačen gumeni opanak, prnja od ležaja, neka posuda, malo ovčijeg dubra koje je baba Stoja sakupljala u hrpe da bude ovčicama čistije.

Eto, sada je došlo vrijeme da se velebitski žigovi Vaganskog vrha prenesu na sam vrh, jer tu ih nema više tko štititi. Sve je gluho u tišini.

Nije bilo davno, eto, prije desetak godina bilo je po Velebitu stočarenja, ali još koju godinu i bit će sve sasvim pusto. Nestaju naši poznanci, nitko ne pomlađuje navike.

Dok o svemu ovome prosipam misli, Ante me nešto upita, što u prvi mah nisam ni razumio već samo odobrio i tako ti mi umjesto do Počiteljskog vrha, što nam je bio glavni cilj, izdosašmo na Smiljanica vrh (1491 m). Tek sada vidimo da smo pogriješili i da smo u oskudici s vremenom jer sunce već silazi, a do Počiteljskog vrha treba još najmanje uru vremena. Odustajemo od uspo-

na i vraćamo se prema Tavanima od kuda se spuštamo stramo kroz šumu još dobro očitanom stazom koja je bila najkraća dolazeći od Podgorja preko Ribničkih vrata na Oglavinovac i dolje u Počitelj. Pomalo posrćući u lišcu i po koji put padajući, što nam zadaje smijeha, dolazimo do izvora. Napunisemo čutre, jer smo potrošili vodu što smo je uzeli na Šimurinovom potoku prije podne. Čista pitka voda saljevala se niz sivo kameniti bedem, a pored vrela ima ostatak praznih boca i plastičnih čašica. Valjda ih ostavise šumari ili netko od Podgoraca na putu u Počitelj do nekoga od poznanika.

Ovuda se negda puno prelazio iz Podgorja prenoseći u Liku smokve, grožđe, sol i ostalo, a vraćajući u podgorska sela krumpir i žitarice. Bješe u ovim krajevima sve do nedavno drugačije nego što je to danas, od kada je Jadranska cesta povezala cijelu podvelebitsku morskou obalu. Nestalo je mu-kotrpnosti i siromaštva, koje je ovuda vladalo od davnina. Svakom su Podgorcu u starija vremena podvelebitski krajevi Like bili dobro poznati. Ličani i Podgorci bili su vrlo bliski zbog trgovanja i razmjena, moglo bi se slobodno reći: mnogo bliži i povjerljiviji no što su to suvremeni poslovni partneri u razmjeni i trgovini.

Nije bilo tako davno kada smo sretali na Strugama čiju Nikolu iz Starigrada što prenosaše s dvoje konja krumpir iz Metka. Još su svježa sjećanja na jedan susret s njim ispod Badnja. Pričao nam je toga puta kako je on od svojih ranih dana prelazio ovuda preko Velebita za Medak i ostala sela. Toga susreta sjeća se dobro i naš Gojko Dračina. On je tom prilikom ostao kod naprtnjača na Stirovačkoj kosi dok smo se mi ostali penjali na Badanj. Ispriča nam čica Nikola kako je jutros tu dolje na potočiću sreo međeda i

kako je bio velik. Veli nam da se tu češće sretnu, samo nikada ne dolazi do svađe.

»Odlazimo ti mi svaki svojim putem.«

Gojko tek nakon toga shvati kako bi bilo da je medo došao do njega, dok je bio zaspao uz naprtnjače.

»Zamislite, priča Gojko, spavam ti ja i osjetim nešto me miluje po obrazu, otvorim oči i vidim: mededina iznad mene. E Gojko, Gojko, ne ostaješ ti više nigdje sam pa bilo koliko da si umoran. Dobro si prošao ovog dana moj Goja.«

Bješe na tu temu puno smijeha prilikom spusta prema Velikoj Paklenici. Tu smo se rastali od našeg suputnika čice Nikole. On ode prema Stražbenici i Velikom Rujnu spuštajući se kroz taj podvelebitski kraj prema moru. Jest, bilo je to prije desetak godina, ali sjećanja su još uvijek svježa.

Primiće se noć a još smo povisoko u Velebitu, valja požuriti. Prelazeći preko jednog proplanka zastanem da si obučem košulju jer nije pristojno bez nje ići u selo. Reče Ante:

»Presvuci se, lako ćeš nas stići.«

Sasvim mirno skidam naprtnjaču, a ono iza leda iz grma skoči zec i ozbiljno ne uplaši jer mu se tu nisam nadao. Valjda je tu zeko bio zaspao i naglo se trgnuo. Pošteno da kažem, više sam se uplašio ovog zekana nego sam se plašio u ovom planinskom predjelu prije 35 godina.

Tako se u našoj jednodnevnoj šetnji ne uspjesmo popeti na Počiteljski vrh, i još me na kraju uplaši običan zec, a ne imadoh soli pri ruci da postupim po onoj narodnoj preporuci.

Stižemo do Vitasove kuće gdje smo ju-tros ostavili svoj automobil, i preko Ribnika i Gospića vratili se uveče kući u Lički Osik.

Sušićko jezero na Durmitoru

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Podne. Ljetni sparan dan. Prolazimo posljednje korake puta što nas dovede odozgor sa Škrčkog jezera, niz strma i opasna Skakala dovde, do Sušićkog jezera, u uskom kanjonu Sušice.

Sušićko jezero zatekosmo nemirno, uzburkano. Vjetar mu je nabirao vodu, poput gorskih vjeda, a mali valovi su ličili na grgoravu čobansku kosu, koju smo jučer vidjeli na jednom od mnogih pastira Šipčića što ovuda čuvaju stada. Voda je u valovima, kao bičem gonjena, prilazila obali i zapljuškivala nas kao da nas želi pozdraviti, kao

da se radovala našem dolasku, koji nije očekivala u podne ovog ljetnog dana. Ovdje rijetko dolaze neznanici, a još manje stranci.

Brljci i ševe neprestano nadljeću vodu. Ševe inadžijski su pjevale svoje omiljene pjesme. Žabe su umukle. U daljinu se čuje lavež pasa, visoko gore put Male Crne Gore.

Zelena livada što okružuje jezero satkana je i išarana raznobojnim planinskim cvijećem, pa nas podsjeća na prostrte sandžačke ili bosanske čilime. Slika bi bila potpuna da je još na njima kolo djevojaka i momaka. Ovdje, u udaljenom i osamljenom bespu-

ću, priroda raskošno nudi obilje ljepote. Reklo bi se da sve treperi, sve igra, sve se radijuje našem dolasku. Sunce je stalo nasred vodene plohe, i tako nam je preslikalo dio Velikog Štuoca, a na sjevernoj strani jezera vidjeli smo sliku obrisa Šarenih Pasova, ukrašenu bijelim oblacima. Ova slika je kratko trajala. Ko zna kada će se ponovno vidjeti u zrcalu jezera. Brzo je prošla, kao u filmu.

Sušićka dolina nas je podsjećala na gornji dio doline Kožnjarske Bistrice, gdje je smještena ona prelijepa pješčana oaza. S obala jezera ne može se nazrijeti ni vidjeti ni jedan put, koji bi na odavde odveo dalje iz ove čarobne doline. Čini nam se, da se odavde nikud dalje i ne može poći, jer klisura je tako uska i zatvorena. Ovo osamljeno

jezero čezne za prostranstvom i dalekosežnim vidicima. Rojevi šarenih leptira nadljeću vodu i u zraku se ljube. Istegle se jele i smrče, uzaludno čeznu za vidikom, dok im vrhovi drhte i trepere kao plašljivo lišće drtave jasike ili breze.

Jedan zdepast, taman oblak prekri sunce. Jezerska voda naglo izgubi sjaj i u tren oka potamni cijela jezerska dolina. I naglo zahladiti. Tako, eto, pred nama nesta i umrije ljepota jednog »gorskog oka«.

I dok smo se uspinjali uz strmu padinu, put sela Nedajna, iza nas je ostalo tužno i samotno Sušičko jezero. Ote nam se misao: Šteta da ovakva živopisna ljepota tuguje za čovjekom i vječno samuje u dobokom ropstvu kanjona Sušice.

Vatra

ANTE RUKAVINA
GOSPIĆ

Planu iznenada. U onim sušnim razdobljima kad planina izgara od sunca i od — straha. A svi se iznenade iako misle na njih i očekuju ih danima, sve od onih sparnih početaka ljeta kada se vrelina slegne na brda i iz dana u dan prži sve što raste na užarem tlu.

To su cni dani kada se ni jedan list ne miče, ne čuje se ni trepet lišća među granama, a na šumovitim se obroncima ne osjeća nikakav znak života. Čini se da i zeleno lišće na drveću poprima sivu, klonulu boju i da polako umire...

Na golinu brdima prevladava žuta boja spržene trave koja je skoro nestala u raspuklinama tla i između izbijeljenog kamenja. Sve je počelo prije više tjedana, prije mjesec ili dva, još onda kad su se počele kose klepati i spremati za kosidbu da se ionako tanki otkosi spreme za zimu.

S mora je pridolazio val za valom topline, one užarene jare koja je lijegala na planinu i gušila je svojom težinom, težom od svih oblaka što su se na nju navaljivali za olujnih dana. Ni noću nije bilo lakše. Kao da je sav vrući dah proteklog dana obvio ljude i planinu, cijelo obzorje, bez daška vjetra da doneše svježinu i da obeća kapi kiše.

Sve bi se moglo podnijeti lakše da je bilo barem malo vode. I najjače izvore ispraznila je suša sve do dna, pa i one za koje nitko nije pamtio da su presušivali, a i ledenice su nestajale jedna za drugom kao da ih nikada nije bilo. Ljudi s planine donosili su vodu izdaleka i to samo toliko da nekoliko puta dnevno skvase usta, a stoku su tjerali na daleke bunare u dolinu. Tamo su ih popriječko gledali jer oni oni nisu bili sigurni hoće li im dotrajati do slijedeće kiše. A dok bi se blago vraćalo na spržene pašnjake, postajalo bi žednije nego prije. I jedva se micalo od hладa do hladu, nestajalo u gustoj šumi iz koje se često nije ni vraćalo. Nitko ga nije išao tražiti, jer da ga i nade, samo bi se povećao broj kostura na pašnjacima.

Planina je gorjela od vreline i bez vatre... A vatra, požar, oganj, to je bila prijetnja koja je goršatima legla na dušu, na život... Oni su je osjećali kao da je tu, pod nogama, pod temeljima kuća, a pomoći nisu pronalažili. Čekali su i ogledavali se na sve strane strepeći da planina negdje ne progovori plemenim jezikom.

xxx

Te godine, treće poslijeratne, ljetna pripeka, kao nikada, bila je čudnovata, nekako teška, mamurna, olovna i ništa nije prestatala. Nad planinom se nisu pojavljivali oblacici, niti su dolazili s drugih planina, s drugih neba. Ponekad bi kakva maglena krpica preletjela u nedokučivoj visini i raspala bi se na dalekom obzoru iznad morske pučine.

Danijela je sve to osjećala još od onog dana kad je primijetila oca kako se zabrinut, a reklo bi se bez razloga, penje na Golo brdo, promatra okolicu svuda redom i vraća se smrknut. Inače on nije volio to Golo brdo. Nikad se na njega nije penjao, nikad ga nitko ne bi na njemu vido osim za ovakvih sumornih dana. A sada je to bilo svaki dan, pa i po više puta, i kad bi se vraćao ponešto smireniji, ipak mu se pravi mir nije mogao ustaliti na licu. Za nekoliko sati imao je mira sve dok opet ne bi otišao natrag i utvrđio da se na obzoru nije ništa promijenilo, nigdje nije bilo zloslutnog poznatka dima.

A zašto nije volio to Golo brdo što se odmah tu iznad njihovih nekoliko kuća uzdžalo položitim obronkom sve do obla vrha s kojeg se otvarao vidik prema dalekoj pučini? To joj je bilo jasno još od malih nogu, jer je često psovao dan kad je gorjelo Golo brdo a na njemu je rasla lijepa ravna šuma koju su još njegovi stari čekali da ih zaštiti od vjetrova sa svih strana.

I ta lijepa stabla nestala su za samo jednu vrelu noć. Tako opet mora proći život jednog naraštaja, možda i dvaju, a da se neće s Golog brda izbrisati njegovo ime koje ih uvijek podsjeća na tugu koja bi se mogla nazvati i prokletstvom da oni nisu toliko srasli sa svojim zavičajem. I zato su uz druge nedaje podnosili i tu golet sa svih strana kao sastavni dio života u surovoj planini. A ta tuga lebdjela je nad nekoliko njihovih domova pod sivim stijenama planine kojoj nije mogla sagledati ni kraja ni početka. Lebdjela je od onih dana kad je nestalo šume što ju je pamtio njezin djed i njezina djeda djed.

Kad je počela polaziti školu u selu ispod planine i kasnije drugu školu u još udaljenijem mjestu, onda je planinu promatrala u cijeloj njezinoj dužini, u cijelom njenom svijanju oko zavičaja što ga je od prvih dana ljubopitljivo otkrivala u sve većoj širini. I činila joj se ta gora kao prsten što se svija oko nje i njih sviju i ne da joj nikuda. Tu je bila mirna i nije htjela nikuda otići. Vraćala se uvijek sretna u svoj dom. Svi oni nemiri koji su je potresali izvan njezina doma ovdje su blijedili s vedrim jutrima, stišaval se s utapanjem sunca u šumovite obronke i gasili sa zvukovima noći. Tu se osjećala gospodarem ovih stijena, svojih koraka i svojeg srca.

A sada, čekala je i strepila i mislila kako će nastati vatrica u planini. Ni ona ni drugi nitko nije znao kako će nastati, jer najednom ona kresne iznenada. U času se razgori i šumu obvije plamen. Lugar ih je obilazio svaki dan i savjetovao da pripaze na svaki korak jer, govorio je on, a iz njega

njegovo dugogodišnje iskustvo, s brza i neoprezna koraka može iskra iskočiti iz pokrenutog kamena. Pričao je i o stotinu drugih uzroka koji mogu planinu zaviti u nesreću. O zgodama kad su sumnjali da se za golemih suša palilo šumu da bi se stvorili oblači, s nadom da će iz njih pasti kiša. U doba naseljavanja planine krčili su se ravniji dolovi, a ponekad se to ubrzavalo požarom, jer je iskustvo govorilo da su tako nastale oranine bile plodnije. Nekad su se sumnjičila i djeca da su namjerno pripalila zgodne obronke jer su znala da poslije požara tu nastaju golemlji malinjaci. Sve su to čuli puno puta, nisu uvijek u sve ni vjerovali, uvijek su bili oprezni i pažljivi, ali bi planina ipak planula...

Otac je dujurio s brda pokazujući prema Srnećoj strani, zgradio sjekiru i uputio se prema dimu. Ostali su krenuli za njim. Za čas se činilo da je vatra izbila na stotinu mjesta. Razbuktala se širom po obronku, dim je stvarao sivu koprenu straha, a plamen je buktao kao da ga čudnovate sile rasplamsavaju i podjaruju sa svih strana.

Vatra se provlačila ispod susušene trave i pojavlivala nenadano i daleko od njezina početka kao da je bilo predodređeno da se sve pretvori u pakao. Jara je izbjigala iz golema ognja i nije mu se moglo prići. Stabla su gorjela kao luči, jednako ona manja kao i ona visoka na desetke metara. S još zelenim lišćem u krošnjama izgarala su na ozgoru. Plamtjela su s cne strane gdje ih je zahvatilo požar nadolazećom topolinom. A s druge strane stabla još se činilo kao da se s njime ništa ne događa. Gledajući ih iz daljine moglo bi se pomisliti da je samo pola stabla ugroženo i da će ona druga strana odoljeti. Ali najednom i na toj strani i u isti čas zaplamtjelo bi iznenada. I druga polovica pretvara se u plamenu buktinju i sad je cijelo stablo izgledalo kao užarena svijeća koja je od vrha do korijena izgarala i nestajala. U plamtećoj buktinji u trenu su se razgarale godine rasta i postojanja, svjedoci desetljeća i stoljeća izgarali su kao veličanstveni spomenik da u jednom trenu, u najvećem naponu izgaranja, plamen sukne u vis do iznad obronaka i da to onda znači raspadanje, prelamanje, rušenje dogorjelog batrijika od čije se topline već stvarala buktinja od slijedećeg.

I tako od jednog do drugog, s obronka na obronak gutala je vatrena neman planinu nezasitnim zalogajima koje joj nitko nije mogao oteti i za koju se činilo da će prevladati sve snage i sve planine.

Bijes vjetrnji sada goni ognjen-zmaja
Po cijelome redu visokih kladara.
Hiljadu jezika iz tog veljeg žara
Ide spram ivice obližnjega gaja,
Hrastu oko debla psičući se vije,
Granama već gmiže, vršiku već bije.
Hrast se cijeli trgnu i pištati stane
Na svim krajevima. Zmaj mu i srž zaže.
A hrast svu krv svoju iz cijevi saže
Pa još i gord i čitav kao zublja plane.

Svrđlovi se dima naokolo vuku.
Hrast izgara naglo u sjaju i huku.
A šuma se cijela grči, trza njija;
Postala je razboj dviju grdnih sildi;
Gutaju je žvala ognjenijeh zmija,
I bije je snaga vjetrnijeh krila.
Dok vatrema bura hara luge sve,
Mukli hropot broji šume koja mre.

Nazor: Medvjed Brundo

Znalo se da se k vatri ne može prići, nito nije ni prilazio; na iskustvom saznanoj udaljenosti kopali su se jarci da spriječe širenje iskara kroz travu, obarala su se i najljepša stabla da padnu ususret vatri i da joj dadu dobre zalogaje, da je zasite i tako prekinu lanac širenja. Ponegdje je to uspijevalo, a na drugim mjestima i iza leđa trnjāča, gasilaca, ona bi se ipak pojavlivala kao da nikakvih zapreka nije bilo, gmizala bi kao nevidljiva zmija i nastavljala pohod na sve strane. Činilo se da je sve određeno za izgaranje i da ono nikada neće prestati.

I opet bi plameni jezici uzvitlali zrak, onaj ustajali što je tjednima upijao sunčanu jaru i kao da ju je sad predavao stihiji da je podjari, raspiri i u obliku vatrema vjetra raznese pustoš po dolinama i proplančima. Na trenutke se činilo kao da se cijela šuma ljulja pod udarom vatrenega vala, zatim da se drma od treska naglo isušenog drveća i lomljave kamenja koje se pretvaralo u prah i obrušavalo niz padine.

U prvi je mah izgledalo da će seljani moći sami svladati požar i nitko nije pomišljao na neku drugu pomoć. To se i događalo koji put kad bi gorjeli predjeli gdje vatra nije imala velikog maha da se raširi. Ali kad bi ušla u šumovite obronke, iskopnila bi za nekoliko dana snaga gorštačkih ruku i trebalo je tražiti pomoć.

Ispod planine primjetili su plavičast dim što se naoko lijeno razvlačio po obroncima. Samo su stariji, oprezni kao uvijek, vrtjeli sumnjičavo glavama bojeći se nesreće. Kad je dim potrajavao damima znali su da niškav dim čobanskih vatarata nije toliko velik, a iz iskustva su znali da duga suša te godine obećava samo opasnost. To se znalo dogoditi jednom u njihovu životu, rijetko nekoliko puta, ali im se ta opasnost i razgovor o njoj cd malih nogu ustalili u pameti stalnim spominjanjem i činilo se kao da su išli u trnjačinu (gašenje) svaki čas.

Najednom je pukao glas po selima ispod planine: trnjačina je, treba spasavati planinu. Iz bližih i daljih sela pristizali su ljudi bez poziva i opomena. Uskim šumskim cestama i dokle se god moglo prići dovozili su teretnjaci ljudi iz daleka, sve do blizine zamagljenih obronaka. U pomoć su krenuli odrasli i omladina, vojnici i učenici.

Iz jednog teretnjaka Vladan je promatrao onu pjegu što se prilijepila uz planinu i zbog koje su dolazili ovamo. Znao je da je tamo i Danijela, tamo u onom oblaku što se savijao oko brda i zavagivao čas na jednu, čas na drugu stranu. Svi su to znali. Cijeli

je razred mislio na nju, na njezin mali dom i one pašnjake oko njega, jer kad nije bilo na nastavi nekoliko dana, onda je to značilo da se nešto veliko događa. Ali su također znali da je od svih njih Vladanovu misao na nju najjača, jer je on u njoj nosio i Danijelu i cijelu ovu planinu i još puno više od toga što ni oko nije moglo desegnuti. A sad su u blizini njena doma gorjeli obronci, njezina ljubav i njezina pjesma. Ona je morala biti tamo na njima, na onoj vatrenoj granici života i smrti. Takva je ona bila.

Maša je sjedila u jednom kutu teretnjaka na nekoj klupi naslonjena na motku; svatko je imao neki alat kao pomoć za gašenje požara. Promatrala je okolicu skoro pospano, ali ispod trepavica njezinoj pažnji ništa nije izmicalo. Ispod oka pogledala bi u Vladana i znala gdje su taj čas njegove misli. Znala je da u tim mislima gore vatre, naoko pritajene, ali ipak toliko razbuktale da u njima izgaraju dani njihove mladosti i da ponekad od tih vatra ostaju ožiljci za cijela života, kao što će ostati golet na plećima planine pred njima.

Za sebe je znala da je negdje u skrovitom mjestu Vladanovih misli, a da je Danijela na njihovu drugom kraju za koji joj se činilo da je sve veći što su se više približavali planini. A te su se misli naginjale već mjesecima na jednu ili na drugu stranu i Maša je to strpljivo podnosiла i — čekala, a da nije znala ni što čeka, ni što će dočekati. Čekala je isto onako strpljivo kao što i sada čeka na početak kopanja nekog jarka na ovom širokom pleću goleme planine i nedaleko žarka ognja s upornom nadom da pripomogne njegovu smirivanju i da sa ostalima iz razreda utka svoj dio rada u zadatak na koji su krenuli prije sat ili dva.

Nije ni znala kad su zapravo pošli, a ni kuda idu. Sve joj se činilo kao neki opasniji izlet, malo veća radna akcija kakve su kao učenici provodili od rata na ovomo skoro svakog tjedna. Znala je i vjerovala da će uspijeti i ovaj put kako je to bilo u svim akcijama do sada. Kao da je tako moralno biti, jer bili su mlađi, a u njihovu zajedničku snagu utopila bi se i pomoći iz njezina njezina tijela, tiha i mala, ali uporna.

Na teretnjaku se nije puno govorilo. Svi su promatrali prijeteći dim u koji su ulazili i mislili na ono što ih čeka u planini, u samoj blizini požara. Vjerovali su da će tamо biti puno ljudi i da će svi skupa združno raditi, boriti se za ovu planinu, za ovaj golemi zid o kome je Maša rijetko mislila, ali je uvijek znala da je on tu kao nešto što tu mora biti.

A onda će se vratiti u svoje klupe, kao da nisu nigdje bili i samo će koji put spomenuti ovaj doživljaj, jer će budući dani donijeti nove zgode i brige. Možda će tek s godinama sazoriti u njima misao da su dosta pridonijeli u spašavanju šume. Tako su im se misli razvlačile kao dimni trakovi po obroncima i mijesale se s mirisom paljevine koji je već dopirao do njih.

Netko ih je dočekao na putu.

Paljevina

Foto: Dr T. Sablek

— Raširite se po ovoj stazi, jedan nedaleko od drugoga u razmaku od desetak metara. Dečki neka odmah obaraju stabla iznad staze tako da padaju ususret vatri, a djevojke neka kopaju jarke uz stazu koliko je god moguće dublje i što šire, naravno gdje se to može. I pazite da vas vatra na opkoli. I da tko ne nastrada. Jedan neka vas rasporedi, a zatim neka pazi na primicanje vatre.

Nisu dobro ni vidjeli tko im govori iz šume uz cestu. Odmah su se počeli razilaziti po stazi koja ima se činila sitna i uska naspram goleme šume što se prostirala na sve strane, kud god je oko dosizalo. Vatra se primicala. Možda ni pedesetak metara daleko od njih plamnjelo je i lomilo se drveće koje nisu ni vidjeli od sve gušćeg dima. Iz vatre su iskakale iskre prijeteći prenošnjem požara preko staze, te staze koja je sada bila samo njihova. A najvažnije je bilo da se ne probije ovaj već donekle stvoreni obrub od porušenih stabala i granja ispreplettenog prokopanim jarcima i lancem ljudskih ruku riješenih da ne popuste.

Kroz dim su se vidjela tvrda, užagrena lica, tvrda od straha, ali i nade, i prkosnog otpora da se suprotstave sili za koju se činilo da je jača od svega. U trenucima kad bi se dim razmaknuo od pada kakva sagorjelog drveta ili se nagnuo u nekom drugom pravcu moglo se za čas vidjeti koliko je obronaka zahvaćeno i koliko je bilo prijetnje, tu na domak drhćućih ruku, i koliko li prkosnih ljudi udiše ovaj užareni zrak s nadom da će odoljeti, izdržati...

Za neke je to trajalo već danima, ali popuštanja nije bilo. Sati su prolazili, i dani, a da nitko nije pitao ni za dan ni za noć, jer su ih ionako jedva razlučivali između dima i vatre.

Najednom je negdje zagrmilo. Kao da se raspalo neko drvo, veće i od najviše stijene ili se sama stijena survava niz bregove. Pa opet. Činilo se kao da se neki golemi šum valja niz doline i da gura pred sobom užarenog kamenje. Svašta se moglo pomisliti, jer je ova beskrajno duga planina mogla donijeti različita iznenadenja. Opet... I nitko nije osjetio da su pale prve kapi kiše, prve poslije toliko desetaka dana, poslije dugih sušnih mjeseci, jer na svim licima bile su krupnije graške znoja od onih sitnih, spasonosnih kapi.

— Kiša, kiša! uzviknuo je netko.

— Kiša! Uzdan olakšanja, ali i nevjerice oteo se iz brojnih grla, ne kao teret, nego kao krik koji znači pobedu.

Grmjelo je i dalje i nitko se ove tutnjave nije bojao. Odzvanjalo je brdima kao pjesma olakšanja i spasa. Ali je požar bjesnio i dalje. Znalo se da ga ove prve kapi još više podjaruju, da će se sad još više razgoropadati plameni jezici, ali je bilo sigurno, potraje li kiša, da će nakvasiti tlo i prekinuti mu srezenje.

Maša je pružila svoju malu ruku naprijed i gledala kako se po njoj slažu kišne kapi. Činilo joj se da se odmah isparaju s vrućeg tijela, s ispruženog dlana punog žuljeva. Svi su se skupili i uživali u kiši. Možda su je prvi put u životu dočekali s toliko veselja kao danas. Jer ona je značila kraj okršaja sa stihijom za koju se nije znalo koliko im može jada zadati.

Kiša je postajala sve jača, a grmljavina je sad odzvanjala iz daljnje. Još su bili oprezni, no mokro tlo razbijalo je strah i pomalo su svi prilazili pod granate krošnje. Oko vatrenog stvarao se niz skupina umornih ali rasporeženih ljudi. Bili su zadovoljni. Znali su da je za ovu godinu prošla opasnost od požara, a možda i za dugi niz slijedećih.

Sumrak je počeo pretvarati obronke u crne gromade iako nije mogao nadvladati žar još uvijek jakog požara. Negdje iz tog svjetla, gore sa obronka, začuo se poznat glas. To je Danijela tražila svoj razred, svoje prijatelje. Čula je da su ovđje i dolazila je k njima jer im je pripadala jednim dijelom svojega života. Silazila je rubom spaljenog i vatrom još uvijek osvijetljenog obronka, a njezina svijetla kosa treperila je u hodu, u preskakanju kamenja, kao što su treperili pramenovi plamena što su se nedaleko od nje smirivali u mraku. Užarena i zagaravljena lica trčala je kao srna iz izbjegle opasnosti, kao da nije provela toliko dana i noći bez sna i odmora.

Vladan ju je bio, i čuo, već izdaleka. Poznao je njezin glas bolje od sviju. Zvonak i siguran. Bio ju je kako preskače stabla i kamenje i osjetio snagu kojom odiše njezino tijelo. I ustuknuo je najednom od blizine tog bića toliko sigurnog u sebe za koje je

znao ovog časa da nikada neće odstupiti ni korak od onoga što zasnuje i da nikada neće moći biti samo njezin, jer se u njoj i oko nje nakupilo toliko toga za što je ona živjela i u što je vjerovala. U prvom redu to je ova, njezina planina, ono skromno ognjište i snaga sve to u njoj pokreće i koju nitko ne može poremetiti. Pred tom ūskonskom snagom u njemu su se topila njegova maštanjana i morao se pomiriti s tim. Slutio je to već prije i nije vjerovao dok nije bio dragobje kako silazi obronkom kao da je raslos s njim. I kliče im: — Pobjedili smo! i priznaje da je i kiša tome pridonijela, iako su bili sigurni da bi i bez kiše pobjedila ljudska rijeka koja je potekla po obroncima i nije dala napredovati vatrenom bazumlju. A kiša je nadošla iznenada, kao dobrodošla pomoć koja je za dan ili dva skratila trnjačinu. A jedan dio te rijeke bili su i oni ovdje, bila je to i Danijela, skromna kći planine, vatra koja je gorjela u njemu, i koja je ovog časa uzmicala kao i ova druga, planinska.

Svi su je srdačno pozdravili. Znali su da će doći. I Maša. Ona je znala za njezinu skrivenu ūskonsku snagu i nije se ni htjela ni mogla s njom usporediti. Svoja htijenja svodila je u sanjanjena bližih dostupnih joj dometa i tiho proživila dan za danom ne očekujući neka veća iznenadenja pa je ni ovaj današnji dan nije puno uzbudivao iako se ona u njega uzvješta i predala mu se i dušom i svojom malenom snagom.

— Moramo naložiti vatru, reče Danijela.

— A zar nam je nije bilo dosta, netko će iznenadenio.

— Noć je i još će padati kiša. Bit će hladno, ovo je planina, a mi još moramo biti na oprezu, zapovjedno i znalački odgovori Danijela.

To su radili i drugi pod suhim krošnjama i grijali se uz male, tihe vatre. Tko bi to mogao i pomisliti prije sat i dva, prije prvih kapi kiše.

— Eto, sad se moramo grijati, a maloprije smo skoro svi izgorjeli, dobaci netko, a to su svi mislili. Tako je to bilo u planini, iznevjere često i najsigurnija nadanja, a dogodi se ono što se nije moglo zamisliti. Da, lijepo je sjediti uz tihu vatu koja nikomu ne prijeti već raspisuje priče sve do najdaljih vremena.

— Eh, kakvu smo vatru bili naložili na vrh Golog brda za onaj prvi poslijeratni praznik rada, poče Danijela. I nastavi:

— Bio je dan uoči 1. svibnja 1945. Javili su iz odbora da treba navečer pripremiti kriješ. Cijeli dan donosili smo granje, natjecali se, trčali i užbrdo i nizbrdo i stvorili veliku hrpu na vrh Golog brda. Usput smo pjevali zapamćenu pjesmicu još iz prvih dana osnovne škole:

Sutra nam je prvi maj,
Pustite nas malo fraj,
Da idemo cvijeće brati
I maju se radovati.

Vatra u šumi

Foto: Dr T. Sablek

I nastavljala je dalje pričati toplim riječima
kao da se vratišla u taj dan.

— Bili smo veseli. Rat je upravo prohujao
preko naših bregova; i požari i vatre što ih
je on sobom donosio, a oni su ostali tu, bili
su živi i teret straha spao je s njihovih
duša. Cijelu večer neš krijes svijetlio je
dugo u noć isto tako kao i vatre na drugim
bregovima. Nama se činilo da je naš spak
bio najveći! — završila je Danijela.

Noć je bila duga, jesenska. Vatra je polako
jenjavala i svi su bili ponosni na svoj
udjel u tome. Skoro bezbrzno pogledavali
su prema zgarištu, šetali se oko njega kao
oko pobijedenog neprijatelja. Panjevi su se
žarili u mraku. Iz njih su frcale iškre tvoreći
nizove vatrometa uz obronke.

Noć je prevagnula u slijedeći dan. Stare
su bukve izgarale i nije ih mogla utrnuti ni
kiša što je rominjala cijele noći. Ponekad bi
zaplamdale većim sjajem otkrivajući pustoš
koju je zaklanjao dim, ali požar je bio svlađan.
Zemlja natopljena vlagom sprečavala
je njegovo širenje.

Svanulo je. Između razdrtih oblača sunce
se penjalo da otkrije svu tugu zgarišta.

Ovdje gdje su jednom jasen, bor i lipa
Krunili vijencem sure gorske krši,
Stupova red crni sadu u vis strsi:
Još se dimi, iškre u dō tamni sipa.
Strše pusta debla, crna, bez života;
Plam se naglo prene, oko njih se mota.

Nazor: Medvjed Brundo

Ogoljela i pocrnjela brda ostat će takva
desetljećima. Bujice i vjetrovi raznositi će
pepeo, gola golet urezati će se u pamćenje i
podsjecati će da je na tom mjestu gorilo godine
te i te i dana tog i tog. A pamtiće će se
točno i datum i dan. I neće se zaboraviti
dani trnjačine, spominjati će se stalno pa će
se s godinama pripisati bregovima imena
kao što su Opaljeno, Crno, Golo ili Palež.

Kroz dan su teretnjaci odvajači ljudi. Ostali su samo oni kojima je šuma i inače povjerenja. Ostala je i Danijela. Mahala je svojima na rastanku. Maša i Vladan stajali su na teretnjaku jedno uz drugo. U očima im je
gorio odsjaj vatre, a usne se nisu glasile
pjesmom dok su ostali otpozdravljali Danijeli njezinim stihovima:

Ne placi, Danijela,
Jer bol tvog srca mora proći,
Jednoga dana dragi će doći
Tebe da ljubi vijek.

Promukli zvukovi pjesme uz drndanje te-
retnjaka razbijali su se o ranjeno pleće planine
dok je jedna ruka podignuta na poz-
drav dugo ostala u zraku, zgrčena i sama.

* * *

U sjećanju naroda duboko su ostali usađeni
običaji paljenja vatre, krijesa po brežuljci-
ma iznad sela. To su bili izuzetni dani koji
su se ponavljali iz godine u godinu na stoljećima
ustaljeni način. Običaj, kažu, potječe

od starih naroda, keltskih, romanskih, germanских, a postoji i u slavenskim narodima. Prvotno je vezan uz ljetnu mijenu sunca, ljetni solsticij, za vrijeme najveće pripeke, od čega potječe i riječ kries.

Kult vatre nosili su Slaveni sobom u svom mnogostoljetnom lutanju, no zatekli su ga i u ovim krajevima. Palili su krijesove u tjednu najduljega dana, uveče, da se umilostive bogovi za dobru i rodnu žetu i da se rastjeraju zli duhovi. U vatre bi se bacali žrtveni darovi, preko kriesa se presakivalo, a kad bi vatra dogorjela, preko zgarišta pregonila se stoka a ugarci zaticali u njihove vrtove.

Ovaj praslavenski običaj kasnije je kristijaniziran i kriesovi su predstavljali obređene vatre, zatim uskrnsne lomače ili su se palili uoči pojedinih svetkovina: Jurjeva, Vidovdana a naročito Ivanjdana (24. lipnja). Uz to se pjevaju naročite prigodne popijevke, plesše se i igra, a momci i djevojke preskaču preko ognja, ponogdje i u parovima, što već predstavlja hrabrost i spremnost za zajedničko svladavanje životnih teškoča budućih mlađenaca.

Negdje su se palili kriesovi po posebnom redu. U okolini sela sve je bilo spremljeno za tu večer. Izabrani momci odlazili su tada na neki veći brežuljak i тамо upalili kries. Kad se on razbuktao i kad su ga ostali vidjeli onda su i oni upalili svoje kriesove. Tako je cijelo selo bilo opkoljeno nizom plamenih buktinja, bezazlenih i uvijek do kraja ugašenih, jer se nije pamtilo da bi poslijepoznji bilo požara. Mlađarija se veselila i željno ščekivala slijedeću godinu.

Paljeni su kriesovi i u drugim svečanim zgodama. Još od preporodnih dana XIX stoljeća slavljeni su tako pojedini narodni vode ili naročiti događaji. U njihovu čest gorjelje su vatre kao hvala i kao nadanja u bolje dane. I tako su s kriesovima živjela naša sela sve do skorašnjih dana.

A od njih najstarijih, najdavnije zapisanih, ostao je naziv mnogih visova u riječi Panos ili Panas. Sama riječ potječe iz grčkog jezika i mogla bi se prevesti kao Zublja, luč, smolnica ili fitiljača. Tim imenom nazvani su tako, tko zna kada, pojedini istaknuti brežuljci odnosno vrhovi s kojih je obično bio nesmetan vidik na sve strane. Odatile se paljenjem kriesa upozoravalo na opasnosti ili njihov prestanak, javljale se pobjede ili druge važne vijesti. Na taj način bila je organizirana dojavna služba kojom se za lijepih dana i vedrih noći mogla poruka brzo prenijeti s jednog na drugi kraj carstva. A kad su vijesti bile povoljne onda je puk malim kriesovima mogao dati oduš-

ka svom veselju i radovati se pobjedama svojih sinova.

Među krijesovima zaplamsaju i planinarski. U pojedinim zgodama, rijetko, ali ipak zaplamsaju, donekle sputani novim gledanjima na te običaje i na čuvanje okoline. Zapale se i gore više žarom naših srca no golemošću vatre. A jedan ostaje u posebnom sjećanju. Onaj zavižanski, uoči velebitskog dana 4. srpnja 1969. godine.

Na livadi ispod doma skupljeno je sasušeno granje. Donešeni i oni veliki komadi slomljenih stabala visoki kao stožine, još puni smole i nestrune snage. Tako je nastao ukup visok kao pravi stog. Svud okolo šarenili se šatori. Dom, nešto poviše od ovojga mjesta, doimao se kao kula iz bajke. Brda su se činila nestvarna više nego što mogu biti u mrkljoj noći, a zvijezde nad njima blize nego igdje drugdje.

Tu je i Premužić, i Keler, i druga poznata nam imena. Koliko je vatre u njima i kakav ih plameni zanos privlači ovamo, na one stope kojima su desetljećima krčili putove našeg planinarstva. I prokrčili ih, i došli da vide možda posljednji kries i uz njega mlađe naraštaje koji će nastaviti njihovo djelo.

Kries je gorio cijelu večer i dobar dio noći. Oko njega razlijegala se pjesma i vrhovi su ječali od nje. Divni i poznati naši napjevi zaogrnnuli su planinu toplinom drage domaće riječi. A bio je tu i Karaž. Jedan od onih s umiljatih zagorskih bregova koji se nađe uvijek tamo gdje treba i koji tu večer nije znao za umor. Onako od srca, kako to može samo prava slavenska duša, potpaljivao je uz kries sve nove i nove napjeve. Zagrnut nehajno prebačenim haljetkom preko ramena činio se kao Tomislavov ratnik ili kao vječni puntar koji hoće sazvati vile velebitske da i one uveličaju dolazeći velebitski dan.

Pjevao je Karaž i ostali s njim. Iskrile su pjesme za sve gore i planine. Zajedno s razgaranjem vatre, vatre velebitske, klizile su preko planinskih vrhova misli o onim grozomornim, lomnim i razornim i o tihim kao što je naša vatra što nas bodri i nosi.

Ali dode koji put, rijetko, ali dode godina koja izaziva gnjev. Čini se da se na planine ne zbiva ništa, ništa posebno. Ni ljeto nije toplije od toliko sličnih ljeta, ali planina gori kad to nitko i ne očekiva, kao da se bijes svali na nju. Nikako se ne može dokući ti kako se to događa. I zašto? Izgori tako poneka lijepa padina, opusti neki dolac, ogoli brežuljak, ali tajna ostaje. Vatre se pogase kao i uvijek i mir traje godinama. Ali ostaju gorjeti vatre u srcima onih koji vole svoju planinu i taj plamen neće dogorjet..

Zaboravljeni uspon na Bablji zub

Dr BRANIMIR JUREKOVIC

NOVO MESTO

Čitajući članak Uzeira Beširovića o usponu na Babin zub (2253 m), najviši vrh Sinjajevine (Naše planine, 11—12, 1979), sjetih se davnih uspomena i jednog pomalo neobičnog penjačkog uspona na taj vrh.

Kad krenete cestom iz Kolašina preko Tare u pravcu Mojkovca, već nakon jednog kilometra se odvaja u lijevo cesta kroz zaselak Drijenak u dolinu Plašnicu (domaći je često zovu Lipovska dolina). Kilometar dalje prema Mojkovcu postoji i drugi odvojak s glavne ceste prema dolini. Svejedno je koji odaberete. Oba su jednakom slaba (makadamska cesta) i kasnije se više u dolini spajaju u jednu još slabiju cestu. Ipak, opreznom vožnjom i ako vam nije žao automobila, dosegjet ćete polako nad selo Gornje Lipovo, a to je već dobrih deset kilometara od Kolašina.

Više puta sam ulazio tom dolinom u planinu. Jašući na konju izbjegavao sam cestu i naselja, i pastirskim sam se stazama uz potok Plašnicu provlačio naviše. Desnu stranu doline zatvara siva prilično bezoblična masa centralnog masiva Sinjajevine. Lijeva strana je pravi biser te prekrasne doline. Od Babina zuba preko Stola, Torina i Umova niže se neprekinit greben oštih, nazubljenih vrhova, koji se nepreglednim sipari ma spuštaju u dolinu. Još kasno ljeti pod vrhovima su velika snježišta. Bujno zelenilo doline, sive stijene, snijeg i plavo nebo neće sliku tako nestvarno lijepom. Naviše, kod Gornjeg Lipova, dolina se sužuje i završava visokim kamenim pragom preko kojega strmim serpentinama ide cesta prema prijevoju Vratlu, a potok Plašnica je izdubio duboku usjeklinu. Svuda su razbacane goleme stijene, ostatak ledenjačke morene iz davnine.

Na zaravni iznad praga stoji velika kame na kuća starine Bulatovića. Svatite k njemu. Primit će vas nadasve gostoljubivo i počastiti. On zna sve tajne planine. Nekoliko stotina metara od njegove kuće kreće oštro lijevo uzbrdo prastara pastirska staza koja povezuje moračke i sinjajevinske katune. Nakon pola sata strmog uspona, stići ćete do novo napravljene šumske ceste. Cesta je slaba i jako nemarno izrađena, prava živa rana u tom prekrasnom predjelu. Još kilometar cestom uzbrdo i onda krenite uljevo kroz šumu. Stići ćete do divnog povećeg proplanka. Smjestio se u kotlu između divljih stijena Gradišta (2214 m) na sjeveru i Oble glave (1650 m) južno. Mir ovdje remeti samo jedva čujni izvor, šum lišća i padajuće kamenje. Tu smo postavili ljetni logor vojničke alpinističke škole.

Svakodnevne naporne vježbe vodili su sigurno i iskusno već tada poznati penjači

Metod Humar i Pavel Dimitrov, kasnije sudionici jugoslavenske himalajske ekspedicije na Kangbačen. Uspješno smo savladavali osnove alpinističke tehnike. Bili smo puni neke unutrašnje snage i poleta, očarani tom lijepom prirodom, pa smo poslije napornih obaveznih vježbi često odlazili na kraće ili dalje ture na okolišne vrhove. Tako sam se zbljžio s Metodom. Mnogo smo razgovarali i s divljenjem sam otkrio u tom jednostavnom mladiču dubok emotivan svijet i visoku alpinističku penjačku etiku.

Jednom, kad smo sjedili nad ponorom nasuprot lijepi i markantne istočne stijene Babina zuba, zaželio je da prepenje tu djevičansku stijenu. Ništa razumljivije, kad se radi o takvom penjaču. Već je u sebi sastavio navez, ocijenio da stijena neće biti preteška i izabroa smjer i pristup. Ali u uvjetima vojničke discipline takav pothvat nije dozvoljen. To je bilo tim više razumljivo, jer se radilo o najboljim penjačima-instruktörima u logoru, pa bismo u slučaju nesreće vrlo teško sastavili ekipu za spašavanje. Ali želje su često jače od razuma i ja sam odlučio o tome govoriti s komandantom logora. Naravno, odgovor je bio kategoričan: ne! Ipak, nisam odustao. Predočio sam sve detalje, procjenu stijene, visok kvalitet penjača, njihovu ozbiljnost. Osvanuo je lijep ljetni dan, imali smo slobodan dan odmora, opet smo pristupili komandantu i odjednom na naše iznenadenje: može!

Već prije je sastavljen navez: Metod Humar, Pavel Dimitrov i Vlado Pernuš. Momci su na brzinu pobacali na ramena užad i penjačke cipele, ovjesili se željezom za penjanje, čuturicom vode, kuhar je odnekuda izvukao nekoliko konzervi i svakome milostivo dao nekoliko glavica luka. Ispratio ih je cijeli logor. Bilo je već kasno prijepodne a pristup do stijene je bio prilično dugačak. Popodne sam užašao do ruba stijena iznad logora i dalekozorom promatrao stijenu. Bila je u izmaglici i sjeni pa nisam ništa video. S dvojicom momaka sam otisao u dolinu. Kod jedne bake u katunu kupili smo janje. Momci su ga pripravili za ražanj na pravi bosanski način, ali nismo ga još pekli.

Sunce je već zašlo, u planini naglo padne noć. Postali smo zabrinuti. Nema ih još natrag. Već je mrkla noć. Na brzinu sakupim desetoricu najboljih momaka. Uzmemo potrebnu opremu, sakupimo sve baterije u logoru i nasiječemo klekovine za baklje. Znamo put kojim se moraju vratiti i krenemo im ususret. Brzo se uspinjemo. Iako je noć, put dobro poznajemo. Stalno dozivamo, ali nitko se ne javlja. Već smo više od pola sata na usponu. Odjednom iz visina veselo

Bablji zub (2253 m) 8. kolovoza 1960.

vriskanje i pravo slovensko jodlanje. Goto-
vo trčimo uzbrdo i uskoro smo zajedno. Svi-
jetlimo ih baterijama, znojni su, umorni ali
zdravi i sretni. Stisak ruke, tapšanje po ledi-
ma. Svi smo sretni i veseli kao djeca i već
silazimo prema logoru. Kako je jednostavno
i divno pravo muško drugarstvo.

Dočekuje nas veselo »hura« i miris peče-
nja. Tek što su pojeli, mrtvi umorni, obuče-
ni popadaju u šatore i spavaju. Logor se
smiruje. Vidim samo odsjaj vatre i oslušku-
jem noćne ptice i korak straže.

Sutradan su stijenu fotografirali, ucrtali
smjer i zajedno s opisom poslali Planinskoj
zvezi Slovenije. Detalja opisa smjera i stije-

ne se ne sjećam. Znam, da su govorili kako
nije bilo nikakvih većih problema, jedino su
prilikom silaska, već u noći, imali problema
s orientacijom i zato su zakasnili.

Prema tome, istočna stijena Babina zuba
je prepenjana i vjerojatno uspon još nije
ponovljen. Niti u Smerkeovom Alpinistič-
kom vodiču (2. knjiga) smjer nije opisan.
Tako, neka bude zadovoljeno našim lijepim
uspomenama.

Bilo je to u kolovozu 1960. godine. Lani
sam bio ponovo tamo sa svojim sinovima.
Sve je ostalo isto. Čak sam pronašao mjesto
gdje smo ložili vatu. Planina polako stari,
ali ni mi više nismo isti.

Uspomene na našega profesora

Ljeto 1961.

Turovi. Zalazim u šumu i penjem
strmom stajom kroz polumrak. Sutra ću biti
vjerojatno na Đokinom tornju. Noćna koprena
stije nečujno. Koliko ima još do Kozje
Luke? Izlazim iz šume na travnjake. Kao
dvorac iz bajke pojavljuje se osvijetljen pla-
ninarski dom Kozja Luka. Iznad njega usnu-
li stjenoviti vrhovi Treskavice, a povrh njih
tamno plavo nebo posuto tisućama zvijezda.
Ljetni lahor s planine uskovitla travnjake i
rashlađuje uznojeno tijelo.

Ulazim u dom i, na moje iznenađenje, za
jednim stolom sjede profesor i njegov stalni
pratilac Drago. Gledamo se zabezknuto. Slu-
čajna slučajnost ili... Tri Karlovčana u nje-
drima Treskavice. Ljubimo se kao braća.

Prošle jeseni preminuo je u 80. godini života
ugledni planinarski senior iz Karlovca prof. Zvoni-
mir Keler koji je naše planinarstvo zadužio gto-
vo 60-godišnjim plodnim djelovanjem (već 1922.
bio je tajnik HPD »Visočica« u Gospiću). Prošle
godine, kratko prije njegove smrti, objavili smo u
broju 3—4 razgovor s prof. Kelerom i njegovu
kratku biografiju, pa je ovdje nećemo ponavljati.

Kako je toplo u duši kad nađeš svoje tako daleko. Profesor časti vinom. Pričamo duboko u noć.

Sutra, krećemo rano prema vrhu. Zastanemo, krećemo dalje. »Ovo je Buzim, ovo je Zelengora, a ono je Prenj, Visočica...« Gorovi kao otvorena knjiga, enciklopedija — razmišljam — e profesore, stvarno ste profesor.

Ljeto 1962.

Približavam se koći »Pri triglavskih jezera«. Još malo, zavoj, još par koraka. Malo odmora i dalje na Prehodavce. Na klupi uz dom sjede muž i žena, stariji ljudi. Gledali su u pravcu Triglava i razgovarali. Nemoguće, to su profesor i njegova supruga!

— Dobar dan profesore — pozdravim. Oni se okrenu začudeno. Poskoči profesor kao mladić. Rukujemo se, grlimo, ljubimo.

— Pa otkuda ti ovdje, kamo ideš? Hiljade pitanja.

Put me nosi dalje, u carstvo kozoroga. Krenuše i oni sa mnom da mi prikrate put. Na Prehodavcima smo se oprostili. Gledali su za mnom nekako tužno. Nisu htjeli reći, ali su oči izdale. Penjem se polako po kamnom siparu Hribarce. Povremeno mahnem rukom u dolinu. Mlijecni zastor s Kanjavca zaogrne strminu. Nestali su s vidika profesor i njegov životni drug, tamo među triglavskim vrletima.

Ljeto 1969.

Bježim automobilom iz ljetne žege Karlobaga. Približavam se Oštarijama. Uvijek je ta velebitska visoravan impozantna, lijepa, tajanstvena. Kiza, Alaginac, kao kreda bijele razbacane gromade, uzbuduju i ulivaju strahopštovanje svakom prolazniku koji dođe u ovo predvorje starca Velebita. Usporavam vožnju. Najednom na cesti dva planinara s naprtnjačama na leđima. Idu odmjerim koracima uz rub ceste. Ne, to je nemoguće!

— To su profesor i Drago — jurnu misao kroz glavu Zatrumbim, kočim, auto stenje, stanem. Izlazim iz auta. Pozdravljam se.

— Otkuda idete? — pitam ih.

— Od Baćić kuka. A sutra na Visočicu.

Smijemo se. Čavrljamo. Pričamo. Oprashtamo se. Krenuli su u neku seosku kuću na spavanje. Spuštam se prema Gospiću. Razmišljam o profesoru, njegovom priateljavanju sa stariim Poljakom, Gojtanom, Giromettom i ostalima. Koliko puta je pričao o njima, jednostavno, neposredno, živo, kao da su još uvijek negdje u ovom velebitskom kršu. 'stražujući, lutajući bezimenim staza-ma, vrtačama, dulibama...

Zima 1976.

Godišnje skupština društva. Sakuplja se planinarski narod. Među njima, evo, i našeg

profesora. Pozdravljamo se. Dvorana je ne-kako punija. Smiješan je to osjećaj ili ču-dan. Osjećamo se nekako sigurnije kad je on medu nama. Prilazi mi. Razgovaramo, pričamo. Zatim me povuče malo na stranu:

— Moram ti nešto reći. Kada drugi puta pošaljete poziv za godišnju skupštinu nemojte pisati Köhler, nego, jednostavno Keler. Ovako proizlazi kao da sam Nijemac, a ja to nikada nisam bio, niti ću biti. Nasmijao se, ali to nije prijekor, ljutnja, nego samo jedna naznaka dobranamjernosti.

Jesen 1978.

Dosadna, hladna kiša oplakuje prozorska stakla. Poslijepodnevno sivilo dana prodire u sobu. Sjedimo u njegovoj sobi. Kad uhvatim vremena, posjetim ga, porazgovaramo malo. Pričamo o svemu. O uspjelim ili neuspjelim ili propalim izletima.

— Uvijek sam želio popeti se na neki četiri-ritišnjak. Bila je to neka vrsta zavjeta, moja posljednja planinarska želja. Prije 4 godine išao sam sa svojom nećakinjom u Švicarsku. Odveli su me pod Jungfrau. Zupčana željeznica odvela nas na 3.800 m. Ljudi se vrzmaju po platou i restauracijom. Vidici su predivini. U toj ljudskoj vrevi prilazi mi neki stariji Švicarac.

— Profesore, je li me prepoznajete? Gle-damo se, ne mogu ga prepoznati.

— Vi ste me vodili Velebitom 1926. godi-ne. To vam nikada nisam zaboravio, odvra-ća neznanac. — Sutra vas vodim na Jung-frau.

— Svi su me odvraćali, ali znaš — nastavi profesor — srce 74-godišnjaka je pobijedilo. Na vrhu bilo je divno. Bio sam sretan, jer se moja posljednja planinarska želja ispunila. Sada mogu mirno umrijeti.

Suton jesenskog dana uvlačila se u skromnu radnu sobu profesora, izgubljene u Gazi, radničkoj četvrti našega grada.

Jesen 1979.

Zvana dubovačke kapelice odzvanjaju mukul grobljem. U okrilju ariša, čempresa i kestena prolazi povorka, nijemo. Korak po korak. Posljednja počast našem profesoru. Njegovi učenici i prijatelji idu za drvenim sandukom, koji će nestati za koji trenutak u masnoj ilovači podno gradine Dubovca, sim-bola i vječnog stražara Karlovca. Nestat će čovjek, koji je dio historije planinarstva Hrvatske i Karlovca. Učitelj tisućama učite-lja.

Velebitske dulibe, travnjaci i šume, vrtače i goleti izgubile su još još jednog svog istinskog poznavaca i zaljubljenika. Nestao je tiho, nestao je skromno, shrvan bolešću. Nestao je. Priroda, koju je toliko bezgranično volio, uzela ga je u svoja njedra.

Rudolf Starić

Penjanje očima, glavom i rukama

FRANČEK KNEZ
RIMSKE TOPLICE

»Za sebe tvrdim da sam samo penjač i ništa drugo; nisam ni alpinist, ni gorski spasavač, ni planinarski vodič ni — pravi planinar. U planine idem s jednom namjerom — da nešto ispenjem«, kaže Franček Knez, jedan od najboljih jugoslavenskih i svjetskih penjača, autoelektričar iz celjske tvornice »Emo«, koji svakom prilikom naglasi da je iz Rimskih Toplica. Izuzetan je ne samo

zbog svojih penjačkih uspjeha i efikasnosti (potkraj rujna 1979., na primjer, samo je u jednome danu prepenjao devet smjerova u Maloj Raduhi), nego i zbog neuobičajenih pogleda na djelovanje u planinama. Neki ga, uprkos njegovih 24 godine, nazivaju Klementom Jugom našeg vremena — i možda nisu daleko od istine.

Pitanje — Nekada je važilo mišljenje da su naši najbolji alpinisti iz Gorenjske, Jeznice ili Mojstrane; možda iz slovenskog središta, Ljubljane. Vi ste iz Rimskih Toplica...

Odgovor — To prije svega ovisi o pojedinцу, a ne toliko od okoline, kako će se tko razviti. Razumije se da Vojvodan ima mnogo manje mogućnosti da postane dobar alpinist od domaćinâ ispod planina. Osnovni uvjeti i mogućnosti za djelovanje moraju postojati. Sve ostalo je stvar pojedinca.

P — Kako ste se, zapravo, odlučili za tu nesigurnu aktivnost?

O — Kao osnovci išli smo više puta u šumu nedaleko od Rimskih Toplica gdje u kamenim stupovima raste najlepše cvijeće. Penjao sam se po njima i to mi je bilo zadovoljstvo. S Jožkom Zupanom, skoro susjedom, postao sam još veći prijatelj kada mi je rekao da pohađa penjačku školu. Godine 1973. sam saznao da u Celju postoji alpinistički odsjek gdje sam se odmah upisao i još iste godine otišao sam sa starim alpinistima na alpinistički logor na Klek pokraj Oguštine. Stariji su nas vodili u dva smjera ocijenjena trećim i četvrtim stupnjem penjačke težine; tu sam izveo svoja prva tri uspona. Kada su slijedećeg dana stari alpinisti išli penjati peti stupanj težine, s Jožkom sam ponovio dva od ta moja tri smjera; tako sam već drugoga dana samostalno penjao.

P — Tvrđite da ste samo penjač; ima li razlike između alpinista i penjača?

O — Spektar alpinističkog djelovanja je širok. Alpinisti su penjači, skijaši, gorski spasavaoci i vodiči; u posliednje vrijeme su i letači zmajevima, a prije svega, alpinisti su »gorohodci« (planinari pješaci — op. pr.). Razumije se, ne kažem da sve to u planini ne »uvažavam«, ali glavni smisao moje aktivnosti ipak je penjanje po stijeni.

P — Što je to što vas privlači u, počesto, opasne stijene?

O — Stijena psihički odmara i obogaćuje čovjeka da lakše podnosi i svladava teškoće svakodnevnoga života. Nesavladana stijena je želja; kada o njoj razmišljaš shvatiš da i

zbog toga vrijedi živjeti. Kad penješ smjer, ne svladavaš samo stijenu, nego postaješ i sposobniji za život. Ispenjana stijena očvršćuje samosvijest, bogati pogledima koji se iz nje otvaraju, a ljudskoj duševnosti donosi osjećaj sreće.

P — Koliko ste penjačkih uspona upisali vec u svoj dnevnik?

O — U svim tim godinama izveo sam više od 500 uspona; 132 samo prošle godine, a od toga nešto manje od 30 prvenstvenih. Nijedan od njih nije bio teži od V+.

P — Jeste li namjerno izbjegavali najteže uspone?

O — Za svoje uspone sastavio sam posebnu ljestvicu težine koja se razlikuje od službenе UIAA-ljestvice, na kojoj je donedavno najveći težinski stupanj bio VI+. Svoju ljestvicu tako sam zamislio da stupnjeve krajnjih teškoća ne mogu dosegnuti. Stijena koju bi se uobičajeno ocijenilo težinom VI+ po mojoj ljestvici ne bi dobila više od V. Službenu ljestvicu poštujem prilikom ponavljanja tudi, već ocijenjenih smjerova, da ne dođe do zabune, a svoje prvenstvene smjerove ocjenjujem po vlastitim kriterijima.

P — Odlučujete li se zbog toga često penjati bez partnera unatoč tome što teške smjerove morate prepenjati tri puta, vraćajući se po klinove i sponke na donjem osiguravalištu?

O — Prepenjati tri puta znači napredovati u svladavanju stijene. Već samo sa sportskoga gledišta to je tri puta više treninga, a onaj koji više trenira trebao bi dosegnuti veće uspjehe. Svatko tko se bavi nekim sportom želi dosegnuti više, biti bolji, brži ili snažniji. Što više treniraš, bolji si i u penjačkoj tehnici. S druge strane, penjanje bez partnera je veliko psihološko opterećenje. Premda bi mogao brže napredovati jer ne trebaš uže ni klinove, ipak nisi nikako osiguran, pa svaki pokret, svako hvatište i svaki korak mora biti stopostotno »provjeren«: moraš imati potpuno povjerenje u sebe. Navezani penjači često se oslanjaju na

kolegu koji će ga zadržati kad padne. Zato je svaki solist, kada je navezan, sposoban penjati bar za jedan stupanj teže uspone od supenjača.

P — Kakva je vaša alpinistička (ili penjačka, ako hoćete) filozofija?

O — Nije to filozofija. To je samo osobno razmišljanje: u penjanju bi se moglo mnogo toga postići, ali se ne zavaravam da to »što bi se moglo« — neću nikada doista i dosegnuti. Amater sam i po uspjesima se nikako ne mogu mjeriti s profesionalcima u inozemstvu koji rade samo to i žive samo samo za to. Ograničen sam, kako vremenom tako i novcem, koji je za penjanje itekako važan. Kod nas bismo mogli, kao i u drugim sportovima, imati neku vrstu penjačke reprezentacije koja bi radila u uvjetima u kojima su i profesionalci. Sada je to, vjerojatno, nemoguće pa zato i uspjesi nisu baš takvi kakvi bi mogli biti. Viši stupanj spremnosti penjač u nas danas dostigne samo ako se odrekne niza stvari u osobnom životu, pa ipak ostaje napoličar. Koliko penjanje uznapreduje, toliko ćemo mi amateri zaostajati. Takvo penjanje kakvim se danas bavimo je za osobno uživanje, pa ipak pored svega dosižemo i neke uspjehe.

P — Ponegdje u inozemstvu se uvriježilo slobodno penjanje. Je li, po tvom mišljenju, to napredak u penjanju, ili je to povratak u klasično razdoblje alpinizma, kada su penjači držali da zabijanje klinova oskvrnjuje stijenu?

O — Klinovima se doista gotovo deformira stijena. Ponegdje se sve češće upotrebljavaju čokovi, posebna oprema za uspinjanje uz pukotine. Naravno da je napredak kada se može slobodno prepenjati nešto što se prije moglo samo uz pomoć tehničke, klinova, sponki i ljestvica, ti, jedan do dva stupnja teže smjerove nego što se prije smatralo najtežin. U našim planinama kamen je takav da je upotreba tehničkih pomagala često potrebna i nepogrešiva. Naiveći zagovornici slobodnog penjanja drže da treba penjati ono što je moguće, a ostatak bi trebalo prepuštiti nadolazećim naraštajima penjača koji će to možda uspjeti. Mislim da to nije posve u redu jer je i tehnička strana penjanja jednako lijepa i zanimljiva.

P — Slobodno penjanje je nesigurno. Solo penjanje isto tako. Je li pametno juriti u opasnost? I zašto se razuman čovjek može skoro sigurno naći u položaju kada iz stijene ne može ni naprijed ni nazad?

O — Osnovno pravilo je da treba penjati najprije očima i glavom, a tek potom rukama i nogama. Teška mjesta treba najprije detaljno pregledati i k tome razmislići je li moguć povratak bez prevelikog natezanja. Dobro je penjati uvijek s malom rezervom da se ne riskira pad.

P — Bili ste na ekspedicijama u Andama i u Himalaji. Koji su vaši tamošnji visinski rekordi?

O — U Cordillera Blanca u Andama bili smo na vrhu od 6500 metara, a na Everestovom pobočju dosegao sam 7600 metara što je moj osobni visinski rekord.

P — Na prošlogodišnjoj ekspediciji na Everest sami ste se popeli na zasnježeni i zaledeni vrh Khumbu-ce, i k tome — noću. Nije li to bilo preporno? Kako to da ste se odlučili za taj uspon?

O — Khumbu-ce je zanimljiva piramida koja se dizala iznad našega prvog visinskog logora na sedlu Lho La. Neizmjerno me je »šakljala« jer je izgledala toliko djevičanski. Nakon što smo već osvojili Everest, jedne od posljednjih noći, dok je još stajao naš prvi logor, pošao sam gore po jasnom zvjezdanim svjetlu. Čist ledni uspon. Prosječna strmina je otprilike četrdeset stupnjeva, a u gornjem dijelu i više. Jako je puhalo, a led je bio tvrd, staklast. Pod samim vrhom morao sam prepenjati okomit u ledenu stepenicu koja je, srećom, bila visoka dobra dva metra. Da je bila veća ne bih uspio jer sam zbog visine već teško disao, »na škrge«, kako kažemo. Penjao sam se dobra tri sata do vrha i potom sam se po vlastitim stopama spustio na sedlo Lho-La. Smjer sam nazvao »Sjajna zvijezda« jer sam penjao u vedroj noći.

P — Kako ste se tada osjećali? Je li vas bilo strah?

O — Prije mene na tom 6640 metara visokom vrhu gotovo da nije bio nitko. Zato sam se osjećao veličanstveno! Izuzetan osjećaj, to prije što preda mnom nije bilo učvršćene užadi. nisam ni za koga bio vezan. Ni trenutak nisam brinuo kako ću se vratiti, a na strah nisam ni pomisljao. Prije zore bio sam u logoru. Neke kolege valjda ni sada još nisu saznali gdje sam bio te noći.

P — Što je za vas prava opasnost u planinama i stijenama?

O — To je ponajprije potcenjivanje objektivnih opasnosti i precjenjivanje samoga sebe. Eto što često doveđe do katastrofe. Objektivna opasnost je na primjer kršljivo kamenje, seraci koji izgledaju da bi se mogli srušiti. Već kada to uočiš, opasnost nije više tolika. Kada znaš da žlebovima često leti kamenje, taj kraj izbjegavaš. Uzaludno je tražiti moguće u nemogućemu jer granice nemogućega se ne mogu porušiti. Vrijedi znati da takva granica postoji za svakoga ponaosob. u raznih ljudi je različito visoko. Sposobniji joj se više približe.

P — Kako se pokušavate vi približiti toj čarobnoj medi, za koju uprkos svemu tvrdite da je nikada nećete dosegnuti? I zašto se još trudite, kada, kako kažete, do cilja nikada nećete doći?

O — Treniram koliko mi to dopušta vrijeđe. Sada, po zimi, kada su dani kratki, treniram tako da penjem sam po kamenim ogradama i zidovima u Rimskim Toplicama ili u Celju. Pripajem se uz stranu samo s pola članka na prstima ruku i vrćima cipele plazim s jedne strane ograde na drugu.

sat ili dva, koliko ulovim vremena. U sportskoj dvorani u Rimskim Toplicama dižem se rukama uz uže trideset ili četrdeset puta, ali nikad toliko puta da ne bih mogao to ponoviti još koji put. Ne trčim za rekordima i tu nikada ne pokušavam dosegnuti krajnost. Potom vježbam dizanja na krugovima, pedeset puta bez stanke, i na kraju vježbam skele-kove. Treniram noge trčeći.

P — Koja vam je planina najteža, koji smjer?

O — Planine, kao cjeline ne mogu ocjenjivati, jer me u njima zanimaju samo smjerovi. Možda je to Modic-Režekov smjer u Stajerskoj Rinki koju sam zimi penjao prije tri godine i morao sam se sa supenjačem vratiti zbog izuzetno lošega vremena. Možda je za mene bila najteža ona dužina užeta u obrazu Sfinge u Sjevernoj triglavskoj stijeni, također zbog lošega vremena, prije dvije godine. Svi teški smjerovi bili su to zbog okolnosti, a ne zbog njihove objektivne ocjene.

P — Kada ste već spomenuli Sjevernu triglavsku stijenu, koliko ste puta bili na vrhu Triglava?

O — Samo dva puta, premda sam se u toj stijeni penjao ne znam koliko već puta. Kada sam već na izlazu iz nekoga smjera učini mi se da je sigurno bolje po drugom penjačkom putu poći nazad, nego na vrh. Prije dvije godine odlučio sam se penjati Dugi njemački smjer u Sjevernoj stijeni, koji završava na vrhu. Tako sam prvi put došao na vrh. Prošle godine penjao sam taj smjer drugi put, pa sam tako još jednom b'io na vrhu. Da taj smjer završava jedan metar pod vrhom, veliko je pitanje bih li se na kraju okrenuo i krenuo dolje po drugom smjeru. Preklane sam imao pri silazu i nekih teškoća: zajedno sa mnom na vrh je prispjelo sto žena, sudionica »Teleksove« akcije, i zato sam se morao spuštati niz ledenjak, a ne po putu, kako sam najprije namjeravao. Vrh Triglava mi više nije zanim-

ljiv, ali je zato Sjeverna stijena, posebno Crna stijena i Sfinga.

P — Za desetak dana idete s prijateljem Jožom Zupanom u Yosemite, američki nacionalni park u Kaliforniji. Namjeravate penjati vertikalnu, izuzetno tešku glatku gigantsku stijenu El Capitan. Kako vaši kod kuće gledaju na takve podvige?

O — Kada sam se počeo penjati, nisu mi se protstavljali jer su mislili da se toga neću ozbiljno prihvati i da će odustati prije nego što se latim opasnije stijene. Kada su shvatili da me stvar pošteno ščepala, počeli su me odgovarati, prije svih otac i mati, da se okanim toga. Naravno, sve je bilo uza ljud. Kada su uvidjeli da ne mijenjam odluku, digli su ruke, što ne znači da ih nije strah i da se za mene ne brinu.

P — Ne pijete, ne pušite, ne odajete se porocima. Ukratko, vrlo asketski živite. Daje li vam život dovoljno toga?

O — Doista nisam poročan, ali za moje godine ne čini li vam se to normalnim? Popušio sam dvije cigarete u životu, pijan još nisam bio iako tu i tamo ponešto i popijem. Odgovor na to je u mojoj uvjerenju da piće i pušenje mogu odvesti čovjeka u propast. Naravno, time ne kažem da će se i ubuduće toliko uzdržavati.

P — Koliko ste ispenjali prvenstvenih smjerova i koliko ih je takvih u našim planinama?

O — Nedostaje mi četiri do sto i nadam se da će to uspjeti ove godine. Skoro u svakoj našoj stijeni postoje mogućnosti za kakvu novu varijantu. Mogao bih živjeti još nekoliko stoljeća, pa da ipak ne ispenjem sve nove smjerove, toliko ima mogućnosti za prvenstvene smjerove u našim stijenama.

Intervju vodio Marjan Rastresen
Objavljeno u »Teleksu«, Ljubljana
22. veljače 1980., str. 16—17.
Preveo Miroslav Ambruš-Kiš

Prilog šaljivoj rubrici

Poštovani uredniče!

Prije više godina dobio sam od stare i poznate planinarske obitelji Goger u Varaždinu tekstove pjesama koje Vam prilažem. Kao što vidim dozvolili ste u našem časopisu i šaljivoj rubriku, to su mnogi planinari primili s radošću. Iz priloženih pjesmica razabire se, da su i naši planinarski predšasnici imali

smisla i za šalu, osim što su za nas utirali planinarske putove, pa smatram da bi objavljuvanjem ovih njihovih veselih i naivnih stihova u našoj planinarskoj štampi, oni bili otrgnuti zaboravu i ostali sačuvani.

S planinarskim pozdravom

Lucijan Smokvina, Varaždin

VU TI HIŽI NEKAJ FALI

Planinar gda ojzdek zajde
Se vu redu tutu najde:
Krov sigurni, jako zdajne,
Stol i klupu, mehko spajne.
Šparhet fini, rajndlek, lonce.
Dobri zdenec, švelo, konce,
Škaf, lavor če zmazan jesi,
Čist ručnik na steni visi.
Vu pivnici mnogo slasti,
Vu kuhinji stare masti.
Vu flašici petrijola,
Sveću, lampu ober stola.
Se vu hiži kak se šika,
Planinarska to je dika.

— — — — —

Vu šparhetu putnik kuri
Z večerom se finom žuri
Od konzerva gulaš z loja
I klobasa mastna koja
»Za probavu« suhe slive
To zalije s flašom pive.
Sunce zajde mrok proteže
Planinar se lepo leže.
V gornji pod baš kak na brajdu
Da ga buhe tu ne najdu
Pak si dremlje, pak si sajna
Doklem črna noč nagajna
Veter hudi, meglu belu,
Mrzlu kišu, grom i strelu.
Al najemptut nekaj pukne
Planinarec ze sna dukne.
Vu trbuhi fest ga cvika
Vu črevu ga nekaj piká
Klobasa se s lojem kvači
A gulaš ga grdo tlači
Suha sliva eksplodira
Piva oče da izvira.
Smrtni znoj ga sveg poleva
Vu žurbi se on odeva
Stišče, stenje, s hiže šmigne.
I vu črnu noč van strugne.
Verni noči v grmlju čuči
Planinarec ter se muči
Mrzli veter zdol ga zebe
Dežd ga moči, drač ga grebe
Na svojo se sudbu kara
Pa vu basu progovara:
»Vu ti hiži nekaj fali
To bum rekel kakti v šali
Nek me čuje celi svet
Tu bi trebal jen... sekret...«
Na Ivančici, 29. srpnja 1931.

Prof. Vladimir Stahuljak, st.
(Objavljeno u časopisu »Danici«
od 22. travnja 1934.)

Za tjedan dana, u »Danici« od 29. travnja 1934. evo odgovora:

PLANINARSKA ZMEŠARIJA NA IVANČICI

Vu »Danici« listu prešimanja vreden
Pesmica je zišla ovaj prošli tenen

Kak se planinorec v Ivančici gori
V planinarskoj hiži brez šekreta bori.
Nisem on ki iskat hoče v jajcu dlaku,
Još bi manjše štel podvalit Stahuljaku,
Čije ime svetli v našem belom gradu
Vsak mu prešimava profesorsku bradu
Verzuše je one tak spametno sklepal
Od velikog smeha, da sam skoro krepal.

— — — — —

Kajti i ja nosim gojzerice, čavle,
Ta se zmešarija mene dotikavle
Ivančica gora nije zvezda Mars,
Zato. Audiatur et altera pars!
Da bi se kaj predi došlo do »šekreta«,
Nek se planinarska zestane anketa.
Hapedejski treba pozvat odbor starci,
Pozabiti se nesme gospom Mirko Bote
(On je specijalist za brege i kote!)
A od inženjerov Bandi v punoj meri
Nek mu ovaj »važen« posel se poveri...
Pohekob je kriza, treba najti vrelo:
Da se more spelat ovo remek delo...
Ako drugaš nejde, nek se ide z »mača«
Saki planinorec »SOS« dinar nek plača
I to v sako vreme. Vu noći, po danu
Gda se komu štelo iti bu na stranu.
Ovaj »SOS« po celom svetu je vu modi,
Do sad još ni niglo rekel da mu škodi.
Ovak kak je vezda, a zbogradi mira
Nesme se dopuščati, da gdo bombardira
Ovu našu lepu planinarsku hižu,
Makar imel stoput vu trbuhi grižu.
Drugac još bu posla imala i liga,
Za nas bi to bila sramota i briga.
I za to Vam velim, takvom planinorcu
Ja bi mu prepisal ovakvu pokorcu:
Na koprivah spati mora celog leta,
Dok traje sezona, nek čisti »šekreta«.
Nek se vuči v šumi držati higijenu.
Nedaj Bog, da dojdju engleski turisti,
Pa da vide kak su planinorci čisti.
Da dojdju Rotary, ili kakvi Pen
Ili koji drugi English Gentlemen
Rekli bi nam »Olrajt yes i Bjuti-Fuj«
Za nas planinorce lepi intervjuj.
Za to treba odmah graditi »šekret«
Ni kosti ni mesa ne bu za sto let.

— — — — —

Ali dok »šekreta« gore jošče nema,
Nek se doltle vodi, jedna druga tema.
Treba da se najde jedan provizorij,
Saki za rezervu zemi dvoje hlače,
Rajše da su dugše, ali nikak krače.
To se drugač zove: Preventivna mera,
Ivančica gora, Incognita terra.
Planinarski lampaš v gluho doba noči,
Od velike more biti vam pomoći,
Žnim si more saki poiskati mesto
Gde bi štel zamesit v noči kakvo testo.
Gdo »duboko« misli, zemi sobom lonec
I to z jednom ručkom, da bu pesmi konec
Onda okol hiže ne bu ostal trag,
I ne bu se mučil kak naš — Stahuljak.
Oprošenja prosi tih verzušov tvorec
Lepo vas pozdravlja: Zezo — Planinorec

S mladima na vrhu Ovčara

VLASTIMIR JOVANOVIĆ

ARANDELOVAC

Opalila je slana list i udarila mu pečat skore smrti. Još uvijek treperi na drveću, ali ga i najmanji povjetarac, sparušenog i beživotnog, lagano spušta na zemlju. Priroda se spremila za svoj zimski san. Osjeća se jesen i medu nama »Bukuljašima«. Prorijedio se i broj aktivista u našem Klubu utorkom i petkom. A i kako ne bi kada nam vrijeme često omete planove. Taman se u petak dogovorimo kamo ćemo na planinu, a u nedjelju se spusti magla i počne kiša, te nas natjera da ostanemo kod svojih kuća.

Posljednjih dana upiremo poglede nebu da vidimo kakvo će nas vrijeme poslužiti za Jesenji dan planinara. Ove godine smo se odlučili za planinu Ovčar kod Čačka.

Divno subotnje jutro koncem oktobra. Pred Restoranom društvene prehrane je živost, graja, smijeh, trčanje po hljeb i burek, bučno pozdravljanje. Vjetrovke, debeli džemperi i puloveri, šarene čarape dokoljenice, torbe i rančevi.

Autobus gudi putem prema Gornjem Milanovcu i Čačku. Prošli smo kroz Topolu, projurili varošicom Rudnik i dohvatali se Ibarske magistrale. Jurimo u susret Ovčaru — cilju našeg puta. Od samog Čačka vidi se visok TV relet na vrhu Ovčara. Sve smo bliže. Kilometri se brzo i neprimjetno nižu.

Silazimo ispred Ovčar-banje. Na lijevoj strani Zapadne Morave vidi se Planinarski dom PSD »Železničar« — Beograd, lijepo, veliko zdanje od kamena, s prostranom terasom pod arkadama. Na lijevu stranu rijeke, do Doma, prijeći ćemo preko visećeg mosta. Most se ljujla, djevojčice, a i dječaci, ciće od ushićenja, malo i od straha, i jedva čekaju da se dohvate sigurne i čvrste obale na drugoj strani Morave. Unijeli smo živost u praznu i još hladnu trpezariju Doma. Osjetilo se da je u nju ušla mladost. Smijeh, dovikivanje, gužva pred kutijom gdje stoje planinarski pečati. Dreše se torbe i rančevi, appetit je kod svih izvanredan. Moj planinarski dnevnik kruži od stola do stola. Sve je više potpisao u njemu. Bit će to, za koju godinu, vrijedan dokument s ove akcije.

Ponovo smo na visećem mostu. Opet ljujjanje i hodanje u raskoraku da se održi ravnoteža. Još koji trenutak pa će viseći most što spaja obale Zapadne Morave biti iza naših leđa. Brzo pretrčavamo magistralni put, gdje svaki čas velikom brzinom projure motorna vozila, i skrećemo na uzak šumski put koji vodi k jednom srednjovjekovnom manastiru; pored njega moramo proći na putu za vrh planine. Staza nije naporna; blago vodi naviše preko proplanaka i kroz šume bez lišća. Na drveću lista nema, ali ga zato ima u izobilju na stazi. Djeca to vole. S uživanjem

gaze do članaka po opalom lišću, koje šušti pod nogama, oduševljenje kod naših podmlatkara dok gledaju suncem okupanu okolinu, gdje se dijeli Šumadija od Zapadne Srbije.

Eto nas u dvorištu manastira Sretenje. Dajemo našim pionirima kraći odmor, razgledamo unutrašnjost crkve i upoznajemo se s prošlošću manastira koji datira još iz XIV stoljeća. Na polasku, kraj manastirske vrata, posluženje šećerom i hladnom planinskom vodom, što su je pred nas iznijele vrijedne kaluderice.

Od manastira uzbrdica veća, put naporniji. Ali mladost ne osjeća ni čvrste borove iglice što bockaju po licu i rukama dok prolazimo kroz mladu, nisku borovu šumicu, ni klizavu, usku stazicu gdje se zadržala ledena skramica od jutarnjeg mraza, ni ubrzane otkucaje srca dok se penjemo sve sve više, a ni vjetar koji je donio hladnoću i jezu. Nitko na to ne obraća pažnju.

Evo nas na vrhu Ovčara. Kota 985 metara. Impozantna antena relejne stanice obojena crveno i bijelo diže se gordo u visinu. Potražili smo pogodno mjesto za odmor i zaklon od hladnog vjetra, našeg »saputnika« od manastira. Sunce, koje zlati čitavu okolinu, ovdje se uopće ne osjeća. Šćućurenji u jednoj plitkoj vrtači na brzinu ručamo i zatim odlazimo do jedne široke stijene što se nadnijela iznad samog kanjona Zapadne Morave. Prizor je neopisiv. Pogled se, najprije, zaustavlja na zelenom toku rijeke, koja krivuda ispod nas, i na suprotnoj obali gdje se, nešto niži, uzdiže Kablar. A onda se oči upravljaju sve dalje i dalje na Medvednik, Povlen, Rajac i Suvobor.

Vjetar koji nam bridu obuze i primorava da navučemo kapuljače, ne dopušta nam da se duže zadržimo na vrhu. A tako bismo to željeli! Silaženje kroz šume i šumarke, polja i pokošene livade, povratilo nam je raspoloženje, pa je bilo i malo trčanja niz brdo. Netko je i pao (namjerno ili nehotice), ali gdje može mladost bez nestasuka? Put nas je doveo do manastira Blagoveštenja, gdje smo se dobro odmorili. Ovdje, barem, nije puhalo vjetar. Bili smo zaklonjeni.

Na magistralnom putu Beograd — Titovo Užice čekao nas je autobus. Vozač daje gas. Pjesme, priče i šale ne prestaju sve do Aranđelovca.

A na rastanku, na pitanje hoćemo li opet uškoro ovako masovno na neku od naših lijenih planina, prolama se gromglasno iz pedesetak grla: »Hoćemooooo!« Uvjeren sam da će tako biti. To su mlađi obećali. Njima treba vjerovati.

Kolona u snijegu

DRAGO ŠEFER

MAKARSKA

Dan što ga provedosmo, primicao se kraj. Ni nebo nije više bilo onako modro, kao u jutro. Počelo je blijediti. Još malo i eto sutona. Visoko smo među strehama, na povratku s vrha Sivadija. Strme sjeverne padine više ne grije sunce. Spuštamo se u zavojima na Crno polje.

U dubokom snijegu kolona, a ispred nje čista netaknuta bjelina snježnog pokrivača, uspavanog tišinom zavijene planine. Na putu je prema Boračkoj dragi.

Kao ukopana, kolona je stala usred bijelog, tvrdog i surovog snježnog prostranstva. U njoj sedamnaest gorštaka, umornih, znojem zalivenih, poslje prevaljenog puta iz Potoka, kroz Veliku dragu, preko Bjelih voda i Prijedorca. Smiraj dana zatekao ih je na Crnom polju, u namjeri da noću pregaze Boračku dragu, da u zoru dohvate Neretvu, koju će pregaziti, i bez počinka nastaviti uz strme strane Visočice, a dalje tko zna kojim putem, tovar da donesu do Sarajeva.

Siromaštvo i tegoban život u predratna vremena odvodio je hercegovačkog težaka za korom kruha i na ovakve puteve, teške i opasne, na kojima su nerijetko vrebale i žandarmerijske patrole, dok su oni iskolačenih očiju, izmoreni i gladni, sprženih i ogrubljelih lica od zime, bauljali bespućima planine i kianaca.

Susret u prvi tren nepovjerljiv. Prvi u koloni omjeri nas obojicu zaustavljajući svoj užagreni pogled na koloni što je posjedala na pobacane vreće i ruksake po prtini.

Upitasmo se i pozvamo ih da svrate do planinarske kuće, neka predahnu i odmore se. Nepovjerljivo se zgledaše, kao da se pita-

ju nije li poziv kakva zasjeda. Kolonom prođe žagor, ali odgovora ne bi. Lojzek im reče: »Hajde slobodno« i otisnu se na skijama u pravcu kuće, a i ja za njim.

I dok je vatra iz preostale žeravice ispod pepela planula i iz dimnjaka pokuljao plavicast dim, kolona se otkravila i krenula za nama. Čaj je u velikom loncu kuhao, a oni se oglasiše: »Evo, mi dodosmo da se ogrijemo«. Poslužismo ih čajem, a oni prezalogajše po nešto iz svojih torbi. Neki kukuruze, neki ječmena kruha sa zalogajem smrznuta sira.

Dan je uveliko klonuo. Iskopnila rumen nestalog sunca, a s njim i nepovjerenje ljudi iz kolone.

Razgovor se vodio o svemu, i o njihovom putovanju, o tegobama koje ih čekaju u februarskoj noći. Osjećala se opreznost, ali i dobro poznавanje krajeva kroz koje će proći, i opasnosti koje ih mogu iznenaditi u nastavku puta.

Noć je već pritisla Crno polje. Digao se nekakav leden vjetar, a nebom navukli oblacici. Kolona se digla. Pojedinci natovareni i do 30 kilograma, kreću kosom prema ulazu u Boračku dragu. Zahvaljujući se na gospodinstvu, nudili su nas duhanom što su ga u svojim tovarima nosili. Odbili smo ponude dajući im do znanja, da je to bila naša planinarska dužnost prema namjerniku u planini. Prateći ih pogledom, zaželimo im sretan put.

U noći je osniježilo. Rojevi pahuljica noseni vjetrom zameli su tragove što sinoć ostadešte iza kolone u prtini. Tko zna gdje su u hodu osvanuli, gdje Neretvu pregazili i jesu li stigli do cilja.

Sivadija na Prenju iz Bara

Foto: D. Sefer

Mešetarenje s Medvednicom

U povodu šumskog koridora za dalekovod

Dr ŽELJKO POLJAK

ZAGREB

Otkad postoji Medvednica, nije joj prijetila takva opasnost kao ovih naših dana. Sve štete koje su dosad na njoj učinjene, sitnica su prema šumskom usjeku kroz srce Medvednice, dugačkom oko 10 kilometara i širokom oko 50 metara, koji bi navodno trebalo prosjeći za 110-kilovoltni dalekovod u sjevernom dijelu dvostrukog elektroenergetskog zagrebačkog prstena. Njegova je svrha jasna: sjeverni dio Zagreba treba da dobije kvalitetnu električnu struju kakvu dosad nije imao. Nitko ne sumnja da sjeverni dio Zagreba takvu struju treba, pitanje je samo je li zbog toga nužna i neizbjegna tako drastična devastacija ionako prorjeđenih medvedničkih šuma. Deset kilometara šumskog koridora uzduž zagrebačke padine, od Podsušeda do Miroševca, značilo bi upropastiti pejzažnu vrijednost Medvednice i ugroziti njezinu ekološku ravnotežu.

Ovaj udar Medvednici pripremao se dugo i tiho. Javnost je o njemu doznala tek kad je zagrebački planinar i novinar Miroslav Ambruš-Kiš objavio u Večernjem listu seriju napisa upozoravajući na neke sumnjive detalje u ovom poslu. Hvala Miroslavu, inače Medveidnica »šaptom pade.« Vjerojatno on nije ni slutio kakve će se ružne stvari doznati i kakva će se prašina užvitlati. No dobro je tako, neka se znade tko šta radi i kako radi. A doznali smo mnogo, iako ne sve, čudili smo se proturječnim izjavama stručnjaka (ili onih koji sebe nazivaju stručnjacima), zgražali se nad zakulisnim igrama. Iako još ni danas nije sve jasno, s pravom možemo sumnjati da se radilo o krupnom »poslu« na račun naše ionako osiromašene Medvednice.

Evo nekoliko podataka koje smo uspjeli prikupiti s raznih strana, većinom iz novina, kamo su procurili ne služeći baš na čest nekrom »uglednim« osobama. Najprije malo kroatologije!

Generalni urbanistički plan grada Zagreba iz 1971. godine navodno predviđa gradnju dalekovoda na toj trasi. Zagrebačka »Elektratra« je 1976. sklopila ugovor s Urbanističkim zavodom grada Zagreba prema kojem je taj Zavod u prosincu iste godine izradio elaborat »Urbanistički uvjeti građenja trase dvostrukog elektroenergetskog sjevernog prstena 110 kV Podsused-Rasklopište-Resnik i urbanistički uvjeti građenja trafostanica TS 110/30/10 kV Sjever, I, TS 110/10 kV Sjever II i TS 110/30/10 kV Dubrava i priključnih vodova 110 kV Dubrava.« U spomenutom elaboratu otisnut je i poziv Zavoda za sastanak u vezi s izradom urbanističkih uvjeta i

zapisnik navedenoga sastanka. Iz njega se vidi da je Republički zavod za zaštitu prirode bio pozvan, ali nitko iz Zavoda nije se odazvao (?).

»Elektra« iz Zagreba kao investitor trebala je zatim pribaviti zakonom predviđene suglasnosti za početak radova. Takvih suglasnosti trebalo je biti oko 25, a skupljalo ih je poduzeće »Dalekovod« koje je imalo ambiciju da bude projektant i izvođač rada.

Zanimljiva je i čudna činjenica da sa suglasnostima za tako krupan zahvat nije bilo teškoča. Suglasnost su dale općine kroz koje trasa treba da prolazi i, začudo, dao ju je i Republički zavod za zaštitu prirode. I sve bi »dobro završilo« da svoju suglasnost nije uskratilo Šumsko gospodarstvo Zagreb. I ne samo da je uskratilo suglasnost nego je iznijelo i vrlo snažne argumente protiv takvog rješenja dokazujući da se dalekovod može provesti i bez sječe 70 hektara medvedničkih šuma na najosjetljivijem pojasu, na taj način, da se kablovski polažu ispod zemlje. Nastala je žučljiva rasprava u kojoj je svatko iznosio svoje argumente, a ta se rasprava prenijela i u dnevni tisak i afera je procurila u javnost. O atmosferi u kojoj se vodila rasprava neka posluži nekoliko naslova novinskih članaka:

Ruše bukve — »sade« dalekovod (Več. list 17. 7. 1979)

Mora li pasti 10 kilometara šume na trasi dalekovoda? (isto)

»Lagvić« — krčevina? (Več. list 18. 7. 1979)

Nedopustivo rješenje! (Več. list 19. 7. 1979)

Bukve ili dalekovod? (Vjesnik 21. 7. 1979)
Dalekovod neće kroz šumu? (Vjesnik 21.

11. 1979)
Sjeverni prsten — napukao (Več. list 21. 11. 1979)

Pozivam sve kojima je stalo do Medvednice (Vjesnik, 7 dana)

Preko livada i uz ceste (Vjesnik 21. 1. 1980)

Ono što je u aferi najneshvatljivije jest činjenica da su se pojedine ustanove, odnosno njihovi predstavnici, svrstali na posve neočekivan način među pristaše i protivnike šumskog koridora.

Zar nije upravo absurdno da se Šumsko gospodarstvo Zagreb, koje bi od prosijecanja imalo neposrednu korist (drvo) i koje ljubitelji Medvednice stalno kritiziraju radi šumskih sjeća, žestoko oduprlo šumskom koridoru, a Republički zavod za zaštitu pri-

rode, od koga bismo to najmanje očekivali, dao svoju suglasnost?

Zar nije čudno da su općine dale suglasnost, a Mjesna zajednica Šestine tvrdi da je ona protiv takvog rješenja i da nije bila konzultirana iako je baš ona najviše tangirana?

Zar nije čudno da jedan predstavnik »Elektre« kaže da za koridor nema alternativne, drugi priznaje mogućnost podzemnog kabla, iako je on 6,5 puta skuplji, a Institut za elektroprivredu nudi prijedlog po kojem bi razlika u cijeni bila malena, a razlika u sjeći šume ogromna.

Zar nije čudno da tajnik Odbora za Medvednicu izjavljuje da neće biti spornih pitanja u vezi s prosjekom, a član tog Odbora i predsjednik Turističkog saveza Zagreba Marko Blažević tvrdi da Odbor misli drugčije i da je na sjednici od 20. lipnja jednoglasno zaključio da takav dalekovod jednostavno ne smije »niči«. Zar nije čudno da predstavnik Šumskog gospodarstva Zagreb tvrdi da bi trasa mogla ići ispod ruba šume, gdje su ledine i voćnjaci, a predstavnik Republičkog zavoda za zaštitu prirode da je predviđeni šumski koridor najbolje rješenje jer bi trasa rubom šume narušavala pejzaž.

Zar nije čudno da se ne može saznati kolika bi imala biti širina koridora jer Šumsko gospodarstvo iznosi podatak od 50-60 m, Elektra 35 m, a Dalekovod kaže da se čak ne može govoriti o širini koridora.

I zar nije osobito čudno, da ne kažemoapsurdno, da se Gradski sekretarijat za privredu (a privredu obično smatramo glavnim izvorom opasnosti za prirodu) usprotivio šumskom koridoru smatrajući ga nepotrebni i štetnim, a Republički zavod za zaštitu prirode se suglasio s koridorom. Točnije, s koridorom se, izgleda, najviše suglasio direktor tog Zavoda. Budući da njegove izjave

objavljene u novinama (»Predložena trasa ipak je najbolje rješenje.« »Naš kolegij je dao suglasnost jer smo bili stavljeni pred gotov čin, budući da druge mogućnosti za dalekovod nema«) do sada nisu demandirane, postavljamo pitanje ne bi li bilo vrlo zgodno rješenje da on svoju funkciju zamijeni sa sekretarom za privredu grada Zagreba, jer prvi pokazuje više razumijevanja za privrednu, a ovaj drugi za zaštitu prirode.*

Planinarski savez Hrvatske, po mojoj mišljenju, nije se osobito angažirao u ovom pitanju. Na moj prijedlog vodila se doduše na jednoj sjednici Izvršnog odbora prošle godine kratka rasprava o šumskom koridoru i zaključeno je da bi on bio štetan, ali je dalja akcija o tom pitanju prepustena Planinarskom savezu Zagreba, premda Planinarski savez Hrvatske ima posebnu Komisiju za zaštitu prirode.** Dana 20. studenoga 1979. godine sastala se Komisija Izvršnog vijeća Skupštine grada Zagreba za stručnu procjenu provedbenih planova i nakon burne rasprave ponudila prihvatljivija rješenja za trasu medvedničkog dalekovoda. O ovoj zanimljivoj sjednici objavio je Miroslav Ambroš-Kiš u Večernjem listu od 21. studenoga izvještaj pod naslovom »Sjeverni prsten — napukao«. Taj izvještaj može poslužiti kao dobra dopuna ovoga izlaganja, pa ga na idućoj stranici u cijelosti prenosimo.

Epilog je još nema. Rješenje će vjerojatno biti kompromisno. Urbanistički zavod grada Zagreba sklopio je početkom 1980. godine novi ugovor s »Elektrom«, o ponovoj izradi uvjeta za gradnju dalekovoda, što vjerojatno znači da su oni iz 1976. postali nevažeći.

Nama, ljubiteljima Medvednice i njezine prirode, ostao je nakon svega gorak okus, jer se s pravom smijemo pitati koliko ubuduće smijemo vjerovati u stručnost stručnjaka, u njihovu objektivnost i dobranamjernost.

* Ima tu još jedna čudna okolnost. Zamolio sam u Republičkom zavodu za zaštitu prirode da mi pokažu zapisnik Stručnog kolegija koji je navodno dao suglasnost za šumski koridor, jer sam htio dozнатi argumente na kojima se ta suglasnost osniva i kako je to Zavod bio stavljén »pred gotov čin«. Unatoč poslovnoj susretljivosti članova tog Zavoda i njihovoj dobroj volji, zapisnika nisam video jer ga nije ni bilo. Znači li to da je direktor dao suglasnost bez mišljenja Stručnog kolegija svogega Zavoda?

** Na moj nedavni prijedlog Predsjedništvo PSH da se postavi pitanje Republičkom zavodu za zaštitu prirode o njegovom čudnom stavu u vezi s dalekovodom, predsjednik Komisije za zaštitu pri-

rode PSH, mr. Željko Kašpar, nije me podržao, nego mi je dapače zamjerio radi nedavnog članka u Našim planinama koji sam napisao pod naslovom »Izgubili smo Sopot na Medvednici, zato što moja kritika Zavoda nije u skladu s radom njegove Komisije i što mu ometa suradnju sa Zavodom. Zahtjevao je da u Našim planinama ne iznosim svoja privatna mišljenja kako se ne bi stekao dojam da je to službeni stav Komisije i PSH. S tim u vezi naglašavam da ni ovaj osvrт ne predstavlja mišljenje Saveza i Komisije, jedino spominjem da je ta Komisija osnovana prije nekoliko godina na moj poticaj i da je njezin predsjednik bio izabran na moj prijedlog.

Z. Poljak

Sjeverni prsten – napuknuo

MIROSLAV AMBRUŠ-KIŠ

ZAGREB

Zapadni dio Medvednice od Podsuseda do buduće trafo-stanice »Sjever I« koja će se graditi podno Ksavera u Ulici Moše Pijade, NECE biti nagrden dalekovodom koji je trebao zatvoriti sjeverni dio zagrebačkog elektroenergetskog prstena! Taj bi se, nai- me, zaključak mogao izvesti poslije jučerašnje burne rasprave na stastanku proširene Komisije Izvršnog vijeća Skupštine grada za stručnu procjenu provedbenih planova. No, moramo iža tvrdnje izrečene u prvoj rečenici posumnjati u njenu definitivnost. Zašto? Poslije više od tri sata rasprave koja je povremeno i (ne samo uz povišeni ton sugovornika) imala dramatičnih momenata, čini se, ipak ništa nije jasno. Rasprava je prekinuta a da stvarnog, čvrstog zaključka nije bilo.

No, podimo od početka. Poznato je da je Šumsko gospodarstvo Zagreb, odnosno OOUR Šumarija Zagreb, izrazilo rezerve zbog toga što »Elektra« sjeverni dio 110 kilovoltнog dalekovoda namjerava provesti kroz desetak kilometara dug i pedesetak metara širok usjek u srcu Medvednice. Formalnost da šumari ne izdaju suglasnost o trasi dalekovoda dovela je do toga da u javnosti procuri što to sjeverni dalekovod oduzima Zagrepčanima. Prvi put otkako se prije četiri godine počelo razmišljati o dalekovodu, za jednim stolom našli su se stručnjaci različitih profila s predstavnicima stanovništva grada da rasprave i odvagnu (ili predlože nešto treće!) u prijeporu između nesumnjivih interesa: očuvane Medvednice, rješenja kionično bolesne elektroenergetske situacije u dijelovima grada koje bi »pokrivao« dalekovod i vremenskog tjesnaca koji se nameće hitnim početkom gradnje (da ne propadnu već uložene milijarde).

Direktor »Elektre-Zagreb« inž. Jozo Šustre apelirao je da se zbog neizdavanja suglasnosti šumara ne staje s gradnjom kako je planirano. Uz sve poznate argumente o »neminovnosti« izvođenja upravo te varijante dalekovoda koja je ozlojedila građane, bilo je očito da mu ne godi zavirivanje građana, a kamoli šira (ili čak javna) rasprava o tom rješenju kojem je sve sklonija gradska uprava. A da ta nastojanja idu i dalje od protururanja postojećeg rješenja (koje je, dođuše, u skladu sa deset godina starim GUP-om koji je upravo pred revizijom) kao jedinog, vidjelo se i na jučerašnjem sastanku kada se pokazalo da su općinski sekretarijati, koji su izdavali suglasnosti o trasi dalekovoda, bili privoljeni na osnovi »argumenata« — jučer ne baš tako isključivih i ultimativnih. Inž. Petar Zorić, sekretar za komunalne poslove i građevinarstvo u općini Su-

sed-grad pitao je hoće li odlaganje gradnje zapadnog kraka sjevernog dalekovoda usporiti ili onemogućiti gradnju industrijske zone Jankomir. Elektrini stručnjaci odgovorili su jučer odrečno! A prilikom istjerivanja suglasnosti, i što je zaprepašćujuće, u kuloarskom provjeravanju — poslije jučerašnjeg sastanka — direktor »Elektre« bio je odlučan: »Nema zapadne industrijske zone bez zapadnog dijela sjevernog prstena!«

Sumari su iznijeli također već poznato. Očito je da ne žele snositi odgovornost pred javnošću kada se poslije sječe počnu gomilati tisuće kubika trupaca. Tome je sklon i gradski šumarski inspektor čijoj inicijativi imamo i zahvaliti jučerašnji razgovor. Čudi, međutim, mišljenje (i pismena suglasnost) o trasi dalekovoda kroz Medvednicu koju je dao Zavod za zaštitu prirode SRH. Obrazloženje je maltene »prepisano« iz Elaborata o zaštiti Medvednice koji radi taj isti Zavod (ali se u njemu ne spominje dalekovod), a zaključak kojim se na osnovi toga (!?) izdaje suglasnost u sukobu je sa najosnovnijim zakonima logike. Da budemo jasniji, zaključak očito nije izведен iz navedenih premsa.

Kada se, poslije svega, analiziraju silne suglasnosti kojima je mahala »Elektra«, rezultat je »tanak«, a to u najmanju ruku ne može biti argument protiv javnosti. Osim iznudenih općinskih suglasnosti, čudne Zavoda za zaštitu prirode i one koju je Urbanistički zvod dao (kao posloprimalač), »Elektra« ostaje osamljena i — nekompetentna da se brine za zaštitu Medvednice od dalekovoda. Zaključak da se gradi ipak samo zapadni krak dalekovoda s nužnim polaganjem kabela pod zemlju bar od Bačuna do 110 kilovoltne buduće trafo-stanice »Sjever I« pod Ksaverom ostao je i poslije sjednice — u zraku. Nije, nai- me, formuliran jer nitko nije povezao tri (za nas) bitne tvrdnje: da se na trasi zračnog dalekovoda ne može polagati kabel zbog nepristupačnosti teškoj mehanizaciji, da se (prema tome) kabel može i mora, ako se s njim želi pod zemlju, položiti izvan šume, i da, ako se novim urbanističkim uvjetima kabel proveđe kroz vrtove i voćnjake u zoni individualnog stanovanja — otpada problem nepristupačnosti terena teškim strojevima. Kako zaključak nije donesen, tko zna, možda Izvršno vijeće Skupštine grada iz zapisnika sa sastanka te tri tvrdnje i — poveže.

Predstavnik Odbora za Medvednicu, iako mu je poslan poziv za ovaj sastanak, nije došao.

Večernji list 21. studenoga 1979.

Planinari i bjesnoća

BORISLAV ALERAJ

ZAGREB

Povod ovom članku su vijesti o sve većoj učestalosti bjesnoće među životinjama u našim krajevima i prvi nekoliko smrtnih slučajeva među ljudima, uzrokovanih istom bolešću — bjesnilom (lyssa, rabies, hydrophobia), koja se prenosi od životinja na ljudе. Razlog da se takav članak pojavljuje u planinarskom časopisu je u činjenici da planinari intenzivno i mnogo vremena borave u prirodi, i zato slično kao lovci i šumari spadaju u skupinu ljudi koja je više od ostalih izložena toj bolesti.

Bjesnoća je za čovjeka strašna i bezuvjetno smrtonosna bolest. Delirij, grčevi, strah od vode, pomučenje svijesti, paralize i konačno smrt znakovi su ove teške bolesti. Ni najmodernija sredstva liječenja kojima raspolaze današnja medicina ne mogu pomoći i do danas nema u povijesti ni jednog oboljelog čovjeka koji bi bio izlijecen ili preboleo bjesnoću.

Bolest je uzrokovana virusom, koji ima posebnu sklonost da napada živčano tkivo. Čovjek se zarazi najčešće ugrizom ili ogrebom neke bjesne životinje i to putem sline koja je zarazna. Moguća je zaraza i posredno, preko slinom zagadenih predmeta, npr. životinjsko krvzno, odjevni predmeti ugrizeni i sl.

U prirodi, u našim geografskim širinama, najčešće od bjesnoće obolijevaju i prenose je lisice, no mogu i druge životinje: vuk, ris, divlja mačka, vjeverica, mali glodavci i sl.

Iz divlje prirode bolest se može prebaciti i na domaće životinje, pse i mačke, pa daleje može kolati među njima. Zbog toga se svi psi po zakonu obavezno moraju cijepiti i zaštiti od bjesnoće da bi se na taj način što više smanjila ugroženost ljudi u gradovima i selima. Ovaj sistem zaštite ljudi najviše remete dvije stvari. Na prvom mjestu su psi lutalice pa je to glavni razlog zbog kojeg su životaderske službe takve pse oduvijek proganjale, lovile i likvidirale. K ovome treba dodati i mačke, jer se one uopće ne cijepe. Zbog svog načina života ipak su manje izložene zarazi.

Oboljele životinje mijenjaju svoje uobičajeno ponašanje i čud, zatim većinom postaju agresivne, obilno sline, a u dalnjem toku bolesti postaju paralizirane i ugibaju. No ima i nekih osobitosti, različitih za pojedine životinjske vrste. Lisice, protivno svome ponašanju, bez straha ulaze u naselja, neprirodno su spore i mirne, rijetko agresivno napadaju. Mačke postaju izrazito agresivne, a također i psi, grizu sve oko sebe, no često se mogu uočiti paralizirane noge i jako slijenje.

Posljednjih desetak godina u Hrvatskoj nije uopće bilo bjesnoće, niti među domaćim životinjama, zahvaljujući dobrom cijepljenju pasa, a niti među šumskim životinjama. Na to nije bitno utjecalo cijepljenje, već je to posljedica samostalnog prirodnog procesa. No otprilike krajem četrdesetih i početkom pedesetih godina bolest se počela širiti među lisicama i drugim divljim životinjama i to sa sjeveroistoka Evrope, iz Poljske, polaganim ali nezaustavlјivim tempom od oko 80 kilometara na godinu, prema jugoistoku. Tako je prije nekoliko godina val sa istoka i sjevera stigao i do naše zemlje. Izvještaji o bjesnim šumskim životinjama, uglavnom lisicama, stizali su redom iz Srbije, Vojvodine, Slovenije, da bi u 1978. i 1979. zaraza zahvatila i lisice u Hrvatskoj i to u Medimurju, Slavoniji i Baranji te u Gorskom kotaru. Za sada se širenje zadržalo na Savi, no i ta prirodna prepreka, kao ni Drava, ne će dugo odolijevati pa se može očekivati daljnji prodror bjesnoće prema jugu. Usporedo s obolijevanjem divljih životinja javili su se i slučajevi kod necijepljenih pasa te nekoliko mačaka. Početkom ove godine umro je od bjesnoće jedan mladi čovjek u Prekomurju u Sloveniji, sasvim uz granicu naše Republike.

Sve to jasno govori da je u ovakvim sadašnjim prilikama svaki ugriz divlje životinje, necijepljenog psa ili psa nepoznatog vlasnika (potpuno različito od sasvim nedavne prošlosti), potencijalno životno opasan.

Srećom zahvaljujući početnom otkriću velikog Louisa Pasteura, čovjek se može od bolesti zaštititi cijepljenjem nakon ugriza, a prije pojave znakova bolesti, jer one dolaze najranije nakon 14 dana a najkasnije i nakon više mjeseci. Ipak treba znati da samo cijepljenje nije ugodno; radi se o više uzastopnih injekcija, a nije ni sasvim bezopasno: u određenom, malom postotku izaziva poremećaje u živčanom sustavu.

Zahvaljujući svom hobiju, planinari razmjerno lako mogu naići na divlje životinje, prvenstveno lisice, bolesne ili uginule, a nije rijedak slučaj da budu ugroženi i od poluslobodnih seoskih pasa. Stoga bi bilo potrebno da svi planinari zapamte i budu svjesni ovih nekoliko sažetih naputaka i praktičnih savjeta:

1. Bjesnoća je neizlječiva, smrtna bolest, izuzetno teškog toka.

2. U sadašnjoj, u članku opisanoj situaciji, svaki ugriz divlje, necijepljene ili nepoznate domaće životinje je potencijalno opasan.

3. Diranje uginulih šumskih životinja — lisica, vjeverica itd., njihovo lovljenje (one

se inače ne daju tako lako uloviti) jednako je potencijalno opasno.

4. Na izletima treba izbjegavati susrete sa seoskim psima i mačkama. Usput rečeno, takav oprez je uputan i u svakodnevnom životu u naseljima, jer je bjesnilo registrirano kod životinja i u neposrednoj blizini velikih gradova, Zagreba, Rijeke, Osijeka.

5. Ako do ugr.za ili kontakta ipak dođe, ne treba prezirati opasnost, nego se što prije javiti liječniku, a bez ikakvog, ma i najmanjeg odlaganja, ako je ugriz u predjelu glave.

6. Ako se radi o ugrizu psa, izlet treba prekinuti i poduzeti odmah sve da se dozna

vlasnik i ime psa. Korisno je zapamtiti izgled psa. Podatke treba zapisati i predati liječniku. Sve to je veoma važno jer će se na taj način preko veterinarske službe doznati je li pas cijepljen, pa ako jest, ne će biti potrebno cijepiti ugriženu osobu.

Namjera ovog članka nije bila da nekoga uplaši i odvrati od odlazaka na izlete. Naprotiv, treba i dalje svoje slobodno vrijeme ispunjavati ovom, svima nama dragom i korisnom aktivnošću. Iznesene informacije i upute samo bi trebale pomoći da izbjegnemo ili doskočimo ovoj za nas ponovo »novoj« opasnosti.

Čudna meteorologija

SUZANA ZLATAREVIĆ

JAJCE

Planina i čovjek su oduvijek bili veliki prijatelji i kao takvi pružali su ruke jedni drugima. Ona je san mnogih ljudi i to često zbog toga što planinom hode, a ništa ne uče i bitno ne vide. Rijetko sam odlazila u planinu s takvim odnosima prema njoj. Naši susreti su nadasve bili dirljivi i sjetni. Da biste ostvarili tako blizak odnos s planinom, morate svakom prilikom nešto novo da otkrijete i naučite.

Od davnina je bilo aktuelno pogađanje, odnosno prognoziranje vremena, pa tako i u stanovnika naših planina. Način na koje planinštaci prognoziraju vrijeme vrlo je čudno i zanimljivo, ali za svaku čuđenje točno. Od mojeg prvog odlaska u planinu pažnju su mi privukli čudni načini pogađanja vremena. Od vrlo velikog broja prikupljenih načina određivanja vremena 34 najčešće koristiham sam zapisala da ih poklonim čitaocima NP. Smatram da će mnogima pomoći jer sam se i sama s njima s pouzdanjem koristila.

1. Ako se oko sunca vidi bjeličast okrug, tog dana se treba nadati velikoj i strašnoj olui.

2. Ako se pri izlasku sunce pokaže veće nego obično, tog će dana biti kiše.

3. Blijedo sunce na zalasku pokazuje da će biti vjetra od zapadne strane.

4. Izlazak sunca sa crnim i crvenim oblacima je predznak kiše.

5. Kad je mjesec bliјed, pokazuje kišu, kad je čist i sjajan to će biti vedro, a crvenokast mjesec pokazuje vjetar i buru.

6. Ako je donji rog mjeseca tanji od gornjeg, to se možemo u prvoj četvrtini mjeseca nadati kiši.

7. Tamne i jedva vidljive zvijezde najavljuju kišu.

8. Kada nam se učini da se zvijezde kreću vrlo brzo, to se je nadati kiši i vjetru.

9. Ako se ujutro prije nego što će sunce izaći horizont crveni, to će biti ili vjetra ili kiše, ili vjetra s kišom.

10. Kiši se možemo nadati kad se ljeti oblaci javljaju u obliku različitih likova.

11. Noćnu kišu treba očekivati kad se s večeri pokaže gusta magla.

12. Kad se uzvišenja i drveće puše od magle, to često slijedi kiša.

13. Dobro vrijeme najavljuju magle koje se pri spuštanju s neba duže zadrže iznad zemlje.

14. Duga svagdje pokazuje ili da je bila ili da će biti kiše. Što je više duga zelena to će biti više kiše, a što je crvenija to će biti više vjetra.

15. Ako se duga pokaže poslije jednog ili dva sata poslije podne, to će biti kiše.

16. Grmljavina pri vedrom danu pokazuje kišu.

17. Kad se oštRNA uzduha naglo promjeni i omekša, a vjetar se okreće k drugoj strani, to će biti ili kiše ili snijega.

18. Poslije obilnih količina rose treba se nadati čistom zraku i vedrom danu.

19. Kad pri toploj vremenu počne neki vjetar, to će uskoro biti kiše.

20. Kad se jak i velik vjetar utiša, obično uskoro slijedi kiša.

21. Ako pri duvanju silnog vjetra počne kiša padati, tim će se kiša prije vjetra utišati.

22. Ako čovjek u ozlijeđenim udovima osjeća svrab i žigove, to slijedi promjena vremena.

LOŠE VRIJEME MOŽEMO POZNATI:

23. kad se goveda okreću ka istoku i s otvorenim nozdrvama glavu podižu, duvaju u zemlju, kopaju i riču;
24. ako se konji valjaju;
25. kad ovce, koze i ostale domaće životinje slabo ili nikako ne pasu;
26. kada ovce ujutro mnogo bleje;
27. kada se vrapci igraju po prašnjavom putu;
28. kada vukovi u gori urliču, treba očekivati loše vrijeme i hladnoću;

29. kad laste nad zemljom i nad vodom nisko lete;

30. kad vatra slabo i bijledo gori;

31. kad gliste mnogo izlaze na zemlju;

32. kad ose, komarci i mravi vrlo jako ujedaju.

DOBROMU SE VREMENU NADATI:

33. kada se vrane kupaju ili u veće mnogo kreče;

34. kad muhe i komarci večerom tamo-amo lete i roje se, to obično biva toplo vrijeme.

Speleologija

COVJEĆA RIBICA U ĐUDERINOJ JAMI

U prosincu 1979. godine speleolozi PD »Mosor« iz Splita i PD »Željezničar« iz Zagreba istraživali su na području Dugopolja kod Splita. Tom prilikom su u Đuderinoj jami pronašli čovječju ribicu (*Proteus anguinus anguinus Laurenti*). U sifonskom jezeru na dnu jame uočeno je 5 — 6 primjeraka. U istraživanju su sudjelovali G. Gabrić i M. Pogačar, SO PD »Mosor«, i T. Rada, SO PD »Željezničar«.

U ulaznom dijelu Đuderine jame, koja je povremeni ponor, nalaze se velike količine otpadnog materijala i ostataka uginulih domaćih životinja. Jama inače služi mještanim kao deponij za smeće. Zbog toga prijeti opasnost da se daljnjim nagomilavanjem i unošenjem smeća u unutrašnjost ponora uništi to rijetko, stalno obitavalište čovječje ribice. Druga možda još veća opasnost je, što sifonsko jezero na dnu jame vjerojatno komunicira s riječnim sistemom Cetina — Jadro, pa postoji mogućnost zagadivanja.

Speleološki odsjek PD »Mosor« koji namjerava nadzirati taj speleološki objekt, poduzeo je neke mjere za zaštitu.

Organizirana je akcija čišćenja jame od smeća i njegovo spaljivanje. Pošto se znatne količine smeća ne mogu iznijeti iz jame bez opasnosti po zdravlje, potrebno je da se to smeće prvo zapali, pa tek onda iznese. Kao privremeno rješenje podignut je zaštitni zid od kamenja, koji bar djelomično onemogućava nanošenje otpadnog materijala u unutrašnjost jame. Da bi se onemogućilo ulazak nepoželjnih posjetilaca u jamu, ulaz će biti zatvoren rešetkastim vratima, a ispred ulaza u jamu postavljena tabla s natpisom o zabrani bacanja smeća.

O pronalasku je obaviješten Republički zavod za zaštitu prirode, koji je na stručnom kolegiju predložio da se nalazište zaštiti kao specijalni zooski rezervat.

Skupština općine Split financirat će radove na zaštiti Đuderine jame, koje će izvesti speleolozi, članovi SO PD »Mosor«.

Covječja ribica (*Proteus anguinus anguinus Laurenti*) spada u razred vodozemaca (*Amphibia*), odio repaša (*Urodea*), a porodici glavašica (*Proteidae*). To je endemična vrsta podzemnih voda krša Jugoslavije, a rasprostranjena je od Slovenije, Istre preko Dalmacije do Hercegovine.

Covječja ribica je bijela životinja, obla tijela sa slabim nožicama. Zbog boravka u mraku ima malene zakržljale oči, sakrivene ispod kože. Prilikom držanja čovječje ribice na svjetlu, u koži se pojavljuje pigment, a oči joj se povećavaju.

Značajka ovog vodozemca je izrazito ličinacka grada tijela, tako da u toku čitavog svog života posjeduje osim pluća još i tri para vanjskih škriga. Ta neobično zanimljiva vrsta karakterizira krš Jugoslavije, dok joj najbliži srodnik pjegava glavašica (*Necturus maculatus*) živi u Sjevernoj Americi.

Covječja ribica je kao endemična i rijetka zaštićena rješenjem Zavoda za zaštitu prirode u Zagrebu od 18. 2. 1964. g. na svim do sada poznatim i nepoznatim obitavalištima na području SR

Hrvatske, te ima svojstvo zaštićene životinjske vrste.

Spomenuto vrstu zabranjeno je hvatat i izdvajati iz njezinih prirodnih obitavališta. Za hvatanje čovječje ribice u znanstvene svrhe potrebna je prethodna dozvola Zavoda za zaštitu prirode u Zagrebu.

Covječja ribica iz Đuderine jame

Do sada zabilježena nalazišta na području SR Hrvatske su: Izvor Cetine, Marhanova pećina kod ličkog sela Stajnice, pećina kod Dabre, Gacka kod Otočca, vir Goručica kod Sinja, Vrlovka na Kupi kod Kamanja, Donji tok Neretve, Rokin bezdan u Lici, Jama kod Pazina u Istri, te najnovije Đuderina jama u Dugopolju.

Goran Gabrić

SPELEOLOŠKI ODSJEK PD »MOSOR« U 1979. GODINI

U prošloj godini održano je 49 sastanaka kojima je u projektu prisustvovalo 8 članova. Odsjek broji 27 članova, od toga 3 speleologa, 18 pripravnika i 6 suradnika. Od njih su dva sa zvanjem gorski spasavalac i 4 pripravnik GSS-a.

Izvršena je posjeta u 20 speleoloških objekata (11 spilja i 9 jama) na kojima je ukupno bilo 222 sudionika. Istraženo je 15 speleoloških objekata (4 spilje i 11 jama), gdje je bilo ukupno prisutno 118 članova. Održane su i tri vježbe za članove odsjeka, kojima je prisustvovalo 33 člana.

Za praznike 1. Maja održan je speleološki logor u Domanovim stajama na Mosoru (Kotlenice), gdje je bilo prisutno 10 članova SO-a, a za praznike 29. Novembra održan je speleološki logor u Domanovim stajama na Mosoru (Kotlenice), gdje je bilo prisutno 10 članova SO-a, a za praznike 29. Novembra održan je speleološki logor u Klis Kosi (Mosor) sa 11 članova.

Održana su 24 predavanja za članove SO-a, kojima su prisustvovali i ostali članovi društva. Članovi odsjeka održali su 5 predavanja za školu planinarskih vodiča i 3 predavanja uz projekciju dijapositiva za srednjoškolsku omladinu o speleologiji.

SO PD »Mosor« bio je domaćin Saveznog savjetovanja o školovanju speleološkog kadra u organizaciji KKS PSJ na Mosoru od 12 — 14. oktobra 1979. god. Na savjetovanju je bilo 28 osoba, od toga 15 članova SO-a »Mosor«. Tom prilikom

domu je izložen foto-prikaz speleološke djelatnosti u Dalmaciji. Izrađen je i prigodan pečat za Savezno savjetovanje o školovanju speleološkog kadra. Nakon savjetovanja sudionici su razgledali špilju Vranjaču kod Kotlenica.

U prostorijama PD »Mosor« od 21. 11. do 10. 12. 1979. g. SO je postavio izložbu o temi »Covjek i podzemlje«. Organizirao je i V. splitsku speleološku školu u vremenu od 2. 3. do 2. 5. 1979. g. Školu je pohađalo 22 polaznika, a s uspjehom završilo 16. Voda škole bio je Miran Pogačar.

Po aktivnosti vrlo uspješnu godinu, SO je zaključio zajedno sa članom SO-a PD »Željezničar« iz Zagreba, kada su u Đuderinu jami kod Dugopola otkrili stalno obitavalište covječe ribice. Tim otkrićem dan je još jedan doprinos SO-a znanosti u Dalmaciji.

Članovi su se angažirali i u nabavci nove speleološke opreme. Dobrovoljnim radom napravljeno je i 30 m novih speleoloških ljestvica. Kupljeno je 300 m statičkog uzeta »Edelrid«, nekoliko mjernih sprava i instrumenata, a kompletirana je i osobna speleološka oprema.

Značajna suradnja ostvarena je s Geološkim institutom iz Zagreba, kojemu su dostavljeni hidrogeološki podaci o nekim speleološkim objektima u Dalmaciji, a za naknadu koju je SO dobio, kupljena je nova oprema.

Osim rada u SO-u, članovi su se angažirali i u društvenom radu, pa su tako pridonijeli i renoviranju planinarskog doma na Mosoru, te ostalim aktivnostima PD »Mosor«.

Goran Gabrić

SELO KESTENAK — SPELEOLOŠKI ELDORADO

Već nekoliko dana u Karlovcu je bilo lijepo vrijeme, pa smo nas četvoro odlučili nastaviti i završiti istraživanje Jame pod Kolosekom. Do tada nas je stalno sprečavala kiša i blato, ali ovaj put, i usprkos lošoj vremenskoj prognozi, naša je znatiželja pobijedila.

Alpinizam

APO »DUBOVAC« — PDS »VELEBIT« U 1979. G.

U 1979. godini zabilježena je dosad najveća aktivnost članova alpinističkog pododjelska »Dubovac« od osnutka 1977. god. Aktivnost članova APO-a ispoljavala se je u nekoliko osnovnih vidova: a) penjanje smjerova, b) predavanja sa alpinističkom tematikom c) sudjelovanje u svim akcijama matičnog društva. Ispunjeno je ukupno 120 čovjek-smjera težine od II do V. Od toga je 5 prvenstvenih: — Mokri smjer (zimski uvjeti — nagib 50%), — Zumberak. Penjali: Mladen Furač, Željko Obradović, Dragan Tropčić.

Majin smjer, ocjena: III—IV, Jurasova glavica. Penjali: Mladen Kuka, Dragan Tropčić.

— Varijanta dopunjene Stankovog smjera, IV+, Klečice. Penjali: Dubravka Aman, Dragan Tropčić.

— Varijanta Majinog smjera, III+. Jurasova glavica. Penjali: Marijan Pavlović, Miljenko Zanki.

Prvenstveni usponi

ZLATNI SMJER U RIDSKOM KRŠU, PROKLETIJE

Prvi penjali Ševko Kadrić i Boris Kovačević 7. 7. 1978. Smjer vodi zapadnom stijenom, iznad Ridskog jezera. Ocjena: II, III, detalji IV. Dužina 500 m. Ulaž lijevo od centralnog točila, u središnjem dijelu masiva (ocjena IV). Opis: Travnata priječnica ide koso na plato, bridom do zlatnog prevjesnog vrha. Vratiti se 6—7 m, priječnica u kamenu lijevo i travnatom padinom na vrh (lijevom stranom hrpta). Silazak istočnom kosom padinom, obraslim travom i klekovinom, južno na sedlo i

U nedjelju 10. 2. 1980. još u tri sata u jutro i po debelom mraku, krenuli smo Marijan, Vlado, Mikrofon i ja prema selu Kestenku nedaleko jame. Već nakon sata vožnje stigli smo u selo.

Tu u selu napunili smo karbitke i krenuli prema jami. Kako su seljaci počeli zatravljati njen ulaz, umalo smo je zaobišli. A onda, mučenih pola sata otkopavanja ulaza, i počeli smo se spuštati prvom 26-metarskom vertikalom do Velike dvorane. Sva prepuna siga, obasjana svjetлом acetilena, izgledala je veličanstveno. Jedino što je odudaralo od tog ambijenta bile su granate, pobacane tu još za vrijeme rata.

Nakon razgledanja dvorane i istraživanja kraćih kanala, Vlado i ja smo se počeli spuštati prema najdonjoj etaži, dok su nas Marijan i Mikrofon osiguravali. Prešli smo 55 m nove vertikale i tu, na 81. metru ukupne dubine, završilo je naše spuštanje. Naišli smo na jednu usku pukotinu, s kojom ćemo se morati pozabaviti detaljnije slijedeći put, jer vjerujemo da ovih 81 metara dubine nije kraj Jame pod kolosekom.

Kad smo izšli iz jame, onako blatinjavi i promrzli, kao obično vani nas je dočekao prijatelj Jura s domaćom rakijom i kobasom, i »štimung medu nama se digao. A onda nam je Jura pokazao ulaz u još jednu špilju, koju smo istog dana u potpunosti istražili. Tom 45-metarskom objektu, po našem speleologu i prijatelju Dubravku Butali, koji se nalazi u JNA, dali smo ime Butalina jama.

Ovaj izuzetno uspješan dan nastavili smo obilask jednog horizontalnog objekta u samoj blizini i posjetom Vražića pećine u Bariloviću.

Akcijom u Jami pod Kolosekom i Butalinoj jami, Speleološki odsjek PD »Dubovac« započeo je istraživanje još nedovoljno poznatih objekata na području Barilovića, Perjasice i Kestenka.

Mladen Kuka

— Varijanta Dragmanovog smjera, Kuk nožičar. Penjali: Branko Ognanićević, Dragan Tropčić

Pod usponima bilježimo i dosad najveći uspjeh karlovačkog visokogoranskog planinarenja, ekspediciju Kilimandžaro '79, i uspon trojice članova na najviši vrh Afrike Uhuru peak, 5895 m. Pododsjek je organizirao ukupno 8 predavanja sa alpinističkom tematikom od kojih su najpoželjnija bila:

Mt McKinley (predavao B. Šeparović, prisustvovalo 60 ljudi), Kilimandžaro (predavao Mladen Kuka, 210 ljudi), Mt Kenya (predavao Darko Berljak, 95 ljudi).

U radu Pododjsjeka sudjelovalo je 17 članova. Od ukupno 120 ispenjanih smjerova najviše su ispenjali: Marijan Pavlović (24) kod muških, a Dubravka Aman od ženskih (16). Na Godišnjoj skupštini APO-a održanoj 13. 1. 1980. izabrano je rukovodstvo u sastavu: Dragan Tropčić, pročelnik; Gordana Grčić, tajnik, i Marijan Pavlović, oružar.

Mladen Kuka

centralnim točilom k jezeru. Otpenjavanje 200 m (II, III).

FEBRUARSKI SMJER U TRESKAVICI

Penjao solo Ševko Kadrić 7. 2. 1978. Smjer ide desno od Omladinske staze u stijeni Paklješa. Ocjena III, IV+, dužina 300 m. Ulaž desno od Omladinske staze u centralnu žljebinu, lijevo koso priječnica do brida (30 m), uz brid s lijeve strane do kamina (25—30 m), kamin 10 m, koso lijevo priječnica 15 m. Izlazni prevjesni dio (strela 5—6 m). Izlazni dio je u februaru zaleden, ne ulaziti bez cepina i dereza.

In memoriam

ALEKSANDAR — ACO OBRADOVIĆ

Neumoljiva i iznenadna smrt 18. januara 1980. godine, iz redova bosansko-hercegovačkih, posebno sarajevskih planinarskih pregalaca, otrгла je Aleksandra — Acu Obradovića, dugogodišnjeg predsjednika, a zatim doživotnog počasnog predsjednika PD »Treskavica«, člana PS BiH, istaknutog privrednog rukovodioca i izvanredno zaslужног društveno-političkog i sportskog radnika grada Sarajeva.

Pedesetdevetogodišnji njegov životni put pun je burnih dogadaja naše savremene istorije i uživanja ovog našeg vremena. Potiče iz radničke porodice i idejama radničkog pokreta zadojen je od malih nogu. Tom opredjeljenju ostao je vjeran do posljednjeg otkucaja svoga plemenitog i velikog srca.

BRANKO STANIĆ

Zauvijek nas je napustio dana 10. veljače 1980. Branko Stanić, profesor u mirovini i dugogodišnji planinar. Rođen je 19. listopada 1901. u Divoselu kraj Gospića. Ispit zrelosti polaže u Gospiću godine 1921. i studira geografiju i biologiju. Od godine 1925—1928. profesor je u Korenicama, zatim u gimnaziji u Gospiću do 1934. Te godine prelazi u gospičku Učiteljsku školu gdje radi do 1941. Ljeta 1941. s obitelji napušta Gospic i odlazi u Požarevac gdje živi i radi do 1946. Tada se vraća u Gospic, na vlastitu molbu, radi u gimnaziji do 1948., potom u Učiteljskoj školi, u kojoj 1951. postaje direktor. Od godine 1960. honorarni je nastavnik Više pedagoške škole u Gospiću predavajući fizičku i matematičku geografiju i geografiju Jugoslavije, u kojim je oblastima bio cijenjeni stručnjak.

Kao velik ljubitelj prirode i svog rodнog kraja koristio je svaku priliku za popularizaciju njegovih prirodnih ljepota i ostalih vrijednosti iznoseći to u brojnim predavanjima i u nastavi, i kao takav ostao je u sjećanju brojnim generacijama učenika i studenata. Na osnivačkoj skupštini PD »Visočica« iz Gospića godine 1950. postaje prvi predsjednik i ostaje na toj funkciji 10 godina. Svojom vedeninom i dobrodošću privlačio je ljudе i tako aktivirao rad društva. Mnogi planinari koje je privukao u društvo i danas su aktivi i čine oslonac PD »Visočice«. Za vrijeme njegova predsjednikovanja i uz pomoć PSH obnovljen je dom na Baćić kosi i izvršene pripreme za obnovu Gojtanova doma, organiziran Slet planinara SRH 1957. na Stirovcu i brojni izleti. Bio je nosilac zlatnog

Uspravna i moralno jaka ličnost, pa i za vrijeme dugogodišnjih i teških patnji po nacističkim logorima (od 15. 1. 1942. do 24. 9. 1945. godine), od zloglasne Gradiške, Jasenovca, pa sve do daleke Norveške, bio je neustrašiv i nepokolebljiv. Izdržao je sve te patnje, kao i napore u obnovi i izgradnji ratom opustošene naše zemlje. Nikada nije umio da predahne, da se odmori. Uvijek je bio u pokretu i velikom radnom elanu.

Aco Obradović bio je istinski obdarjen rukovodilac, ličnost u kojoj su bili objedinjene sve ljudske vrline i osobine. Govorio je i primjerom pokazivao kako se treba ponašati i raditi za dobrobit našeg naroda.

Neizmjerno je volio ljudе i planine. Duboko su ga prožimali, svestran i je razumijevao i istinski i izdašno pomagao i čuvao, ne žaleći pritom svaku žrtvu i ulazući maksimum svoga znanja i snage, pa čak i posljednjih nekoliko godina, kada ga je okupirala teška bolest.

Naročite je uspjehu postigao kao dugogodišnji direktor »Elektromontaže« Sarajevo i predsjednik PD »Treskavica«. U to »Acino doba« najzapaženije su uspjehu postizali radnici »Elektromontaže«, a za planinare »Treskavice« to su bila »zlata doba«, jer su se više godina ubrajali u red najboljih i najaktivnijih planinarskih društava.

Zbog svestrano plodnog rada, zbog dlinnih ljudskih osobina, planinarskog entuzijazma i čestitosti u svakome radu, ostaće među nama planinarama i građanima Sarajeva, i svima onim koji su ga poznavali — svjetlo primjer za ugled, živo sjećanje i spomenik u našem biću, a mladim pokoljenjima vječit izvor inspiracije.

Daleki dragi nepovratni dan, s kojim su otišle i naše najljepše godine što smo ih proveli kao najbliži Acini saradnici, ostaće nam u najljepšoj uspomeni. Za nas koji smo imali sreću i čast da budemo saradnici takvog predsjednika, on će zauvijek ostati kao uspomena tih neponovljivih godina i vremena, koje se nikad više vratiti neće.

Bilo bi lijepo i donekle bismo vratili dug za njegov dugogodišnji plodan rad, ako bismo mu na planini Treskavici izgradili ili podigli spomenobilježje.

Uzeir Beširović — Bešo

značka PSH, srebrnog i zlatnog PSJ i plakete SKFH.

Nad njegovim posljednjim počivalištem u Jasenovcu, uz prisustvo golemog broja građana i brojnih planinara od svog dugogodišnjeg predsjednika, poslije 1960. i počasnog predsjednika, oprostio se je prigodnim riječima Perica Korica.

• **Velebit na televiziji.** Zagrebačka televizija emitiranim emisijom početkom godine o Velebitu, najlepšoj planini Evrope, kako neki tvrde, učinila je veliku uslugu populariziranju prirode, planinarstva, izletničkog turizma. Mignon Mihaljević i njezini suradnici, napravili su dobar posao, te zasljužuju pohvale i priznanja. Ovaj put se još jedanput potvrdila konstatacija da ono što je Olim Grcima, Lovćen Crnogorci, Triglav Slovencima, to je Velebit Hrvatima i svim narodima koji bratski žive u našoj republici. Emisija, ne samo što je bila oku ugodna, nego nas je školski poučila o geografskom smještaju, geologiji, speleologiji, flori i vegetaciji, fauni, klimi, gospodarskim, povijesnim i drugim karakteristikama te, 150 kilometara duge planine. Ciklus emisija o Velebitu, uz nedavno tiskanu knjigu "Velebitskim stazama" Ante Rukavine, i mnogobrojnu drugu literaturu upotpunjene i obogaćene sliku o toj planini — ljetopisci.

(Ivan Jakovina)

• **Azimut.** Planinarsko-smučarsko društvo "Gvozdac" iz Kraljeva počelo je 1979. objavljivati svoje glasilo pod gornjim naslovom. Objavljuje ga u šapirografskoj tehniци u 100—200 primjeraka. Do sada je izšlo 2 broja, svaki na dvadesetak stranica. U mnogočemu podsjeca na glasilo PDŽ u Zagrebu "OSA". Sudeći po tome što najviše priloga piše član Miroslav Pavlović, list je uglavnom njegovo djelo. Osim vijesti iz rada društva, ima priloga koji služe za izobrazbu planinara početnika, lijepih putopisa i crteža u koje je uželeno mnogo truda.

• **Planinar** se prekrstio u "Bilogorski planinar". Da se podsjetimo: Podravski časopis "Planinar" (treba ga razlikovati od Šidskog "Planinara") počeo je izlaziti u Varaždinu (2 broja), zatim ga je preuzeo PD "Bilo" u Koprivnici (broj 3—9). Budući da je otada sav teret na ovom našem agilnom društvu, nije čudo da je časopis dobio novo obilježje i u imenu. Prvi broj izasao je u travnju 1980. U "špicu" stoji da će izlaziti 3 put godišnje, pojedini broj stoji 10 dinara, pretplata se šalje na PD "Bilo", Koprivnica,

račun 32300-679-2068. Tiska se u "Podravki, Koprivnica, a glavni i odgovorni urednik mu je dr Milivoj Kovačić. U uredničkoj najavi stoji da će list i dalje biti otvoren svim suradnicima, a to se vidi već i u ovom broju, jer su suradnici od Ivance i Varaždina, do Karlovca i Beograda. Po-sebno valja istaknuti novo grafičko ruho: list je revijski ureden, a tiska se na papiru za umjetni tisk — pravi luksuz za nas planinare! Broj 1 ima 20 stranica s desetak ilustracija, omot u dvije boje, po izgledu može poslužiti kao ukras svake planinarske biblioteke.

(Z. P.)

• **Planinarski lista** broj 1—4, 1979. Pred nama je komplet jubilarnog, desetogodišta ovog ljepe uređivanog riječkog časopisa, ukupno 180 stranica. Svaka čast njegovu uredniku Viktoru Stipčiću i cijeloj ekipi iz PD "Kamenjak" koja eto ustraje u tom vrijednom i mukotrpnom poslu. Budući da smo nedavno objavili opširniji osvrt na list u povodu njegova jubileja, ovom čemo prilikom samo ukratko nabaciti nekoliko zapažanja. Omot je u ovoj godini bogatiji, na naslovnici stranici su slike u koloru. Iako je list pretežno namijenjen riječkoj regiji, u njemu su našli mjesta suradnici sa svih strana naše domovine. Listati brojeve lista pravi je užitak, jer je grafički živahnio ureden i bogat ilustracijama. Za razliku od "Naših planina" prilozi su pisani na ležernjaku način, no mnogi suradnici zajednički su (Hofer, Rukavica, Pavešić i dr.). Očito da je u našim planinarskim glasilima postalo pretjesno. U posljednje doba izostaje alpinistička rubrika — penjači ili ne penju ili ne pišu. Slično je i u Našim planinama, iako za razliku od PL-a honoriraju članke (doduše, simbolično). Izdavač PL-a još uvijek časopis dostavlja besplatno (!), što je jedinstven slučaj među časopisima uopće. I to traje deset godina. Pretplata je dobrovoljna, koliko tko može da dade (račun PD "Kamenjak" 33800-678-1172). Bit će da su planinarski čitaoci menece ili izdavač žrtvuje za opću planinarsku stvar. Redakcija redovno tiska na istaknutom mjestu apel: "Citače, kada pre-

gledaš ovaj list molimo te da ga uručiš radi čitanja prijatelju. Time ćeš pomoći propagiranju planinarstva. Hvala!" Moram priznati da se tom apelu nisam odazvao — čuvam komplet od prvog do posljednjeg broja i često ga prelistavam.

(Z. Poljak)

• **Požeški list** je lokalno glasilo stanovnika Požeške kotline, koji izlazi već 27 godina na ovom području. Zapravo on je nastavak mnogobrojnih listova proteklih 117 godina. Prve novine pod naslovom "Slavonac" izšile su 10. siječnja 1863. godine. Vlasnik i urednik bio je Miroslav Kraljević, poznati književnik i javni radnik. To je bio prvi list tiskan na hrvatskom jeziku u Slavoniji. U njemu su, između ostalih, objavljivali svoje priloge književnici Josip Eugen Tomić, Petar Preradović, August Senoa i dr. Normalno da je i planinarska aktivnost na području Požeške kotline našla svoje mjesto na stranicama tih listova. To je danas dragocijen materijal za praćenje i proučavanje razvoja planinarske misli u ovom dijelu naše domovine. "Požeški list" nastavlja tu tradiciju. Tako je u 1978. godini na stranicama 50 izdanih brojeva objavljeno više od 30 priloga o djelovanju PD "Sokolovac" Slav. Požega i o drugim temama s područja planinarstva, s više od 20 foto-priloga. U prošloj godini objavljena su 62 priloga i 24 ilustracije u 50 izdanih primjeraka lista. Tolik broj objavljenih naslova dokaz je sve uspješnijeg i raznovrsnijeg djelovanja planinara u ovom kraju, kao i razumijevanja redakcijskog kolegija "Požeškog lista" za tu vrstu novinarskog materijala.

(Ivan Jakovina)

• **Na vrh svijeta.** Osim na slovenskom, knjiga "Na vrh svijeta" izšla je ovih dana u izdanju zagrebačkog "Globusa" i na hrvatsko-srpskom jeziku. Autori knjige su poznati slovenski alpinisti, sudionici jugoslavenskih himalajskih ekspedicija na Trisul, Kangbačen, Anapurnu, Makalu i Everest. Knjiga je formata 20,5 x 29 cm, na 254 stranice, sa 185 kolor i 125 crno-bijelih fotografija. Cijena knjizi je 780 din a uplatom u gotovini dobiva se 20 % popusta.

(N. A.)

Vezni putevi

• **Ogulinska transverzala.** PD "Klek" iz Ogulina otvorilo je novu planinarsku transverzalu pod nazivom "Ogulinska transverzala" koja vodi putevima povijesti NOB kroz Veliku Kapelu. Započinje u selu Modrušu koje se nalazi na cesti Ogulin—Senj, i vodi preko ruševina starog grada Tršca prema Kleku novom trasom za Jasenak i dalje do Bijelih stijena. Planiran je i produžen-

tak trase do Bjelolasice kada tamo bude završen sportsko-rekreativni centar. Transverzala se može obići za dva dana hoda. Noćenje je moguće u domu na Kleku, u Jasenku i na Bijelim stijenama. Dnevnik, značke i sve informacije mogu se dobiti u Ogulinu u planinarskom društvu.

(N. A.)

• **Šanetova transverzala.** Radi što boljeg upoznavanja Sumadije,

njenih historijskih i kulturnih spomenika, mjesta gdje su se odvijali sudbonosni događaji iz naše dalje i bliske prošlosti i u skladu s njezovanjem revolucionarnih tradicija, članovi upravnih odbora planinarsko-smučarskih društava "Komigrap" — Beograd i "Bukulja" — Arandelovac, sporazumjeli su se da otvore Planinarsko-partizanski put "Dušan Petrović-Šane" (Sanetovu transverzalu). Ovaj put će prolaz-

ziti obroncima planina Bukulje, Venčaca i Kosmaja, kroz područje općina: Arandelovac, Mladenovac i Sopot, gdje je kao ratni sekretar Okružnog komiteta KP za Arandelovac i Kragujevac politički djelovao između 1941. i 1944. godine Dušan Petrović-Sane. Posebna ekipa arandelovačkih i beogradskih planinara trasirala je stazu kojom će prolaziti ovaj put od Arandelovca do sela Guberevca kod Beograda. Ona je jednosmjerna, dužine oko 75 km, i može se preći za tri dana umjerenog hoda. Ako se transverzala započne u Arandelovcu, markirana staza dovodi obi-

laznika do vrha Bukulje (696 m) i spomenika podignutom u slavu formiranja I. šumadijskog bataljona, zvanog »Čelik-bataljon«. S vrha Bukulje transverzala će nastavljati grebenom koji spaja Bukulje s Venčacom i ići na vrh Venčaca (658 m), da bi se spustila na Dušanovu humku u podnožju ove planine. Obilaznici će u svom trodnevnom pješačenju kroz Šumadiju moći da posjeti niz historijskih spomenika, među kojima i selo Orašac i Marićevića jarug, gdje je u februaru 1804. godine odlučeno da se digne I. srpski ustanački protiv Turaka. Prolazeći

kroz područje sela Orašca, Misice, Ranićevica i Rogaća, »Saneto-va transverzala« izlazi kod spomenika Kosmajskim partizanima na vrh ove planine, i završava se u selu Guberevcu. Do sada su, zahvaljujući angažiranju sekcija za markaciju ova društva, obilježene staze kroz šume i polja od ulaza u park Bukovičke banje u Arandelovcu do sela Guberevca. Na proljeće će se postaviti putokazi i završiti štampanje dnevnika i karta. Predviđa se da će put biti otvoren krajem juna 1980. godine
(V. Jovanović)

Vijesti

• Redovna konferencija planinarskog odbora Dalmacije. U nedjelju 17. veljače u Splitu održana je redovna Konferencija Planinarskog odbora Dalmacije. Prisustvovali su joj delegati većine planinarskih društava u Dalmaciji i brojni gosti. Na Konferenciji je podnesen izvještaj o radu Odbora od prošle Konferencije, razmotrena problematika planinarske organizacije u dalmatinskoj regiji, trasirane smjernice za budući rad i potpisani Sporazum o međusobnoj suradnji planinarskih društava na području Dalmacije. Istovremeno, utvrđeni su delegati novog Odbora i izabranovo novo rukovodstvo. Za predsjednika izabran je Milan Dekić, a za zamjenika Vinko Jelaska s mandatom od jedne godine. Izabran je i član Predsjedništva i članovi Konferencije PSH. Za člana predsjedništva izabran je Milan Sunko, a za članove Konferencije Milivoj Bakotin i Đuro Perić, s mandatom od 4 godine. Treći član Konferencije je po položaju predsjednik Planinarskog odbora Dalmacije, ali s mandatom od jedne godine.
(D. P.)

• PD »Zanatlija« u Osijeku održalo je 2. veljače redovitu godišnju skupštinu pred oko 60 članova. U izvještaju tajnica ističe se suradnja sa tridesetak poduzeća od kojih društvo dobiva materijalnu i ostalu pomoć. Mnogobrojni izleti i masovne akcije te proglašenje transverzalamama kao i uređenje planinarske kuće u ALJ-MASU, glavno su obilježje rada društva. Na skupštini je Statut društva uskladen sa Statutom PSH. Za doživotnog počasnog člana društva proglašen je 85-godišnji član Dobrovoj Radosavljević. Izrađen je i program rada za tekuću godinu kao i za predstojeću 10. obiljetnicu društva.
(Edo Pavšić)

• Uspon »100 žena na vrh Mosor«. Sedmi po redu uspon »100 žena na vrh Mosor« pobudio je i ove godine veliko zanimanje. Od prošle godine ovaj uspon bi se mogao organizirati i pod naslovom »1000 žena na vrh Mosor«, jer je od ukupno 1383 sudionica na sam vrh došlo 1100. Organiza-

ciju pohoda i ove godine bespriznjkorno su izveli članovi PD »Mesor« iz Splita uz suradnju lista »Slobodna Dalmacija« i uz materijalnu pomoć splitskih radnih organizacija. Osim već spomenutih organizatora u organizaciji su sudjelovali i članovi Stanice GSS Split i članovi Stanice vodiči Split. Sudionice su bile iz Foča, Rimskih Toplica, Dubrovnika, Sinja, Makarske, Kardeljeva, Šibenika i najveći broj iz Splita. Na pohodu su sudjelovali i Vječeslav Vidak, predsjednik Skupštine grada Splita, Mate Grubičić, predsjednik SSRNH općine Split, Ante Meštrović, predsjednik općinskog sindikalnog vijeća, Stipe Despot, direktor lista »Slobodna Dalmacija«, Vinko Matića, potpredsjednik Izvršnog vijeća Skupštine općine Split koji je ujedno bio i predsjednik organizacijskog odbora i drugi. S pohodom je upućen brzojav drugu Titu.
(N. A.)

• Zimski alpinistički logor PD »Mesor«. Od 2. do 9. veljače u organizaciji PD »Mesor« (Split) održan je na Troglavu republički zimski alpinistički logor. Sudjelovala su 33 člana iz Splita i Zagreba. Nažalost, izrazito loše vrijeme onemogućilo je izvođenje kvalitetnih uspona, ali je zato izveden niz vježbi u zimskim uvjetima.
(N. A.)

• Memorijal »Tragom 26 smrznutih partizana«. Nekoliko stotina uzvankica i izletnika dočekalo je u subotu 23. veljače u 13.30 sati na Matić-poljanu kolonu od 150 planinara, skijaša i pripadnika JNA koji su na skijama prešli put od Jasenka do Matić-poljane. Sudionici pohoda, koji je organizirao PSH, prošli su dio trase kojom se kretala II brigada XIII primorsko-goranske divizije u veljači 1944. godine i kojom prilikom je bijela smrt pokosila 26 boraca. Za razliku od te godine, ove godine bilo je idealno vrijeme, sunčano i toplo, pa je put pređen s lakoćom i u rekordno vrijeme. Tokom pohoda ispletene je vijenac od borovih grana koji je po dolasku položen na Spomenik. U pohodu su sudjelovali članovi planinarskih društava »Vihor«, »Sutjeska«, »Velebit«, »Ris«,

»Sljeme«, »Troglav« i »Zagreb matica« iz Zagreba, »Klek« iz Oginjula, »Dubovac« iz Karlovca, »Japetić« iz Samobora, »Petehovec« iz Delnice, »Rudnik« iz Tršća, »Kamenjak« iz Rijeke i »Jankovac« iz Osijeka.
(N. A.)

• Novi dom na Ivančici kod Lobora. Planinarsko društvo »Oštrelj« iz Zlatara pri kraju je intenzivnih priprema za početak gradnje novog planinarskog doma na južnim padinama Ivančice. Lokacija doma odabrana je uz izvor Majer na nadmorskoj visini 650 m, u neposrednoj blizini gradine Oštrelj. Najblizi pristup je od sela Lobar (autobusna stanica), odakle se markiranim putem stiže za jedan sat hoda. Od budućeg doma do vrha Ivančice stiže se za sat i pol hoda. Sredstva za izgradnju prikupljaju se dobrovoljnim prilozima članova, kulture općine Zlatar Bistrica. Društva i članovi koji žele dati svoj doprinos za gradnju doma mogu ga uplatiti na račun PD »Oštrelj« Zlatar br 35220-678-3156.
(N. A.)

• PD »Skrad«. Svi su izgledi da će se ove godine ostvariti začrta na brojka od sto planinarskih društava u SRH (krajem 1979. bilo ih je 93). Naime, nedavno su osnovana dva nova i to PD »Skrad« u Skradu i PD »Bitoraj« u Zagrebu. Osnivačka skupština PD »Skrad« održana je 22. veljače uz prisustvo 44 buduća člana predstavnika omladinske i turističke organizacije Skrade, koje su novom društvu obećale podršku u dalnjem radu. U Skradu već postoji planinarska tradicija, jer je planinarsko društvo djelovalo dva puta i to od 1928. g. do rata i od 1952. g. do 1955. g. što je, uz velik broj zainteresirane omladine i prirodnih uvjeta, garancija za uspešan rad.
(N. A.)

• PD »Bitoraj«. U Zagrebu je 7. ožujka održana osnivačka skupština PD »Bitoraj« uz prisustvo velikog broja budućih članova. Interesantan je podatak da je dokument o osnivanju društva potpisalo 100 zainteresiranih osoba većinom mladih godišta. Društvo će imati sjedište na općini Crnemec. Interes za njegovo osniva-

nje pokazali su SFK i društvene organizacije Općine čiji su predstavnici i prisustvovali skupštini. Prijavljen je ambiciozan program rada, od velikog broja izleta i školovanja kadrova do preuzimanja na upravu jednog objekta na području Velike Kapele.

(N. A.)

• **PD »Bedeckovčina«** obavještava članove planinarskih društava, kao i ostale gradane koji vole prirodu i prirodne ljepote, da društvo još nije otvorilo transverzalnu »Tragom I. zagorskog partizanskog odreda«. Za sada društvo nije u mogućnosti da udovolji zainteresiranim da im pošalje dnevnik. Društvo će blagovremeno obavijestiti preko časopisa »Naše planine« datum otvaranja transverzale.

• **Održana tradicionalna »Planinarska noć«.** Od subote na nedjelju 9./10. veljače 1980. godine u »Borisovom domu« u Velikoj Paklenici na Velebitu održana je tradicionalna »Planinarska noć«. Prisustvovalo joj je preko 50 planinara i planinarki. U okviru programa ove noći organizirana je zajednička planinarska večera, koju su planinari i planinarki sami pripremili. Osim toga, prireden je ples, šaljiva lutrija, tombola, brojne saljive igre, recitacije itd. Nagrade za najbolje postignute rezultate u ovim igrama i sl. bile su: »oprati sude«, »naci-jepati drva«, »založiti vatru«, »oprati kuhinju« i sl. Očigledno radi se o »vrlo vrijednim nagradama«, zar ne? Dakle, planinari se uz naporne ture i uspone ponakad i zabave, što također nije na odmet. Pa neka im je sretno i veselo!

(B. P.)

• **Jankovac (475 m)** sa svojim uređenim planinarskim domom, vlasništvo PD »Jankovac« iz Osijeka, zapravo utemeljitelja planinarskoga u Slavoniji, umjetnim jezerima, slapom Skakavcem, grobom grofa Josipa Jankovića i spiljom hajduka Bojanica — cilj je mnogih planinara i ljubitelja prirode. Smješten na sjevernoj kosi Papuka i okružen gorostasnem bukovom šumom, koja je zaštićena kao spomenik prirode, povezan je sa Velikom planinarskim i drugim putevima. Požežani su Jankovac odavno prihvatali kao vlastito izletište i planinarski slavonoskoarohačkoj općini i punkt, iako teritorijalno pripada osječkim planinarama. Do Jankovca se teže ili lakše dolazi obilježenim planinarskim putevima iz Velike preko Duboke, ili pravcem preko Lapjaka (669 m) i Novčića (763 m), ili pak cestom dolinom Veličanke preko Koprivnog brda (841 m). Isto je tako popularan pravac preko Topličke glave (464 m) pa podno Češnjakovačkog visa (820 m) do Jankovca. Nauđući i najneugodniji je pravac 15 kilometara dugom cestom, kako za planinare tako i za vozače motornih vozila, jer je prometnica u veoma lošem stanju. Najkraći i najkoristeniji smjer je dolinom potoka Dubočanice, preko Duboke, Jezera, te Požeškim putem do Jankovca. Za taj razmak od Planinarskog doma u Velikoj potrebno je dva sata

hoda. Ostali pravci su duži, ali ne prelaze 3,5 sata hoda do cilja. Međutim, kojim god smjerom krenemo, nailazimo na jednako lijepo i nezaboravne slike prirode. Iz samog Jankovca mogući su izleti u svim smjerovima dobro markiranim putevima.

(Ivan Jakovina)

• **PD »Dakovos«** je svoju prvu godinu postojanja okončalo otvaranjem izložbe dokumentarnih fotografija i planinarske opreme u izložbenom salonu u Đakovu, te Godišnjom skupštinom 19. siječnja ove godine u Paučju, malom mjestuštu pored Đakova. Na skupštini je Društvo prihvatio kolektivni način rukovodenja i u skladu s tim su izvršene promjene u Izvršnom odboru i načinu njegovog rada. Zaključeno je da je Društvo s uspjehom radio proteklu godinu, tim više jer su to počeci planinarstva u Đakovu. Broj članova (65) je također zadovoljavajući, uvezvi u obzir da je ovo bio početni period u kojem je glavni zadatak bio upoznavanje građanstva s planinarskom i planinarskom organizacijom. Tako je već u prvom mjesecu svog postojanja Društvo organiziralo predavanje uz projekciju dijapo pozitiva o usponu na Triglav koje je održao Miroslav Matović iz PD »Jankovac«, Osijske. Jesenja je u Đakovu bio Vladimir Mesarić s dijapo pozitivima Mount Everesta, a zatim slijedi nekoliko predavanja i projekcija koje su održali sami članovi Društva. Među njima je na interesantnija projekcija filma koji su snimili članovi na Triglavu prošlog ljeta. Naročito je istaknuto sudjelovanje Društva u akciji čišćenja šume Gaja u okolini Đakova, zatim u akciji »Putovima partizana Slavonije i Baranje«, kao vodiči, i markiranje puta od Đakovačke Breznice do Paučja. Od većih izleta spomenuti su Vranica s 11 članova, Triglav sa 17 i Bijele i Samarske stijene s 18 članova. Osim toga su se tri člana popela na Petzeck (3283 m) u Austriji, a organizirano je i više izleta na Jankovac, Zvječevu, Veliku, Orahovicu i okolicu Đakova. Na skupštini su usmeno pohvaljeni članovi Marija Butković, Antun Gvozdanić, Boris Zegnal i Zvonko Hajduković za svoj predani i drugarski odnos prema Društву. Prijavljene su izmjene Statuta, donesen je program rada za ovu godinu i izglasana je visina članarine. Skupština je završila svoj rad brijećoj dijapo pozitivu koju su snimili članovi na dosadašnjim poohodima.

(M. Lay)

• **Iz PD »Dubovac«** u Karlovcu. U anketi Karlovačkog tjednika »Biramo najbolje sportaše, sportske i sportske kolektive grada Karlovca za 1979. godinu«, Planinarsko društvo »Dubovac« na ranglisti sportskih kolektiva zauzeo je drugo mjesto iza ORK Dubovac. Iza PD »Dubovac« plasirali su se mnogi sportski kolektivi kao npr. košarkaši, nogometnici, odborčki itd. Također član PD »Dubovac« Mladen Kuka plasirao se među 10 najboljih sportaša Karlovcu. Ova anketa redov-

no se provodi svake godine u Karlovcu od 1957. godine, a ovo je prvi put da su u njoj birani planinari. U anketi su sudjelovali: novinari, treneri, sportski i sportski radnici. PD »Dubovac« održao je 17. 2. 1980. svoju redovnu godišnju skupštinu. Za predsjednika društva izabran je dr Mirko Butković, a za potpredsjednika Rudolf Starić. Najvažnije aktivnosti društva u narednoj godini bit će završetak radova na domu Vodice, renoviranje izletišta Kalvarija te povećanje broja članova društva.

(Mladen Kuka)

• **Natjecanje »Mladi planinari«.** Omladinsko planinarsko društvo »Tuhobić« pokrenulo je natjecanje pod nazivom »Mladi planinari«. Natjecanje je podijeljeno u tri stupnja, a za osvajanje znači svakog stupnja potrebno je obići određeni broj vrhova, planinarskih objekata i sudjelovati na partizanskim marševima, logorovanjima i orijentacionim natjecanjima. Nakon osvojenja sva tri stupnja natjecatelj dobiva i diplomu »Mladog planinara«. Natjecanje je namijenjeno prvenstveno mladim planinarama svih društava, a u njega se mogu uključiti i stariji. Za sve informacije treba se obratiti na adresu PD »Tuhobić« Rijeka, Gajevo, 1.

(N. A.)

• **Akcija spasavanja na Biokovu.** Dana 5. 3. 1980. g. sa RTV odašiljača na Sv. Juriju (1762 m) na Biokovu poslana je poruka za pomoć. Obolio je član dežurne ekipe, kojem je bio potreban hitan transport. Na oko 60 cm starog snijegu, dan prije napadalo je 20 cm novog. Od predjela Ravna Vlaška do Sv. Jure 6 članova Gorske službe spasavanja iz Splita i 4 planinara PD »Biokovo« iz Makarske, probijali su se puna 3 sata. Zahvaljujući činjenici što se na RTV odašiljaču stalno nalazi zimsko transportno sredstvo »akija«, posao je djelomično b'lo olakšan. Spasavaoci su po noći transportirali oboljelog, odolijevajući velikoj hladnoći i dubokom snijegu. Oboljeli dežurni tehničar je na vrijeme dopremljen u splitsku bolnicu. Ovim je uspješno završena još jedna humana akcija splitских i makarskih planinara.

(Goran Gabrić)

• **Obnovljena markacija na stazi Jablanac — Alan.** Za planinare koji se kreću Velebitskim planinarskim putem bit će dobro znati da je markacija koja s Alanom silazi primorskom padinom na Jablanac obnovljena. Dio staze iznad i ispod Strogira dosta je zarastao. Rad je izvršio Speleološki aktiv »Otočani« (PD »Paklenica« Zadar) pri Osnovnoj školi »Ivo Lola Ribar« u Novaljama u okviru svoje redovite planinarske aktivnosti.

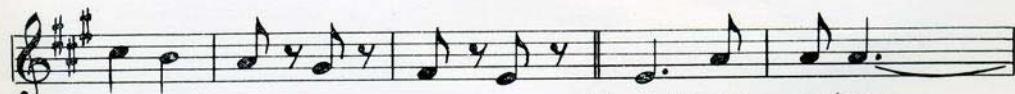
(Bruno Puharić)

PLANINARSKA KORAČNICA

Riječi: S.JAKŠEVAC

Marciale.

Glazba: P. KRELJA

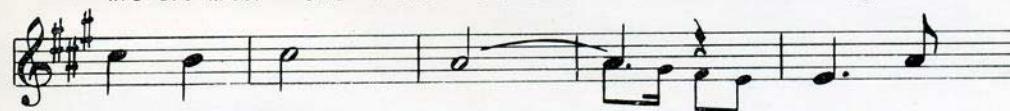
1.) Hajd- mo hajdmo
2.) Ne- ka no-ga

hajdmo, hajdmo napri-jed pla-ni- na- ri
no-ga, no-ga hra- bro, hra- bro kro- či

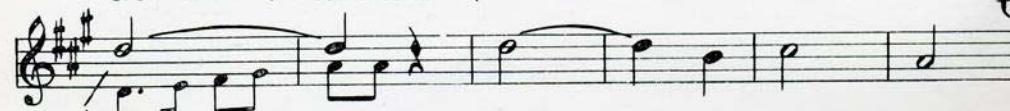
pla-ni- na-ri u vi- si- ne u vi- si- ne uvi- jek
hra- bro kroči sna- ma ve-dra sna- ma ve-dra pje- sma

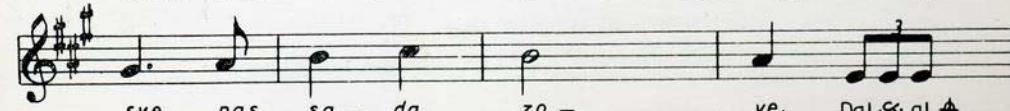
uvi- jek no- ve na vr-
pje- sma sti- že i dok

hun- ce na vr- hunce napri-jed mla- di sta-
sre- čom i dok srećom plam-te na- še o-

ri naprijed mladi sta- ri zdra- vlijem sun- ce
plamte na- še o- či več smo ci- lju

sve na- nas sa- da zo- ve. Dal. poi coda
na- šem ci- lju bli- že.

Coda

2.) na- šem ci- lju bli- že.

